

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**KÜLTÜREL DEĞİŞİM BAĞLAMINDA
ZİLE İLÇESİNDE TÜRK HALK İNANIŞLARI**

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Emin SEZMİŞ

Danışman:
Prof. Dr. Bekir ŞİŞMAN

Samsun, 2018

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**KÜLTÜREL DEĞİŞİM BAĞLAMINDA ZİLE
İLÇESİNDE TÜRK HALK İNANIŞLARI**

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Emin SEZMİŞ

Danışman:

Prof. Dr. Bekir ŞİŞMAN

Samsun, 2018

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

... / ... / 20...

(İmza)

Mehmet Emin SEZMİŞ

TEZ KABUL VE ONAYI

Mehmet Emin SEZMİŞ tarafından hazırlanan “Kültürel Değişim Bağlamında Zile İlçesinde Türk Halk İnanışları” başlıklı bu çalışma, ... / ... / 20... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: _____

Üye: _____

Üye: _____

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

____/____/____

Enstitü Müdürü

(İmza ve Mühür)

ÖZET

KÜLTÜREL DEĞİŞİM BAĞLAMINDA ZİLE İLÇESİNDE TÜRK HALK İNANISLARI

Mehmet Emin SEZMİŞ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Mayıs/2018

Danışman: Prof. Dr. Bekir ŞİŞMAN

Bu çalışmada Tokat ilinin Zile ilçesindeki halk inanışları ve halk inanışlarında kültürel değişim sonucu meydana gelen değişiklikler incelenmiştir. Bu çalışma Zile ilçe merkezi ile köylerinde yapılan derlemeler ve bu derlemeler sonucunda tespit edilen halk inanmaları ile bu inanmalar doğrultusunda gerçekleştirilen ritüellerin kültürel değişim bağlamında değerlendirilmesinden oluşmaktadır.

Zile, ilk çağlardan beri Anadolu'nun ticarî ve kültürel olarak önem arz eden şehirlerinden biri olmuştur. Yapılan araştırmalara göre 7000 yıllık geçmişi olduğu bilinen şehir, Hitit, Frig, Pers, Pontus, Roma, Bizans, Selçuklu ve son olarak Osmanlı'dan izler taşımaktadır. İlçe merkezinde ve köylerde bu dönemlere ait birçok tarihî eser görmek mümkündür. Zile Kalesi, Maşat Höyük ve kendine has mimarisiyle Zile evleri bunlardan bazılarıdır. Zile Panayırı da binlerce yıl öncesinden miras kalmış bir gelenek olarak yaşamaya devam etmektedir. Bu kültürel birikim halkın yaşayışına ve sosyal hayatın önemli bir olgusu olan halk inanışlarına da etki etmiştir. İşte bu kültür birikiminin önemli bir ögesi olan halk inanışları, yapılan çalışmayla tespit edilmiş ve kayıt altına alınmıştır. Bunun yanı sıra köyden kente göç, teknolojik gelişmeler vb. nedenlerden dolayı değişen kültürün Zile halk inanışlarına etkisi derinlemesine irdelenmiştir.

Bu çalışmada halk inanışları, geçiş dönemi ile ilgili halk inanışları ve geçiş dönemi dışında kalan halk inanışları olmak üzere iki ana başlık altında incelenmiştir. Zile ilçesinde bulunan türbe ve ziyaret yerleri ile bunlar etrafında gelişen inanış ve uygulamalar da ayrı bir bölümde ele alınarak değerlendirilmiştir. Tespit edilen inanış ve uygulamalar, ana başlıkların altında bölümler halinde verilmiştir. Her bölümün sonunda tespit edilen inanış ve uygulamaların kültürel değişimden ne derece etkilendiği, bilinip bilinmediği, yaşayıp yaşamadığı değerlendirilmiştir. Böylece Zile

ilçesinde halk inanışlarının ve uygulamalarının şimdiki durumu somut verilerle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmalar neticesinde 641 halk inanışı tespit edilmiştir. Bu inanışların büyük bir bölümü eğitim ve sağlık olanaklarının, iş sahasının, yaşam alanının değişmesi; teknolojik gelişmelerin etkisi sonucu yaşanan kültürel değişim ile yalnızca belleklerde kalmıştır. Özellikle uygulamaya dönük halk inanışları bu durumdan daha çok etkilenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Zile, Halk inanışları, Kültürel değişim, Kültür

ABSTRACT

TURKISH FOLK BELIEFS IN ZİLE DISTRICT IN TERMS OF CULTURAL CHANGES

Mehmet Emin SEZMİŞ

Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences

Department of Turkish Language and Literature, Master Thesis, May/2018

Advisor: Prof. Bekir ŞİŞMAN

In this study, folk beliefs in Zile district of Tokat Province and the changes that occurred as a result of cultural changes in the folk beliefs were examined. This study includes the compilations made in Zile district center and its villages. In addition, this study consists of the evaluation of the rituals carried out in accordance with the beliefs of the people as a result of these compilations in the context of cultural changes.

Zile has been one of the commercial and cultural cities of Anatolia since the early ages. The city, known for its 7000 years history, bears traces of the Hittite, the Phrygian, the Persian, the Pontus, the Roman, the Byzantine, the Seljuk and finally the Ottoman. It is possible to see many historical art if acts from these periods in the city center and in the villages. Zile Castle, Maşat höyük and its unique architecture and Zile houses are some of them. The Zile fair also continues to live as a tradition inherited from thousands of years ago. This cultural accumulation has also influenced the People's life and the folk beliefs, which are an important phenomenon of social life. The effect of changing culture because of migration from village to town, technological developments, etc. on folk beliefs in Zile also have been studied in depth.

In this study, the folk beliefs are examined under two main headings as the folk beliefs about the transition period and the folk beliefs outside the transition period. The shrine and the visiting places in Zile district and the beliefs and applications developed around them have been evaluated in a separate section. The beliefs and applications identified are given in sections below the main headings. The beliefs and applications identified have been evaluated to the extent that how they are influenced by cultural changes, whether they are known or not, and whether they are still alive. Thus, the situation of the folk beliefs and applications in Zile district now has been tried to reveal with tangible data.

As a result of the research, 641 folk beliefs have been determined. Most of these beliefs have remained in memory only with the cultural changes experienced as a result of the changing of educational and health facilities, workplace, living area and the effects of technological developments. Applicable folk beliefs are especially more affected by this situation.

Keywords: Zile, Folk beliefs, Cultural changes, Culture

ÖN SÖZ

Halkın kendi üretimi olan masallar, halk hikâyeleri ve özellikle halk ozanları ve türkülerimiz, kısaca halk edebiyatı ürünleri bu milletin öz benliğini yansıtan en önemli değerlerdir. Halk inanışları ise, bir milletin geçmişten günümüze kültür kodlarını çözümlemeye bize en önemli verileri sunan sözlü kaynaklardır.

Halkbilim çalışmaları açısından büyük bir öneme sahip olan halk inanışları, Türk halk kültürünün daha iyi anlaşılıp çözümlenmesi için üzerinde önemle durulması gereken bir alandır. Türk halk inanışları alanında yapılan derleme çalışmaları kültürümüzün zenginliklerini ortaya koymaktadır. Bugün birçoğumuzun bildiği ve uyguladığı, basit gündelik alışkanlıklar gibi görülen inanışlarımız Türklerin en eski inanç sisteminin; Göktengricilik'in, Şamanizm'in veya çok eski çağlarda Anadolu'da yaşamış medeniyetlerin izlerini taşıyor olabilir. Bu açıdan bakıldığında günümüzde yaşayan halk inanışları ve pratikler araştırılmaya değer gizemler ve heyecanlar barındırmaktadır.

Araştırma sahamız tarihi binlerce yıl öncesine dayanan, farklı ırk, inanç ve kültürden insanların yaşadığı, farklı devletlerin hâkimiyetine girmiş olan ve hepsinden izler taşıyan Zile ilçesidir. Zile'de Roma döneminden kalma sütun taşın yanında Osmanlı döneminde yaşayan bir evliyanın mezarını yan yana görmek mümkündür. Bu kültürel birikim her alanda olduğu gibi halk inanışlarında da görülmektedir. Bu çalışma da halk inanışlarındaki bu zenginliği ve inanışların kültürel değişimlerden ne derece etkilendiğini ortaya koyma düşüncesiyle yapılmıştır.

Öncelikle Türk halk inanışlarını daha yakından tanımamı sağlayan ve halk inanışları alanında derleme çalışması yapmam yönünde beni teşvik eden danışman hocam sayın Prof. Dr. Bekir Şişman'a teşekkür etmek istiyorum. Yine çalışmamız boyunca sürekli irtibat halinde olduğumuz ve görüş alışverişinde bulunduğumuz halkbilim araştırmacısı arkadaşlarım Mehmet Şahin ve Biricik Taştan'a da teşekkürlerimi sunuyorum. Saha çalışmalarımız sırasında yardımlarını esirgemeyen köy muhtarlarına, sevgili öğrencilerime, bana evinin kapılarını açarak Zile'deki Sıraç kültürünün en önemli inanış ve uygulamalarını kayda geçirmemize vesile olan değerli meslektaşım Ercan Akgül'e, tezin İngilizce özet kısmının hazırlanmasında yardımını esirgemeyen ve sohbetleriyle manevî destek veren Sevgi Bektaş Bedir'e, misafirperverlikleri ve samimi sohbetleri ile çalışmamızın asıl mimarları olan kaynak

kişilere ve Zile halkına sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. En önemlisi de bu süreçte kahrımı çeken, her zaman yanımda olarak bana destek olan, çalışmamın her aşamasını sabırla dinleyen çok kıymetli eşim Sümeyya Sezmiş'e en kalbî duygularıyla teşekkür ediyorum.

Mehmet Emin SEZMİŞ

Zile-2018

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xvii

GİRİŞ

Çalışma ile İlgili Genel Bilgiler	1
1.Araştırmanın Konusu	1
2.Araştırmanın Amacı	2
3.Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	2
4.Araştırmanın Yöntemi.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Araştırma Alanı İle İlgili Genel Bilgiler	5
1.1.1.Zile'nin Tarihi	5
1.1.2.Zile'nin Coğrafi Özellikleri.....	6
1.1.3.Zile'nin Nüfusu ve Ekonomik Yapısı	8
1.1.4.Zile'nin Sosyo-Kültürel Yapısı	9
1.1.5. Derleme Çalışması Yapılan Köyler.....	12
1.1.5.1. Acısu.....	12
1.1.5.2. Bayır	13
1.1.5.3. Çayır	13
1.1.5.4. Çeltek.....	14
1.1.5.5. Emirören	14
1.1.5.6. Evrenköy.....	15

1.1.5.7. Güblüce.....	15
1.1.5.8. Küçüközlü.....	16
1.1.5.9. Saraç	16
1.1.5.10. Yalnızköy	17
1.2.Halk İnanışları Hakkında	17
1.2.1.Halk İnanışının Tanımı.....	17
1.2.2.Halk İnanışlarının Türleri.....	20
1.2.3.Anadolu’da Yaşayan Halk İnanışlarının Genel Özellikleri.....	21
1.2.4.Halk İnanışlarının Kaynakları	22
1.2.5.Eski Türk İnanışları ve İyeler.....	24
1.2.6.İslam Dini Açısından Halk İnanışları.....	27
1.2.6.1.İslam Dininde Hurâfe ve Bid’at	29
1.3.Kültür ve Kültürel Değişim.....	30

İKİNCİ BÖLÜM

ZİLE'DE GEÇİŞ DÖNEMLERİ İLE İLGİLİ

TÜRK HALK İNANIŞLARI VE UYGULAMALAR

2.1.Doğumla İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar.....	34
2.1.1.Doğum Öncesi ile İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar.....	34
2.1.2.Doğum Sırası ile İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar	38
2.1.3.Doğum Sonrası ve Çocukla İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar	39
2.1.3.1.Tuzlama.....	45
2.1.3.2.Albasması.....	45
2.1.3.3.Ad Verme	46
2.1.3.4.Diş Hediği	47
2.1.3.5.Kırkı Çıkma ve Kırklama.....	48
2.1.4.Değerlendirme.....	50
2.2.Sünnetle İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar	56

2.2.1.Değerlendirme	56
2.3.Evlilikle İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar.....	57
2.3.1.Evlilik Öncesi ile İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar.....	57
2.3.2.Düğün Günü/Evlilik Sırası ile İlgili Halk İnançları ve Uygulamalar.....	58
2.3.3.Evlilik Sonrası ile İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar.....	60
2.3.4.Değerlendirme	61
2.4.Ölüm ve Ötesiyle İlgili Halk İnanışları Ve Uygulamalar	63
2.4.1.Ölüm Öncesiyle İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar	63
2.4.2.Ölüm Sırası ile İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar	64
2.4.3.Ölüm Sonrası ile İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar	64
2.4.3.1.Devir ve Iskat	71
2.4.4.Değerlendirme	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ZİLE'DE GEÇİŞ DÖNEMLERİ DIŞINDA KALAN TÜRK HALK İNANIŞLARI VE UYGULAMALAR

3.1.Astronomi ve Doğa Olaylarıyla İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar.....	73
3.1.1.Değerlendirme	75
3.2.Bitkilerle İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar	76
3.2.1.Değerlendirme	76
3.3.Hayvanlarla İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar.....	77
3.3.1.Değerlendirme	79
3.4.Büyü (Sihir) ve Falla İlgili Halk İnanışları Ve Uygulamalar.....	79
3.4.1.Değerlendirme	80
3.5.Nazar ile İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar.....	81
3.5.1.Kurşun Dökme	83
3.5.2.Mum Dökme	83
3.5.3.Tuz Yakma/Çevirme	84

3.5.4.Değerlendirme	84
3.6.İnsan Vücuduyla İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar	84
3.6.1.Değerlendirme	86
3.7.Sağlık ve Halk Hekimliğiyle İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar.....	86
3.7.1.Değerlendirme	89
3.8.Giyim Kuşam ve Eşyalarla İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar	90
3.8.1.Değerlendirme	91
3.9.Rüya ile İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar	91
3.9.1.Değerlendirme	92
3.10.Belirli Gün ve Vakitlerle İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar.....	93
3.10.1.Hıdırellez.....	94
3.10.2.Ficenk Bayramı	95
3.10.3.Değerlendirme.....	96
3.11.Dua Ve Beddua ile İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar	97
3.11.1.Değerlendirme	97
3.12.Çeşitli Sosyal Hadiseler ve Günlük Davranışlarla İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar.....	98
3.12.1.Değerlendirme	99

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ZİLE'DE TÜRBELER, ZİYARET YERLERİ VE

BUNLAR ETRAFINDA GELİŞEN

TÜRK HALK İNANIŞLARI VE UYGULAMALAR

4.1.Zile İlçe Merkezinde Bulunan Türbeler ve Ziyaret Yerleri	100
4.1.1.Abdurrahman Çelebi	100
4.1.2..Ağ Baba.....	101
4.1.3.Ahi Evran (Ahu Baba).....	101
4.1.4.Arap Dede	101
4.1.5.Ayak Basan	102

4.1.6.Ayan Dede	102
4.1.7.Bekimiş Dede	102
4.1.8.Beyazıd-ı Bestamî	103
4.1.9.Cafer Çelebi.....	104
4.1.10.Davunlu Dede.....	104
4.1.11.Dur Melik Gazi.....	104
4.1.12.Helvalı Dede.....	105
4.1.13.Huy Kesen Evliya.....	105
4.1.14.Hüseyin Gazi	105
4.1.15.İbrahim Sâni	106
4.1.16.İsmail Dede	106
4.1.17.Koca Kayzer	107
4.1.18.Küçük Çelték.....	108
4.1.19.Muharrem Dede.....	108
4.1.20.Musa Fakih	109
4.1.21.Mustafa Kuddusi	109
4.1.22.Ömer Dede	109
4.1.23.Örümcekli Dede	110
4.1.24.Pirler	110
4.1.25.Sabır Dede	110
4.1.26.Sarıtaşlı Evliyası.....	110
4.1.27.Süt Ali Baba	111
4.1.28.Şeyh Ethem Çelebi	111
4.1.29.Turabi Baba	111
4.1.30.Yuh Baba.....	111
4.2.Zile Köylerinde Bulunan Türbeler ve Ziyaret Yerleri	112
4.2.1.Abdal Musa Sultan	112

4.2.2.Abidin Dede	112
4.2.3.Acısu Evliyâları.....	112
4.2.4. Ali Hoca.....	114
4.2.5.Arap Dede (Aluçözü)	114
4.2.6.Arap Dede (Yeniköy)	114
4.2.7.Ardıçlı Dede	114
4.2.8.Arslan Dede.....	114
4.2.9.Ay Kadın	115
4.2.10.Balıkli	115
4.2.11.Bircivan	115
4.2.12.Boldacı Tekkesi.....	115
4.2.13.Cici Anne.....	116
4.2.14.Coştu... ..	116
4.2.15.Çağlayan Evliya	117
4.2.16.Çal Dede.....	117
4.2.17.Çamlı Dede.....	117
4.2.18.Çatal Armut	117
4.2.19.Çeltek Baba	117
4.2.20.Çırçır... ..	118
4.2.21.Çiğ Köy Baba	118
4.2.22.Çimeçoluk	119
4.2.23.Deveci Baba	119
4.2.24.Dikmen Evliyası.....	119
4.2.25.Dursun Baba	119
4.2.26.Ellez Dede	119
4.2.27.Emir Dede	119
4.2.28.Evliya	120

4.2.29.Göze ...	120
4.2.30.Gürz Baba.....	120
4.2.31.Hamur Kesen.....	120
4.2.32.Hıdır Dede	120
4.2.33.Hoca Beden (Çakırcalı).....	120
4.2.34.Hoca Beden (Güzelbeyli)	120
4.2.35.Hu Dede.....	121
4.2.36.Kaba Ardıç	121
4.2.37.Kaba Pelit	121
4.2.38.Kabak Dede	121
4.2.39.Kamer Kaya.....	121
4.2.40.Kara Ağaç Baba	121
4.2.41.Kara Şeyh	122
4.2.42.Kaygusuz Abdal	122
4.2.43.Kırklar (Kırlar)	122
4.2.44.Kırklar (Kuru Pınar)	122
4.2.45.Kırklar (Savcı).....	122
4.2.46.Kırklar (Yeşilce).....	122
4.2.47.Kızlar Pınarı	123
4.2.48.Kova Baba	123
4.2.49.Kulak Kuyusu.....	123
4.2.50.Küçük Çeltek (Büyükkarayün).....	123
4.2.51.Küçük Çeltek (Yalinyazı).....	123
4.2.52.Mahmut Dede	123
4.2.53.Melik Gazi.....	123
4.2.54.Murat Baba.....	124
4.2.55.Nusreddin Baba	124

4.2.56.Pervane Baba.....	124
4.2.57.Sıtma Pınarı	124
4.2.58.Şeyh Ahmet	124
4.2.59.Şeyh Bayram	125
4.2.60.Şeyh Nusreddin	125
4.2.61.Şih Ali Baba	127
4.2.62.Şiheylik Baba	127
4.2.63.Tıvga Ocağı	127
4.2.64.Üreyfe Ocağı	128
4.2.65.Yağbasan Türbesi.....	128
4.2.66.Yağmur Dede	128
4.2.67.Yediler	128
4.2.68.Zeyve Tekkesi	129
4.3.Yatırlar Destanı	129
4.4.Değerlendirme.....	137
SONUÇ.....	141
KAYNAKÇA	146
1.Yazılı Kaynaklar	146
2.Elektronik Kaynaklar	148
3.Sözlü Kaynaklar (Kaynak Kişiler)	149
EKLER.....	152
1.Haritalar..	152
2.Fotoğraflar.....	154
ÖZGEÇMİŞ.....	164

KISALTMALAR

ADNKS	: Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi
AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
t.y.	: Tarih yok
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Hız.	: Hazreti
MÖ	: Milattan önce
MS	: Milattan sonra
S	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa sayısı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri

GİRİŞ

Çalışma ile İlgili Genel Bilgiler

1. Araştırmanın Konusu

Halk inanışları konusu halkbilim çalışmalarında önemli bir yer tutmaktadır. Birçok halkbilim araştırmacısı, Türk kültürünün önemli bir alanı olan halk inanışlarıyla ilgili çalışmalar yapmıştır. Yapılan bu çalışmalar neticesinde toplum içerisinde yaşatılan veya sadece belleklerde kalmış olan halk inanışları ve ritüeller tespit edilip kayıt altına alınmıştır. Amatör ya da profesyonel olarak yapılan çalışmalar halk arasında bilinen inanma ve uygulamaların kayıt altına alınıp unutulmaktan kurtarılmasını, gelecek nesillerin içinden çıktığı kültürü daha iyi anlayarak mütalaa etmesini sağlayacaktır.

Biz de halkbilim çalışmalarının olmazsa olmazı olarak gördüğümüz derleme çalışması yapmaya karar verdiğimizde halkın Şamanizm'den başlayıp İslamiyet'e kadar uzanan geniş bir yelpazeden etkilenerek oluşturduğu Türk halk inanışları konusunu seçtik. Tarihi ve kültürü ile ön plana çıkmış, halk kültürünü muhafaza etmeyi başaramamış Tokat'ın Zile ilçesi de araştırmanın alanı olarak belirlenmiştir.

Yapılan derleme çalışmaları sırasında kaynak kişilere sadece hangi inanış ve uygulamaların bilindiğine yönelik sorular dışında hangi inanış ve uygulamaların günümüzde varlığını devam ettirip ettirmediğine yönelik sorular da sorulmuştur. Kaynak kişilerle yüz yüze yapılan görüşmeler, ilçe halkıyla yapılan sohbetler, katılımlı gözlemler ve yazılı kaynaklardan edinilen bilgilerle Zile ilçesinde tespit edilen inanışların kültürel değişimden ne derece etkilendiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Tespit edilen inanış ve uygulamaların günümüz toplumu tarafından ne kadarının bilindiğini ve ne kadarının yaşatıldığını ortaya koymak esas amacımızı teşkil etmektedir.

Yukarıda bahsedilen amaç doğrultusunda çalışmanın konusu kültürel değişimin Zile ilçesindeki halk inanışlarına olan etkisi olarak belirlenmiştir.

2. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı Zile halk kültüründeki halk inanışlarını ve bu inanışlar doğrultusunda gerçekleşen uygulamaları tespit etmek; tespit edilen bu inanış ve uygulamaların zaman içerisinde gerçekleşen kültürel değişimlerden nasıl etkilendiğini ortaya çıkarmaktır. Elde edilen verilerin halkın çeşitli kesimlerince hangi oranlarda uygulandığını ve bilindiğini tespit etmek amaçlanmıştır.

Orta Asya'dan Anadolu'ya ve Balkanlar'a kadar uzanan geniş bir coğrafyanın inanç sistemlerinin, kültürlerinin ve dinlerinin izlerini taşıyan halk inanışlarını tespit etmek, bunları yazıya geçirerek unutulmalarının önüne geçmek de çalışmanın amaçları arasındadır.

3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Kültürel değişim bağlamında Zile ilçesinde Türk halk inanışları konulu araştırmada Zile'de halk arasında bilinen ve halkın asıl dininin dışında kalan inanmalar ve uygulamalar incelenmiştir.

Bu çalışmada halk inanışları, geçiş dönemi halk inanışları ve geçiş dönemi dışında kalan halk inanışları olarak ele alınmıştır. Halk inanışlarının ve pratiklerinin yaygın olarak gözlemlendiği mekânlar olan türbeler ve ziyaret yerleri de araştırmaya dâhil edilmiştir.

Söz konusu araştırmaların yapılacağı mekân, Zile ilçesi merkezi ve farklı sosyo-kültürel yapılardan oluşan, değişik bilgilerle karşılaşılabileceğine kanaat getirilen köyler olarak belirlenmiştir. Araştırma sahası Zile ilçe merkezi ve çalışmaya başlamadan önce bu bölgeyi tanıyan kişilerle yapılmış görüşmeler sonucunda belirlenmiş on köyden oluşmaktadır. Bu köyler Bayır, Çayır, Acısu, Güblüce, Evrenköy, Saraç, Emirören, Çeltek, Küçüközlü ve Yalnızköy'dür. Köylere gidilmeden önce köy muhtarlarına ulaşılmış ve kılavuz kişi olan muhtarlar köyde halk inanışlarını iyi bildiğini düşündükleri kişilerle görüşmemize önayak olmuştur. Bunun haricinde ilçe merkezinde de gittiğimiz köyler dışındaki köylerden olan kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Bu açıdan tespit edilen inanışların bazılarının Zile ilçesinin genelinde, bazılarının ise belli köylerde ve belli gruplar arasında bilindiği söylenebilir.

4. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmaya ilk olarak halk inanışları konusunda yapılmış diğer çalışmalar incelenerek başlanmıştır. Diğer çalışmalardan da yola çıkarak bir literatür taraması yapılmıştır. Konumuzla ilgili yazılan kitap, bilimsel dergi makaleleri incelenmiştir. İncelenen eserlerden alıntı yapılacak bölümler fişleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Yapılan araştırma ve incelemeler neticesinde elde edilen bilgilerle çalışmanın teorik kısmı oluşturulmuştur.

Çalışmanın asıl amacını oluşturan bölüm, sahadan derlenen bilgilerdir. Derleme çalışmalarına başlamadan önce taranan kaynaklardan yola çıkarak kaynak kişilere sorulacak sorular hazırlanmıştır. Kaynak kişilerin seçiminde sözlü kültürü geçmişten günümüze en iyi bilen kişilerin seçilmesine dikkat edilmiştir. Kaynak kişilerle görüşme yapılmıştır. Ses kayıt cihazıyla kaydedilen görüşmeler günün sonunda yazıya geçirilmiştir. Görüşme tekniği dışında gözlem ve katılımlı gözlem yöntemlerinden de yararlanılmıştır.

Bu çalışma giriş ve sonuç bölümü haricinde dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırma ve araştırma alanı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Birinci bölümde “Kavramsal Çerçeve” başlığı altında Türk halk inanışları konusunda yapılan literatür taraması sonucunda elde edilen veriler ışığında açıklamalara, değerlendirmelere ve tartışmalara yer verilmiştir. Türk halk inanışlarına kültürel değişimin yaptığı etki incelendiği için kültür kavramı ve kültürel değişimle ilgili bilgiler de bu bölümde yer almaktadır.

İkinci bölümde Zile’deki geçiş dönemi ile ilgili Türk halk inanışları ve uygulamalarına yer verilmiştir. İnsan hayatında önemli sosyo-kültürel ve psikolojik değişikliklere yol açan geçiş dönemleri doğum, sünnet, evlilik, ölüm başlıkları altında incelenmiştir.

Üçüncü bölümde geçiş dönemi dışında kalan (astronomiyle, hayvanlarla, bitkilerle, olağanüstü varlıklarla vb. ilgili) Türk halk inanışları ve uygulamalarına yer verilmiştir. Buradaki sınıflandırmada Bekir Şişman’a ait “Samsun Yöresinde Yaşayan Halk İnançları Üzerine Bir İnceleme” adlı yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır.

İkinci ve üçüncü bölümde saha çalışmaları neticesinde ulaşılan halk inanış ve uygulamaları ilgili başlıklar altında aktarılmıştır. Aynı konuyla ilgili tespit edilen halk inanışları ve uygulamalarının yer aldığı bölümlerin sonundaki değerlendirme başlığı

altında aktarılan halk inanışları ve uygulamalarının kültürel değişimden ne derece etkilendiği tartışılmıştır.

Türbe ve ziyaret yerleri etrafında gelişen farklı inanış ve ritüeller olabileceği için Zile'deki türbe ve ziyaret yerlerine ayrı bir bölüm ayrılıp incelenmiştir. Yazılı ve sözlü kaynaklardan faydalanarak türbe ve yatırlar tanıtılmış, bunlar etrafında oluşan inanış ve ritüeller derleme sonuçları doğrultusunda aktarılmaya çalışılmıştır. Zile ilçe merkezinde yer alan türbe ve ziyaret yerleri bizzat ziyaret edilmiştir. Ziyaret yerlerinin çevresinde yaşayan kişilere bu yerler hakkında sorular yöneltilmiştir. Genellikle bu yerlerin halk arasında bilindiği ancak türbede yatan zatın geçmişi hakkında halk arasında çok fazla bilgi olmadığı söylenebilir. Türbe ve ziyaret yerleri ve buraların hangi nedenle ziyaret edildiği hakkında bilgilere kaynak kişilerle yapılan görüşmelerden, türbe ve ziyaret yerlerinde bulunan açıklamalardan, Mehmet Yardımcı'nın konuyla ilgili sempozyum bildirisinden ve Mehmet Emin Ulu'nun Tokat'ta bulunan türbe ve ziyaret yerlerinin anlatıldığı “Alperenler Cenneti Tokat” isimli eserinden ulaşılmıştır. Bu konuyla ilgili bilgiler içeren çeşitli makalelerden de yararlanılmıştır. Böylece bu çalışmanın dördüncü bölümü oluşturulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Araştırma Alanı ile İlgili Genel Bilgiler

1.1.1. Zile'nin Tarihi

“Zile, Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden birisidir. 7000 yıllık tarihi geçmişi içinde; Hitit, Frig, Pers, Pontus, Roma ve Bizans kültürlerinin tesiri altında kalan Zile'de bugün çeşitli devirlere ait olmak üzere Hititlere, Selçuklulara, Friglere, Perslere, Romalılara, İlhanlılara, Danişmentlilere, Eretnalılara ve Osmanlılara ait tarihi eserleri görmek mümkündür. Zile ismi tarih boyunca Zela, Zelitis, Zelid, Anzila, Gırgiriye (Karkariye), Zeyli, Silas olarak değişikliklere uğramıştır.” (www.tokatkulturturizm.gov.tr)

“Zile tarihi, başlıca üç kısımda incelenebilir. Birinci kısım, Zile'nin kuruluşu ve İslâmiyet'ten önceki Zile. İkinci kısım, Osmanlılar'da Zile. Üçüncü kısım, Millî Mücadele yıllarında Zile tarihidir.” (Atalar, 1986: 286)

Zile'nin kuruluş dönemi ile ilgili bilgileri meşhur coğrafyacı, bilgin Amasyalı Strabon (M.Ö. 64 – öl. M.S. 20) vermektedir. Strabon'un verdiği bilgilere göre şehir, M.Ö. 50 tarihinde Ninova'nın melikesi Semiramis tarafından kurulmuştur. Buna göre Zile'nin yaklaşık 4000 senelik tarihî geçmişi vardır. Zile'nin M.Ö. 1500 yıllarında bir Hitit kenti olduğu bilinmektedir. Eski devirlerde Zile'de Anaitis ilâhesine mensup olanlar için yaptırılmış bir mabet bulunmaktaydı. Her sonbahar tapınak papazının taç giyme töreni büyük kalabalıkların katıldığı bir ayin şeklinde geçiyordu. Zile'de gerçekleşen bu törenlere çok uzak yerlerden de olmak üzere birçok insan katılıyor ve bu da şehirde ticari hayatın büyük bir gelişme göstermesine yol açıyordu. Zile, M.Ö. 420'de İranlıların, sonra Pontus Kralı'nın, daha sonra da Roma'nın hâkimiyetine girmiştir. Sonraları yeniden Pontus'a geçen şehir, Pontus Kralı Pharnakes ile Roma

İmparatoru Sezar arasında yapılan meşhur Zela Savaşı sonucu tekrar Roma'nın eline geçmiştir. Sezar, meşhur sözü olan “Veni, Vidi, Vici”yi (Geldim, gördüm, yendim.) bu savaştan sonra söylemiş ve Zile Kalesi'ndeki kitabeye yazdırmıştır. Şehir, Roma döneminde kaza merkezi haline gelmiştir. (Atalar, 1986)

Zile, Romalıların elinde kaldığı süre boyunca İslam orduları tarafından birçok kez hücumu uğramıştır. Roma'nın ikiye bölünmesi üzere Bizans toprakları içerisinde kalan Zile, Malazgirt Savaşı'ndan sonra Melik Ahmed Danişment tarafından alınmış ve Selçukluların hâkimiyetine girmiştir. Karkariye adı verilen şehir 1256'da İlhanlıların, 1365'te Eretna Oğulları'nın, 1381'de Kadı Burhaneddin'in eline geçmiştir. Bu dönemler boyunca yaşanan isyanlardan bunalan halk, emirlerle birleşerek Osmanlı Padişahı Yıldırım Bayezid'e bağlılıklarını bildirmişlerdir. Böylece Osmanlı'nın hâkimiyetine giren Zile, Tokat'la beraber Amasya'ya bağlanmıştır. Evliya Çelebi Seyahatnâme'sinde şehrin kalesinin yalçın bir kaya üzerine kurulduğunu, kalenin batıya bakan demir kapısı, 26 burcu, 3000 hanesinin bulunduğunu, bir cami, cephanesi ve nöbetçi kulelerin olduğunu, şehir eşrafının kıymetli eşyasının ve evrakının burada saklandığını yazmaktadır. Bir dönem Şah İsmail'in eline geçen Zile, tekrar Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. 1878 tarihinde Tokat'ın mutasarrıflık halinde idaresi üzerine Zile kaza olmuştur. (Atalar, 1986)

Millî Mücadele yıllarında Zile, iki kez isyancıların baskınına uğramıştır. Şehir isyancılar tarafından yağma edilmiştir. Zile'nin zengin bir ticaret merkezi olması, müdafaa bakımından zayıf olması, askerî kuvvetinin bulunmaması isyancıların Zile'yi hedef almalarının sebepleridir. Âsilerin Zile'ye yaptığı ilk baskın, Cemil Cahit kumandasındaki Millî Kuvvetler tarafından bertaraf edilmiştir. İkinci baskın ise Yozgat İsyanı bastırıldıktan sonra, oradan kaçan âsiler tarafından gerçekleştirilmiştir ve Kolordu Kumandanı Refet Bey şehri isyancıların elinden kurtarmıştır. İsyancılar kaçarken Zile'nin en güzel, en işlek mahallelerinin ve çarşısının yanmasına sebep olmuşlardır. Bu büyük yangında Zile'nin yarısı yanmıştır. (Atalar, 1986)

1.1.2. Zile'nin Coğrafi Özellikleri

Zile, idari olarak Tokat iline bağlı bir ilçedir. Tokat il merkezine 67 km uzaklıkta bulunmaktadır. Tokat il merkezinin güneybatısında yer alan Zile ilçesi 40 derece 19 dakika kuzey enlemi, 35 derece 45 dakika doğu boylamı arasında yer almaktadır. İlçenin doğusunda Turhal ilçesi, güneyinde Artova ilçesi ve Yozgat iline

bağlı Kadışehri ilçesi, batısında Yozgat ilinin Çekerek ilçesi ve Amasya'nın Göynücek ilçesi, kuzeyinde ise Amasya ili bulunmaktadır.

“Zile yeryüzü şekilleri bakımından sadelik arz eder. Ancak şehrin güneyinde, doğu batı doğrultusunda uzanan Deveci Dağları yer alır ki bunlarında yüksekliği 2000 metreye yakındır.” (zileweb.com) Şehirle aynı isme sahip Zile Ovası'nın en belirgin yükseltileri Güvercin Tepesi, Hüseyin Gazi Tepesi ve Sivriçal'dır. Zile ilçesi Orta Karadeniz'in güneyinde yer alır ve İç Anadolu'nun kuzeyine komşudur. Bu yüzden hem İç Anadolu hem de Orta Karadeniz ikliminin özelliklerini görmek mümkündür. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar özellikle kar yağışlı ve soğuk geçer. Yağmurlar ise daha ziyade ilkbahar sonlarına kaymış olmakla birlikte sonbaharın ilk aylarında da görülür. Bu nedenle Zile'de genel olarak Karadeniz-İç Anadolu arası iklim tipi hâkimdir. (web.zile.bel.tr)

“Şehir, göl ve akarsulardan yoksundur. Çekerek Irmağı 27 km mesafeden, Yeşilirmak'ın kollarından olan Hotan Çayı şehir merkezine 5 km mesafeden geçer. Bu sebeple şehirde sulama Devlet Su İşlerince yapılan Belpınar ve Boztepe Barajlarının topladığı sularla yapılmaktadır.” (zileweb.com)

Yaz ve kış aylarında önemli derecede sıcaklık farkı olursa da gece ile gündüz arasındaki sıcaklık farkı pek önemli değildir. (zileweb.com) “Zile ilçesinde yıllık ortalama sıcaklık 12 C°'dir. En sıcak ay Ağustos ayı olup, sıcaklık 30.3 C°, en soğuk ay ise Ocak ayı olup sıcaklık -3.1 C°'dir. Tespit edilen en yüksek sıcaklık, Temmuz 2000'de 43.2 C°, en düşük sıcaklık ise şubat 1985'te -22.1 C°'dir.” (Özbakır, 2010: 5)

Orman bakımından oldukça fakir sayılabilecek olan Zile ilçesinin “Kuzeyindeki hâkim tepeler, bej renginde tamamen mermer yataklarından müteşekkildir. Muhtelif firmalar tarafından işletilmekte olan mermer yataklarından elde edilen ürünler yurt dışından ciddi talepler almasından dolayı önemli ihraç ürünüdür.” (zileweb.com)

“Zile kuzeydoğusunda Turhal, doğusunda Pazar, güneydoğusunda Artova, güneybatısında Çekerek ilçelerine, kuzeyde Amasya'ya asfalt yollarla bağlanmaktadır.” (Akkurt, 2014: 222)

1.1.3. Zile'nin Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Yüzölçümü 1511 km² olan Zile'nin nüfusu 2016 ADNKS verilerine göre 56.185 (27.841 Erkek – 28.344 Kadın) kişidir. Bu kişilerden 34.100'ü ilçe merkezinde, 22.085'i ise köylerde ikamet etmektedir. Zile'de 2016 yılı itibariyle 4 kasaba ve 110 köy, 24 mahalle bulunmaktadır. Zile, köy sayısı bakımından Tokat ilinin en fazla köy yerleşmesine sahip ilçesidir.

Zile köylerinin temel ekonomik faaliyeti tarım ve hayvancılıktır. Zile'de bulunan tarlaların büyük bölümü tarım ziraatına ayrılmıştır. Bu tarlaların büyük bölümünde tahıl yetiştirilir. Sulama sorunu olduğu için bağ-bahçe tarımı ve sebze yetiştiriciliği tahıla göre daha azdır. Tarım faaliyetiyle birlikte hayvancılık da temel geçim kaynakları arasındadır. Hayvancılık, geçmiş yıllara göre azalış gösterse de ilçede ahır hayvancılığı yaygınlaşmış ve süt üreticileri birliğinin faaliyetleriyle birlikte süt üretimi artış göstermiştir. (Akkurt, 2014: 360-361) Besi hayvancılığının da yapıldığı şehirde yetiştirilen küçükbaş ve büyükbaş hayvanlar, kurulan halk pazarlarında satılarak ekonomiye katkı sağlanmaktadır. “Şehirde yetiştirilen hayvan türleri içinde büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar dışında kanatlı hayvanlar ile arıcılık da yapılmaktadır.” (Özbakır, 2010: 48)

“Ekonomisinin temelini tarım, hayvancılık ile kısmen de ticaretin oluşturduğu Zile'de sanayi gelişmemiştir. Küçük atölye tarzı sanayi faaliyeti şehir nüfusuna yeterli olmamaktadır. Sanayi yatırımlarının arttırılması şehirde diğer ekonomik faaliyetleri de (ticaret, ulaşım vb.) arttıracaktır. Bu durum da işsizliği azaltacaktır.” (Özbakır, 2010: 56)

Tarım ve hayvancılığın yanı sıra ticaret de şehir ekonomisi açısından geçmişten günümüze çok önemlidir. Tarihi binlerce yıl öncesine uzanan Zile Panayırı ilçenin geçmişte önemli bir ticarî merkez olduğunu kanıtlar. Panayır, günümüzde eski ticarî önemini kaybetse de hâlâ kurulmaktadır. Yakın bir geçmişe kadar da sadece Zile'nin değil tüm bölgenin ticarî hayatında önemli bir yeri vardır. Hem ticarî hem de tarihî ve kültürel olarak Zile'yle özdeşleşmiş Zile Panayırı hakkında Ali Özçağlar şu bilgileri aktarmaktadır:

Elverişli konumu sebebiyle uzun yıllar çevresinin alışveriş merkezi olan Zile, bu özelliğini günümüzde de sürdürmektedir. Asırlarca hasad mevsimi sonunda kurulan panayır bunun bir kanıtıdır. Panayırın Zile'de kuruluşu Pontus dönemine kadar uzanır. Bu dönemde önemli bir dini merkez olan Zile'de her sonbahar “DEİR” adı verilen dini törenler yapılırdı. Bu törenlere katılmak için çevreden gelen kalabalık halk kitlesi alışverişte bulunduktan sonra Zile'den

ayrılmaktaydı. Zamanla dini özelliğini yitiren ve sadece ticari faaliyet olarak her yıl tekrarlanan “Deir” daha sonra Türkler zamanında cirit, at yarışları ve pehlivan güreşleriyle zenginleşmiştir. Halen halkın birçoğunun “Deir”e yakın bir benzetmeyle “Deri” adını verdikleri panayırın 2500 seneden fazla bir geçmişi bulunduğu gerçektir. Ulaşım ağının gelişmesi ve alışveriş için her zaman çeşitli merkezlere gidebilmesi sonucunda geçen son yirmi yıl içinde Zile Panayırı eski önemini yitirmiştir. Böyle olmasına rağmen her yılın Ekim ayı içerisinde kurulan panayır, bu dönemde Zile’ye canlılık katmaktadır. (1996: 158)

Zile ekonomisi için önemli mekânlardan biri de Ali Kadı Mahallesi’ndeki, “Hapan” diye bilinen Zahir Pazarı ve çevresidir. Köylerden gelen çiftçiler ürünlerini buraya getirmektedir. Başta salı ve cuma günü olmak üzere kalabalığın olduğu bir bölgedir. Zahir Pazarı’nın çevresinde de köylerden gelen çiftçilerin alışveriş yaptığı dükkânlar bulunmaktadır. (Özbakır, 2010: 41)

“Her hafta salı ve cuma günleri kurulan ilçe pazarına ilçenin köylerinden pek çok insan alışveriş için Zile’ye gelerek ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu pazarlara çevre ilçelerin köylerinden gelenler günümüzde kalmamıştır. Ancak Pazar ve Turhal ilçesinden bu pazarlara satıcılar gelmektedir.” (Akkurt, 2014: 218)

Zile, göç veren bir ilçedir. Hem yurt içine hem de yurt dışına verdiği göçler neticesinde nüfusu giderek azalmaktadır. Göçün ve nüfusun azalmasının temel sebepleri gerekli yatırımların yapılmaması, gençlerin iş bulamaması, turizm ve ulaşım ile ilgili faaliyetlerin olmamasıdır.

1.1.4. Zile’nin Sosyo-Kültürel Yapısı

Zile’nin halk kültürünü oluşturan birçok etken vardır. Ancak bunların arasında en önemlisi sosyo-kültürel yapısı denilebilir. Zile ilçe merkezinin Anadolu’da yaşayan ilk topluluklardan Roma ve Bizans’a, oradan da Selçuklu ve Osmanlı’ya uzanan kültürel birikiminden kaynaklanan bir zenginliği vardır. Bu zenginliği bugün bile görmek mümkündür. Bu birikimin ve kültürel tabakalaşmanın en belirgin örnekleri de halk inanışlarında ve uygulamalarında görülecektir.

Zile’nin köyleri ise farklı etnik yapılar ve dinî mezheplere sahip gruplardan oluşmaktadır. Bu gruplar Zile halk kültürünün zenginliğine katkı sağlayan diğer bir etkidir. Araştırma sahamızda yer alan köyler, kültürleşme ile Zile’nin kendine ait bir kültürünün oluşmasına katkı sağlamıştır. Yüzü aşkın köy sayısı ile Türkiye’de en fazla köye sahip ilçelerden biri olma özelliği gösteren Zile’de yerli halkın oluşturduğu köylerin yanı sıra Kars muhacirlerinin, Azerilerin, Çerkeslerin bulunduğu köyler de

mevcuttur. Ayrıca Alevilerin, Sünnilerin ve iki farklı mezhebe mensup insanların bir arada yaşadığı köyler de halk kültürü açısından çok değerlidir.

Zile Alevi nüfusun da yoğun şekilde yaşadığı bir bölgedir. Alevi köylerinin yanı sıra kendilerine “Aşiret” ya da “Sıraç” denilen Beydilli Türkmenlerinin oluşturduğu köyler de bulunmaktadır. Kültürlerinde ve yaşayışlarında Eski Türk adetlerinin, inanış ve uygulamalarının izleri net bir şekilde görülen bu topluluklar yaptığımız çalışma açısından çok önemli bir yere sahiptir.

“Sıraç: Sözlüklerde yer almayan bir kelimedir. Yöresel olarak, Tokat, Sivas, Çorum, Yozgat ve Amasya’nın bazı köylerinde yaşayan Beydilli Türkmenleri için kullanılan bir isimdir.” (Yılmaz, 2009: 17)

Zile’de toplam 18 Sıraç köyü bulunmaktadır. Bu köyler Acısu, Armutalan, Çamdere, Çapak, Çayırköy, Gölcük, Elmacık, Emirdolu, Karacaören, Karşıpınar, Kervansaray, Kuruçay, Kuzalan, Sofular, Uzunköy, Üçkaya, Yaylakent ve Yaylayolu’dur.

“Tokat-Zile ve Yozgat-Çekerek ilçelerindeki Sıraç (Beydilli) Türkmenleri, bu bölgeye, kendi ifadelerine göre Sivas’ın Hafik ilçesinden gelmişlerdir. Tüm Sıraç (Beydilli) Türkmenleri mensupları, kendilerinin Horasan’dan geldiğini kabul etmektedirler.” (Yılmaz, t.y.: 3)

Sıraç Türkmenleri yörede çok kapalı bir kültürel yapı olarak bilinmektedir. Anadolu’daki birçok Alevi topluluğunun en katı ve tavizsiz olanı olarak bilinirler. Sadece Sünni kesime değil diğer Alevi ve Bektaşî gruplarına da oldukça kapalıdırlar. Sıraç toplumunun bu kendi kabuğuna çekilmiş hali günümüzde çok fazla kalmamıştır. Hâlâ bazı konularda bu kapalı tutum devam etse de kültürel değişimin de etkisiyle geçmişteki kadar değildir. Aşiret köylerinin yıllar boyu kapalı bir toplum olması öz kültürlerini müdafaa etmeleri açısından önemlidir. Sıraçlar, Orta Asya’dan kalma birçok Türk âdetini hâlâ yaşatmaktadır. Yaptığımız çalışma günümüzde Sıraçlar arasında yaşayan ve Eski Türk inancı kaynaklı inanış ve uygulamaları ortaya koymuştur.

Sıraç Türkmenleri Hıdırşeyh Kolu ve Anşabacı Kolu olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Hıdırşeyh kolunun şeyhi Tokat’ın Almus ilçesi Hubyar köyünde bulunmaktadır. Anşabacı kolu ise Zile’nin Acısu köyündeki Veli Dede zamanında ortaya çıkmış, Veli Dede öldükten sonra liderliği Veli Dede’nin eşi Anşa Bacı almıştır.

Anşabacı Osmanlı döneminde çeşitli cezalara çarptırılarak Şam'a sürgün edilmiş ve sürgünden sonra çok ihtişamlı bir şekilde Acısu'ya geri dönmüştür. Anşabacıların dedeleri Anşa Bacı ve Veli Dede'nin soyundan gelen Kurt ailesidir. (Yılmaz, b.t.: 5)

Bu konuda Ali Selçuk şu bilgileri vermektedir:

Acısu Sıraçları, Anşa Bacı ocağına bağlıdır. Anşa Bacı, Anadolu Aleviliğindeki ilk kadın postnişin olarak karşımıza çıkmaktadır. O, kocası Veli Baba'nın ölümü (1864) üzerine hem sosyal hem dinî liderliği üstlenmiştir. Anşa Bacı'nın postnişinliğe geçmesi gelenekleşmiş, kendisinden sonra da soyundan gelen "bacı"lar cem yürütmeye devam etmişlerdir. Esasında önceleri Hubyar ocağına bağlı olan Acısu Sıraçları, Veli Baba Anşa Bacı'dan itibaren Hubyar ocağı Dedelerinin Aleviliği Sünnileştirdiklerini gerekçe göstererek söz konusu ocak ile bağlarını koparmış, yeni bir dinî merkez oluşturmuşlardır. Bu ayrışma, terminolojilerini de etkilemiş, Alevilikte dinî lider için kullanılan 'Dede' kavramının yerini 'Baba' kavramı almıştır. Böylelikle Sıraç Alevi topluluğunda 'Dedeciler' ve 'Babacılar' olmak üzere iki eğilim ortaya çıkmıştır. Acısu Sıraçları, Babacı gruba mensup olup, Babacılar veya Anşa Babacılar olarak bilinmektedirler. (2010: 138)

Zile ilçesi eğitime önem vermesiyle tanınan bir ilçedir. Eski yıllardan beri göstermiş oldukları başarılar dolayısıyla Zile'deki liselere diğer ilçelerden birçok öğrenci gelmektedir. Zile ilçe merkezi ve köylerde toplam iki anaokulu, yirmi yedi ilkokul, on altı ortaokul ve on lise bulunmaktadır. Bütün liseler ilçe merkezinde yer almaktadır.

"Zile İlçesinde Gaziosmanpaşa Üniversitesi'ne bağlı 1989 yılında açılmış Zile Meslek Yüksekokulu ve 1997 yılında açılmış olan Zile Dinçerler Turizm İşletmecilik ve Otelcilik Yüksekokulu olmak üzere lisans ve ön lisans programları bulunan iki yüksekokul bulunmaktadır. Bu yüksekokullarda 1582 öğrenci bulunmaktadır. Öğrencilerin %66.2'si erkek (1048 kişi), %33.8'i kız (534 kişi) öğrencilerden oluşmaktadır." (Akkurt, 2014: 219)

Zile şehrinde Ankara Caddesi'nde bir tane kütüphane bulunmaktadır. Zile'de 1300 kişilik bir sinema salonu da mevcuttur.

Zile'de basın yayının 1950'lere dayanan bir mazisi bulunmaktadır. İlk gazete 1950 yılında Güzel Zile Postası isminde Ahmet Akbay tarafından çıkarılmıştır. Ancak bu gazetenin yayın hayatı iki yıl sürmüştür. Bu gazeteyi 1952 yılında haftalık çıkartılan Zile Gazetesi, 1953 Zile Kalesi, 1953-1954 Zile, 1953-1954 Genç Demokratlar, 1954-1957 Demokratik Zile gazeteleri izlemiştir. 1957-1960 yıllarında ise günlük çıkartılan Demokrat Şafak ve haftalık çıkartılan Görüş gazeteleri yayımlanmıştır. 1960-1961 yıllarında yine haftalık Genç Bora gazetesi, 1961-1998 yıllarında oldukça uzun yayın hayatına devam etmiş olan Zile Postası gazetesi haftalık ve günlük yayımlanmıştır. 1965-1970 yılları arasında Başarı, 1978-1980 yılları arasında Yeni Zile, 1980 yılında Şirin Zile, 1988 Gündem gazeteleri de Zile'de yayımlanan diğer haftalık gazetelerdir. Günümüzde Zile'de yayım hayatına devam eden iki gazete bulunmaktadır. Özhaber ve Zile Gündem isimindeki gazeteler pazartesi günü haricinde haftanın diğer günlerinde yayımlanmaktadır. Ayrıca Zile Haber isminde elektronik gazetede Zile ile ilgili

güncel haberler, eski Zile resimleri ve videolarından oluşan arşiv yine Zile ile ilgili yayınlar paylaşılmaktadır. (Akkurt, 2014: 220)

Zile ilçe merkezinde bir Devlet Hastanesi ve beş tane de Aile Sağlığı Merkezi bulunmaktadır. Yalinyazı ve Yıldıztepe beldelerinde de birer tane Aile Sağlığı Merkezi mevcuttur.

Zile ilçe merkezi kendine has bir mimarî üsluba sahip Zile evleriyle meşhurdur. Zile evlerine yönelik devam ettirilen restorasyon çalışmaları ile Zile'ye otantik bir görünüm kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Zile Türk edebiyatı ve kültürüne mâl olmuş birçok önemli şahsiyet yetiştirmiştir. Zile kültürünün yansıması olan bu şahsiyetlerden bazıları şunlardır: Müftü Arif Kılıç, yazar ve şair Cahit Külebi, ressam Nihat Akyunak, yazar Mustafa Necati Sepetçioğlu, yazar ve ressam Fikret Tarhan, güreşçi Hasan Sevinç, Prof. Dr. Mümtaz Topbaş, Prof. Dr. Ahmet Erbil, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yardımcı...

1.1.5. Derleme Çalışması Yapılan Köyler¹

1.1.5.1. Acısu

Acısu köyü Tokat il merkezine 100 km, Zile ilçesine ise 35 km uzaklıktadır. 2016 ADNKS verilerine göre köyün nüfusu 149'u erkek, 184'ü kadın olmak üzere toplam 333 kişidir.

Acısu köyü Zile ilçe merkezinin güneybatısında yer almaktadır. Köy dağlık bir alanda kurulmuştur. Temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Başta İstanbul ve İzmir olmak üzere şehir dışına önemli bir göç vermiştir. Köyde son dönemde şehir dışına çalışmak için giden köylülerin yaptırdığı yeni yapı evler dikkat çekmektedir.

Acısu köyü Zile'de Aşiret olarak bilinen Sıraç Alevilerinin yaşadığı 18 köyden biridir. Köy, Sıraç Alevilerinin Anşabacılar Ocağı olarak bilinen kolunun merkezi konumundadır. Anşabacıların liderleri konumundaki Veli Baba ve Anşa Bacı'nın türbeleri bu köyde bulunmaktadır. Bu türbeler Sıraç Alevileri için kutsal sayılan önemli bir mekândır ve her yıl birçok insan tarafından ziyaret edilmektedir.

Köyde eski Türk inançlarının izlerine hemen her inanış ve uygulamada rastlamak mümkündür. Kapalı bir toplum olan Sıraç Alevileri başka kültürlerin

¹ Derleme yapılan köylerden Acısu ve Çayır Sıraç Alevisi; Emirören, Güblüce, Saraç ve Yalnızköy Alevi; Bayır, Çeltik, Evrenköy ve Küçüközlü Sünnî nüfusun yaşadığı köylerdir.

etkisinden uzak kalmayı başararak kendilerine has inanış ve uygulamalarını günümüze kadar devam ettirebilmiştir. Bu sebeple Acısu köyü araştırmamız açısından önemli bir yerdir.

1.1.5.2. Bayır

Bayır köyü Tokat il merkezine 72 km, Zile ilçesine 8 km uzaklıktadır. 2016 ADNKS verilerine göre köyün nüfusu 75'i erkek, 65'i kadın olmak üzere toplam 140 kişidir.

Meyilli bir arazi üzerinde kurulduğu için köyün Bayır ismini aldığı düşünülmektedir. Zile ilçesinin kuzeyinde bulunmaktadır. Yünlü, Derebaşı, Olukman ve Zile ilçe merkezine komşudur. 2500 dekar kıraç ve 1000 dekar sulu alanda arpa, buğday, mercimek, nohut ve şeker pancarı yetiştirilmektedir. Arazisinin verimsiz olması nedeniyle hayvancılık gelişmiştir. Arıcılık son yıllarda modern usullerle yapılmaya başlanmıştır. 2 camii, okulu, elektriği, otomatik telefonu mevcut olan köyde içme suyu umumi çeşmelerden sağlanmaktadır. (zilehabercom.blogspot.com.tr)

1.1.5.3. Çayır

Çayır köyü Tokat il merkezine 75 km, Zile ilçesine 14 km uzaklıktadır. 2016 ADNKS verilerine göre köyün nüfusu 189'u erkek, 181'i kadın olmak üzere toplam 370 kişidir.

Zile ilçesinin kuzeybatısında bulunmaktadır. Çayır köyünün rakımı oldukça yüksektir. Zile'den Çayır'a gidilen yol oldukça bozuktur. Yolun bazı kısımları toprak, bazı kısımları asfalttır. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Köyde ilkokul binası bulunmakta fakat eğitim öğretim yapılmamaktadır. Öğrenciler taşımali eğitimle ilçe merkezindeki okullara götürülmektedir. Köyün içme suyu şebekesi ve kanalizasyon şebekesi mevcuttur. Köyde muhtarlık tarafından yaptırılan bir sağlık evi de bulunmaktadır.

Çayır, Zile'de Aşiret olarak bilinen Sıraç Alevilerinin yaşadığı 18 köyden biridir. Çayır köyü halkı Oğuzların Bozok Boyu'nun Yıldız Han Kolu'ndan Beğdilli Aşireti'ne mensuptur. Eski Türk inanç ve kültürünün birçok ögesini Çayır köyünde görmek mümkündür. Yaşam tarzı, kıyafetleri, gelenek ve görenekleri, inanmaları ile

eski Türk kültürünü devam ettirebilmiş önemli bir köy olan Çayır araştırmamız açısından da önemli bir derleme sahasıdır.

1.1.5.4. Çeltek

Çeltek köyü Tokat il merkezine 68 km, Zile ilçesine 14 km uzaklıktadır. 2016 ADNKS verilerine göre köyün nüfusu 108'i erkek, 115'i kadın olmak üzere toplam 223 kişidir.

Çeltek köyü Zile ilçesinin güneyinde bulunmaktadır. Belpınar, Yeniderbent, Hasanağa, Söğütözü ve Yıldıztepe köyleri ile komşudur. Köyde Roma döneminden kaldığı düşünülen birçok sütun, sütun başlıkları ve yapı taşları bulunmaktadır. Köyün Roma ve Bizans döneminde de bir yerleşim bölgesi olduğu anlaşılmaktadır.

Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Köyde buğday, arpa, şeker pancarı ve ayçiçeği en çok yetiştirilen tarım ürünleridir. Köyde okul binası bulunmakla birlikte taşımali eğitim yapılmaktadır. Köyün Kur'an Kursu ve Sağlık Ocağı da mevcuttur. Köyün içme suyu ve kanalizasyon şebekesi vardır. Zile'den köye kadar asfalt yol bulunmaktadır.

Çeltek köyü Zile'de yapılacak Türk halk inanışları araştırmaları açısından ziyaret edilmesi gereken önemli bir derleme sahasıdır. Çeltek köyünde bulunan ve halk arasında "Çeltek Baba" olarak bilinen Şeyh Mahmut Türbesi hem Tokat ilinden hem de Tokat ili dışından binlerce ziyaretçinin akın ettiği önemli bir ziyaret yeridir. Çeltek Baba, özellikle felçlilerin, akıl hastalarının, psikolojik sıkıntıları olan hastaların sıkça ziyaret ettiği bir türbedir. Çeltek Baba Türbesi etrafında gelişen birçok inanış ve uygulama mevcuttur. Köy halkı özellikle yaz aylarında birçok misafiri köyde ağırlamaktadır.

Bunların dışında Türk edebiyatının önemli şahsiyetlerinden olan Cahit Külebi ve Mustafa Necati Sepetçioğlu da Zile'nin Çeltek köyündendir.

1.1.5.5. Emirören

Emirören köyü Tokat il merkezine 60 km, Zile ilçesine 8 km uzaklıktadır. 2016 ADNKS verilerine göre köyün nüfusu 77'si erkek, 63'ü kadın olmak üzere toplam 140 kişidir.

“Emirören köyü tarihi bir köy olduğundan ilk kurucuları bilinmemekle birlikte, şu anda bulunan ailelerden köye ilk gelenler Tekkeşin Sülalesi ve Sülük Çavuş sülaleridir. Köyde, Zile kalesinden sonra yörenin en önemli tarihi kalesi bulunmaktadır. Tarihi ören yerleri ve Kösele adı altında koruma altına alınmış bir tepe, höyük bulunmaktadır. Emirören Köyünde, çevre köy, ilçe ve illerden ziyaretçi akınına uğrayan “Abdal Musa” adında evliyaya ait bir türbe bulunmaktadır.” (tr.wikipedia.org)

Yaz aylarında köyde Abdal Musa törenleri yapılmaktadır. Türbe, köyün mezarlığında bulunmaktadır. Mezarlığın hemen yanında Abdal Musa Vakfı tarafından düzenlenen alanda cemevi, adak kurban kesim yeri, misafirler için yapılan çardakların altında masa ve sandalyeler mevcuttur. Abdal Musa Türbesi etrafında gelişen birçok inanış ve uygulama olduğu tespit edilmiş ve çalışmamızın ilgili bölümlerinde bunlara yer verilmiştir.

1.1.5.6. Evrenköy

Evrenköy köyü Tokat il merkezine 90 km, Zile ilçesine 26 km uzaklıktadır. 2016 ADNKS verilerine göre köyün nüfusu 615’i erkek, 605’i kadın olmak üzere toplam 1220 kişidir.

Evrenköy Zile ilçesinin güneyinde konumlanmıştır. Üçkaya, Çiçekpınarı, Üyük, Karakuzu ve Yıldıztepe ile komşudur. Eski adı Kızılcın olan köyün adı 1981 yılında Belediye tarafından alınan kararla Evrenköy olarak değiştirilmiştir. Köyün ana ekonomik faaliyetleri tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Evrenköy’de faal durumda bir ilkokul, bir de ortaokul bulunmaktadır.

Evrenköy nüfusu, konumu, kültürü, gelenek ve görenekleri açısından Zile ilçesinin önemli bir yerleşim yeridir. Özellikle geçiş dönemi ile ilgili inanma ve uygulamaların yaygın olarak bilindiği ve uygulandığı bir alan olan Evrenköy araştırma sahamızda yer almıştır.

1.1.5.7. Güblüce

Güblüce köyü Tokat il merkezine 97 km, Zile ilçesine 36 km uzaklıktadır. 2016 ADNKS verilerine göre köyün nüfusu 123’ü erkek, 139’u kadın olmak üzere toplam 262 kişidir.

Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Salur, Çiftlik, Turgutalp, Akkılıç, Acıpınar, Acısu, Akçakeçili köyleriyle çevrelenmiştir.

“Üzerinde bulunduğu toprak yapısı itibarıyla bu toprak örtüsü küp yapımına elverişlidir. Eskiden de burada küp yapıldığına dair söylentiler vardır. Dolayısı ile isminin başındaki "güp" sözcüğünün buradan geldiği söylenmektedir. Ayrıca köy halkının 7 hane olarak Orta Asya Horasan ve Kafkasya'dan geldiği, eski köy yaşlılarından rivayet edilir.” (tr.wikipedia.org)

1.1.5.8. Küçüközlü

Küçüközlü köyü Tokat il merkezine 75 km, Zile ilçesine 90 km uzaklıktadır. 2016 ADNKS verilerine göre köyün nüfusu 161'i erkek, 138'i kadın olmak üzere toplam 299 kişidir.

Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Tarım ürünleri olarak arpa, buğday, şeker pancarı, domates, fasulye, elma, armut, ceviz, üzüm yetiştirilmektedir. Kadışehri'ne bağlı Hanözü ve Zile'nin Üçkaya, Çiçekpınarı, Alıçözü ve Yalinyazı köylerine komşudur.

Küçüközlü köyünün eski çağlardan beri yerleşim yeri olarak kullanıldığı köy ve köyün çevresinde bulunan kalıntılardan anlaşılmaktadır. Yaşatılan âdet, inanış, uygulamaları ve köyde bulunan ziyaret yerleri ile önemli bir araştırma alanıdır.

1.1.5.9. Saraç

Saraç köyü Tokat il merkezine 66 km, Zile ilçesine 5 km uzaklıktadır. 2016 ADNKS verilerine göre köyün nüfusu 69'u erkek, 61'i kadın olmak üzere toplam 130 kişidir.

“Köy ismini eski Zile-Amasya karayolu üzerinde bulunmasından ve bu arada çalışan kervanların saraciye tamirini yapan sanatkârların bol olmasından almıştır. Köy halkının Balçıkhisar mevkiinde sivrisineğin bol olması ve hayvancılık için yeterli mera bulunmaması nedeniyle, şimdiki yerleşim yerine taşındığı ve sonradan baş soyadı olan Yalamaoğulları tarafından kurulduğu söylenmektedir, ilçeye 5 km. mesafededir. Böbrek taşlarını döktüğü söylenen suyu ile tanınan Fırtıman isimli bir mezrası bulunmaktadır. Civar ilçe ve illerden su almaya gelenlere sıkça rastlanır. 40 hanede yaşayan köyde, okuma-yazma oranı %80'dir. Tamamı kıraç olan 3000 dekar arazide

tahıl, nohut ve mercimek yetiştirilmektedir. Hayvancılık önemli bir gelir kaynağıdır. 435 büyükbaş, 361 küçükbaş hayvan mevcuttur. Okulu, elektriği, otomatik telefonu bulunan köyde içme suyu umumi çeşmelerden sağlanmaktadır. İlçeye yakınlığından dolayı sağlıkla ilgili konularda ilçeden yararlanılmakta ulaşımında zorluk çekilmemektedir. Güney doğusunda, rezervi az bir demir cevheri bulunduğu bilinen köyün, kuzey batısında Namhisar Kalesi adı ile bilinen bir yer vardır. Ünlü Sezar komutasındaki Roma Ordusunun Pontuslarla karşılaştığı Altiagaç mevkiine giderken, Namhisar civarında konakladığı söylenmektedir.” (zilehabercom.blogspot.com)

1.1.5.10. Yalnızköy

Yalnızköy köyü Tokat il merkezine 76 km, Zile ilçesine 15 km uzaklıktadır. 2016 ADNKS verilerine göre köyün nüfusu 36’sı erkek, 42’si kadın olmak üzere toplam 78 kişidir.

Yalnızköy dağlık bir alanda bulunmaktadır. Köy dışarıya çok göç vermiştir ve köyde genç kalmamıştır. Şehir dışında yaşayanlar köyde yeni yapı şeklinde yaptırdıkları evleri yazlık olarak kullanmaktadır. Kış aylarında köyde çoğunluğunu yaşlıların oluşturduğu az sayıda insan ikamet etmektedir. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Köyde okul binası vardır ancak öğrencisi olmadığı için kapanmıştır.

Köy yerleşimi eskiden şu an bulunan yerden farklı bir alandaymış. Günümüzde köyün mezarlığının bulunduğu yerde tek başına kocaman bir çam ağacı bulunuyormuş. Bu çam ağacına “Yalnız Çam” denilirmiş. Zamanla köy, bu çam ağacının bulunduğu alana gelmiş ve köyün ismi de “Yalnız Çam”dan dolayı Yalnızköy olmuş. Köye ismini veren çam ağacı hâlâ ayaktadır ve köy halkı tarafından kutsal kabul edilmektedir.

1.2. Halk İnanışları Hakkında

1.2.1. Halk İnanışının Tanımı

Halk inancı kavramını tanımlayabilmek için öncelikle “halk” ve “inanç/inanış” kavramlarını ayrı ayrı değerlendirmek, kavramların kelime anlamlarından yola çıkarak halk bilimi araştırmacıları için bu terimin ne ifade ettiğini incelemek gerekir.

Halk kelimesine sözlüklerde “Aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu, folk; aynı soydan gelen, ayrı ülkelerin uyruğu olarak yaşayan insan topluluğu” (www.tdk.gov.tr), “Bir milletin aydın tabakası ve devlet yöneticileri dışında kalan kısmı, ahâli” (lugatim.com) gibi anlamlar verilmiştir.

Halk kavramı özellikle on dokuzuncu yüzyılda karşısına konulan oluşumlarla tezat bir biçimde anlamlandırılan bağımlı bir olgu olarak ele alınmıştır. Bu dönemde halk kavramı, medeni bir toplumda medenileşememiş ama bunun yanında toplumun en ilkel gruplarından da üst konumda olan bir topluluk olarak belirtilmiştir. (Dundes, 1998: 139)

Halk teriminin on dokuzuncu yüzyıldaki genel tanımı bilimsel olarak sıkıntılı bir tanımdır. Çünkü halk; ilkel-medeni, yazı öncesi-okuryazar, alt tabaka-yüksek tabaka gibi tezatların ortasında yer alan cahil, taşralı kavramlarıyla anlatılmaya çalışıldığında halkın sadece yüksek zümrenin bulunduğu yerde var olabileceği anlamı ortaya çıkar ki böyle bir durumda var olan birçok grup halk kavramının dışında kalır. (Dundes, 1998: 141)

Alan Dundes, yukarıdaki sebeplerden ötürü halk terimini “en az bir ortak faktörü paylaşan herhangi bir insan grubu” olarak tanımlamış “herhangi bir sebebe bağlı olarak oluşan grubun kendine ait kabul ettiği bazı geleneklere sahip olması” gerektiğini belirtmiş ve böylece terimin kapsadığı alan genişlemiştir. (1998: 143)

İnanç sözcüğü, TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “Bir düşünceye gönülden bağlı bulunma, birine duyulan güven, inanma duygusu, inanılan şey, görüş, öğreti, Tanrı’ya, bir dine inanma, akide, iman, itikat” (www.tdk.gov.tr) anlamlarına gelmektedir. Kubbealtı Lügatı’nda inanç sözcüğünün karşılığı olarak “Allah’a, bir dîne veya insanüstü bir güce inanma, îman, bir düşünceye bağlı bulunma” (lugatim.com) anlamları verilmiştir.

Boratav, inanç kelimesinin sözlük anlamını “kişice, ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi” olarak vermiştir. (1984: 7)

Halk ve inanç kavramlarına verilen anlamlardan yola çıkarak “halk inancı” terimini, en az bir ortak paydada birleşebilmiş, kendilerine ait gelenekleri olan halk dediğimiz grubun herhangi bir konudaki düşünce veya olgunun doğru olduğuna

inanması şeklinde açıklayabiliriz. Kısaca halk dediğimiz grubun inanmalarını ifade eden terime “halk inancı” denir.

Kelimelerin anlamlarından yola çıkarak açıkladığımız “halk inancı” terimi halk bilimi açısından şöyle tanımlanmıştır:

İnanç kavramı, sözlük anlamı ile insan düşüncesinin çok geniş bir bölümünü içine alır: din, politika, ahlâk... İnançları bütün bu çeşitlilik ve yaygınlıkları ile ele almak halkbiliminin sınırlarını aşar. Halkbilimi, belli bir toplumun eski dinlerinden miras alıp kendi çağının şartlarına uygulayarak yaşattığı yeni dininde, yaşam şartlarının gerektirdiğince yeni biçimler, yeni içerikler ve anlatışlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilenir. Halkbiliminin konusu olarak inanışların başka bir niteliği de din, ahlâk... kurallarındaki kesinlik ve katılığa karşılık bunların yerden yere, topluluktan topluluğa değişik biçimler ve içerikler göstermeleridir. Türkiye halkının büyük çoğunluğunun bağlandığı İslâm dinini alalım; bu dinin bir bütün olarak inanışlar düzenini incelemek din tarihine düşer; ama örneğin, Konya, Kütahya, Erzurum köylerinin, Güney-doğu Anadolu bölgesi halkının, ya da Tahtacı topluluklarının inanışlarından, “resmî İslâm dini”nin (medresenin, kitapların) öğrettikleri dışında kalan bölümü Türk halkbiliminin konusudur. (Boratav, 1984: 7)

İnsanoğlu var olduğundan beri hayatta kalma mücadelesi içindedir. Bu mücadeleyi fizikî anlamda olduğu kadar psikolojik anlamda da vermiştir. Bilimin, teknolojinin, tıbbın gelişmediği ve hatta hiç olmadığı dönemlerde insanoğlu doğayla mücadele edebilmek ve psikolojisini rahatlatabilmek adına açıklanamayan, bilinmeyen, korkulan her türlü olayı kendi mantık çerçevesinde açıklamaya çalışmıştır. Bunu yaparken en çok başvurulan yöntem ise kendinden güçlü, olağanüstü varlıklara inanma ve bunlar etrafında geliştirdiği diğer birçok inanış ve ritüellerdir.

İnsanoğlu her alanda hem bireysel hem de toplum olarak inanmaya muhtaçtır. İnanma, insanın fitratında olan bir durumdur. Hangi çağda, hangi kesimden olursa olsun her insan mutlaka bir inanç sahibidir. Bu inancın doğru, yanlış, hak ya da bâtıl olmasının bir önemi yoktur. Bireylerdeki bu inanç olgusu bütün toplumu etkiler ve her topluluğun kendi kültürü içerisinde oluşturduğu bir inanç sistemi mevcuttur.

Eski devirlerden beri inanma ihtiyacını bir şekilde karşılayan insanoğlu ilahî dinleri kabul etse de çok eski dönemlerden kalmış inançlarını yeni kabul ettikleri dinlerinin içinde eriterek günümüze kadar getirmiştir. Bilimin ve teknolojinin olmadığı dönemlerde oluşan inanç ve pratikler, uzay çağı dediğimiz yirmi birinci yüzyılda bile hâlâ hemen her alanda halkın arasında yaşanmakta, yaşanmasa bile birçok halk kesimi tarafından bilinmektedir. Her milletin kabul ettiği İlahî dinin öğretileri dışında kalan kendine özgü inanmaları ve uygulamaları mevcuttur. Halk biliminin halk inanışları kapsamında uğraş alanı işte bu inanmalar ve uygulamalardır.

“Kültürel bir unsur olarak bütün dünya toplumlarında yaşayan ve yaşadıkları toplumların da birtakım özelliklerini yansıtan halk inançları” (Şişman, 2000: 104) halkbilim araştırmacıları tarafından derinlemesine incelendiğinde o halkın birçok özelliği hakkında bilgilere ulaşılabilir. Kulaktan kulağa, nesilden nesile aktarılarak günümüze kadar ulaşmış pek çok inanış ve uygulama ait olduğu topluma ışık tutmaktadır.

Toplumun coğrafi, dinî, kültürel değişimleri halk inanmalarını da etkilemektedir. Bilimin çağımızda geldiği nokta özellikle halkın inanış ve uygulamalarını etkilemiştir. Değişik bir biçimde çok eski devirlerden kalan birçok halk inanışı günümüzde de varlığını devam ettirirken, birçoğu da halk arasında saçma ve kabul edilemez bulunmaktadır. Halk arasındaki inanışlar, eğitim ve kültür seviyesine göre değişiklik gösterse bile hiç umulmadık kişilerin hiç umulmadık inanışlarının bulunduğu da aşikârdır.

Yukarıda bahsettiğimiz kadarıyla “halk inanışı” kavramını özetlemek gerekirse; “Toplum tarafından kabul edilmiş ilahî bir dinin bilinen hükümleri dışında kalan, fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşayan, itibar gören ve sözlü gelenek yoluyla aktarılan kimi itikatlardır.” (Şişman, 1994: 4) Bu itikatlar tarih öncesi dönemde oluşmuş; din, sosyal hayat, bilim gibi birçok olgu tarafından etkilenmiş ve zamanın şartları neticesinde değişikliklere uğrayarak her toplumda, halkın her kesiminde günümüze kadar ulaşmıştır.

Bekir Şişman halk inanışı kavramını ise halk arasındaki itikatların uygulanış şekli ve tarzı olarak açıklamaktadır (2000: 4). Yani “inanış” kavramı inançtan farklı olarak uygulama alanında ortaya çıkan şekil ve tarzlardır.

Halk inanışlarını tespit etmek, gün yüzüne çıkartmak, değerlendirmek o inanışlara sahip olan halkın dünü ve bugününe ışık tutmak anlamına geldiği için halk inanışları konusu halk biliminin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

1.2.2. Halk İnanışlarının Türleri

Her insan inanma gereksinimi duyar. İnsanlar tarih öncesi devirlerden başlayarak korkulan, bilinmeyen, anlaşılamayan durum ve olaylara bir izah getirmeye çalışmıştır. Bireysel olarak doğaüstü güçlerle izah edilmeye çalışılan olay ve durumlar

zamanla halkın büyük bir kesiminin inancı haline gelerek halk biliminin inceleme alanı olan “halk inanışları” kavramını ortaya çıkarmıştır.

Halkın anlam veremediği ve bu sebeple bazen korkuyla yaklaştığı olaylar hayatın hemen her alanında ortaya çıkmıştır. Bu yüzden halkın meydana getirdiği inanış ve uygulamalar da hayatın her alanında bulunmaktadır.

Halk inanışları doğumdan ölüme kadar insan yaşamının her kesitinde kendine yer bulmuştur. Bunlardan en önemlisi insan hayatını önemli bir biçimde etkileyen ve değiştiren adına geçiş dönemleri dediğimiz doğum, evlilik ve ölümdür. Geçiş dönemlerinin her birinde ayrı ayrı yüzlerce inanış ve uygulama görmek mümkündür.

Halk inanışlarının büyük bir bölümünün yer aldığı geçiş dönemleri insan hayatını derinden etkileyen olaylar olsa da tamamını ifade etmez. Geçiş dönemi dışında kalan ve insan yaşamının içerisinde olan birçok durum, kişi, zaman dilimi, nesne, vb. bulunmaktadır ki tüm bunlar etrafında oluşan sayısız halk inanışı ve uygulamaları mevcuttur.

“İnançlar genellikle iki türdür. Bir, somut varlıklarla ilgili olan inançlar öteki soyut varlıklara bağlanan inançlar.” (Eyuboğlu, 1998: 40)

“Somut varlıklara dayananlar doğa olayları ile ilgili inançlardır. Bunlar ekin ekip biçmek (tarıma bağlı olanlar), ev yapmak, insan yaşamına karışan, günlük yaşama olaylarına yön veren, evlenme, komşuluk, karşılıklı yardım, çalışma gibi toplum olaylarına dayanan inançlardır.” (Eyuboğlu, 1998: 40) İnsan yaşamını ve davranışlarını etkileyen, hangi işin ne zaman yapılması gerektiğini belirleyen somut inanışları Eski Mısır, Sümer, Babil, Akad ve Anadolu’da görmek mümkündür. (Eyuboğlu, 1998: 40)

Soyut inançlar ise insanın doğadan kopuk olarak kendi düşüncesinde oluşturduğu inançlar olarak tarif edilebilir. Bunlara bir rüyanın yorumundan ya da ermiş bir kişinin sözünün zamanla halk inancı özelliği kazanmasıyla oluşan inançlar örnek olarak gösterilebilir. (Eyuboğlu, 1998: 41)

1.2.3. Anadolu’da Yaşayan Halk İnanışlarının Genel Özellikleri

Anadolu toprakları en eski toplumlardan başlayarak birçok medeniyeti barındırmış bir bölgedir. Hititlerden Perslere, Romalılardan Türklere kadar dinî ve etnik olarak farklı onlarca, belki yüzlerce insan topluluğu bu topraklarda yaşamıştır.

Gelip geçmiş her medeniyet üzerinde yaşadığı topraklarda maddî ve manevî, yazılı ve sözlü sayısız eserler, kendi kültürlerinden izler bırakmıştır. Bir başkasının yerine gelen toplum da bu mirastan bilinçli ya da bilinçsiz payını almıştır. Bu kültürel etkileşim hayatın her alanında; dilde, yaşam biçiminde, mimarî eserlerde kendini göstermiş ve ortaya kültürel bir tabakalaşma çıkmıştır. Bu kültürel tabakalaşmayı konumuz olan halk inanışlarında da görmek mümkündür.

Günümüzde Anadolu halk inanışları hâlâ toplumun çok önemli bir kısmında varlığını devam ettirmektedir. Bu inanışlar Anadolu halkının yaptığı birçok eyleme yön verir niteliktedir. Anadolu halkı doğum, ölüm, tabiat ve hastalıklarla ilgili birçok bilinmeyenleri halk inanışlarıyla açıklar ve bu bilinmeyenlere halk uygulamalarıyla çözüm bulur. “Su içerken, ineğini sağarken, ağaç keserken, evinin duvarını örerken, evlenirken, çocuğunu yetiştirirken, yola giderken sözün kisası bütün davranışlarında, tutumlarında inançlarla iç içedir. (Eyuboğlu, 1998: 46)

Bu inanış ve uygulamaların büyük bir bölümü Türklerin Orta Asya’dan Anadolu’ya gelirken getirdikleri Eski Türk İnançları’ndan izler taşımaktadır. Ancak bugün Anadolu’da yaşayan halk inanışlarını sadece Orta Asya kaynaklı olarak açıklamak yanlış olur. Günümüzde Anadolu’da bulunan çoğu halk inanışı bu topraklarda yaşamış eski kültürlerin bakiyeleridir. Bunların birebir yaşadığı inanışlar olduğu gibi Türk halk inanışları içerisinde eriyerek izlerini bırakmış inanışlar da mevcuttur.

Sonuç olarak Türkler Anadolu’ya geldikten sonra Anadolu’da önceden yaşamış milletlerin halk inanışlarından etkilendiği söylenebilir. Bunun yanı sıra Türklerle aynı dönemde Anadolu’da yaşayan dini ve etnik grupların inançları da Anadolu Türk halk inanışlarıyla etkileşime girmiştir. Ancak her iki şekilde de baskın olan unsur Türk kültürü olduğu için Anadolu’da yaşayan halk inanışlarının çok önemli bir kısmı Türklerin eski inançlarına dayanmaktadır.

1.2.4. Halk İnanışlarının Kaynakları

Yaşanılan coğrafya, yaşam koşulları gibi faktörler nedeniyle dünya genelindeki her toplumun farklı bir kültür anlayışı vardır. Her toplulukta değişik bir kültür yapısı olduğu düşünülürse kültürün önemli bir parçasını oluşturan halk inanışlarının toplumlar arasında farklılıklar göstermesi kaçınılmazdır. Farklı kültürlerle ait halk

inanışlarının kaynakları da farklı olabilir. Ancak her toplumun halk inanışlarına kaynaklık eden ana unsurlar da bulmak mümkündür.

Bir topluluğun halk inanışlarının şekillenmesi o toplumun en eski yaşam biçimiyle alakalıdır. Hayatını devam ettirebilmek için hangi işlerle meşgul oluyor ve bu işlerde karşısına hangi zorluklar, bilinmeyenler çıkıyorsa inanışları da o doğrultuda şekillenecektir. Temel geçim kaynağı hayvancılık olan bir toplulukta hayvanlarla ilgili, tarım olan bir toplulukta tarımla ilgili, balıkçılık olan bir toplulukta da deniz ve deniz hayvanlarıyla ilgili inanışların ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Somut olan bu inanışların yanı sıra soyut inanışlar da o toplumun eski diniyle alakalı olabilir. Bir topluluğun halk inanışlarının kaynaklarını bunlarla sınırlamak da doğru değildir. Topluluğun zaman içerisinde yaşadığı değişimler, farklı coğrafyalara yapılan göçler, farklı kültürlerle tanışmalar sonucunda halk inanışlarında değişiklikler görülecektir. Halk inanışlarının kaynakları, toplumun geçirdiği evrelerle yakından ilişkilidir.

İsmet Zeki Eyuboğlu, Anadolu’da ve tüm dünyada yaşayan halk inanışlarının Çoktanrıci dinler, Tektanrıci dinler ve günlük yaşam olayları olmak üzere üç büyük kaynağı olduğunu belirtir. Çoktanrıci dinlerin doğa olaylarından kaynaklanan inançları olduğunu, Tektanrıci dinlerin Çoktanrıci dinlerde yer alan inançların tanrı buyruğu şeklinde devam ettiğini, günlük yaşam olayları ile de rastgele olmuş bir olayın özellikle cahil çevreler tarafından inanç haline getirildiğini belirtmektedir. (1998: 42-45)

Türk kavimlerini düşündüğümüzde en başta Orta Asya bozkırlarında göçebe bir yaşam sürmekteydiler. En yakın komşuları Çin’di ve Türkler, Şamanizm denilen düşünce sistemine bağlıydı. Orta Asya’da birden fazla devlet kurdular. Daha sonra İslamiyet’le tanışan Türkler, yaklaşık bin yıl önce Anadolu’yu yurt edinmeye başladılar ve üç kıtaya sahip olacak güce eriştiler. Bu süreçte yüzlerce kültür dairesi ile tanıştılar, değişik coğrafyalarda değişik ekonomik faaliyetlerde bulundular. İşte bugün Anadolu’da yaşayan Türk halk inanışlarına tüm bu birikim kaynaklık etmektedir.

Türkler Müslümanlığı kabul ettikten sonra eski dinlerine özgü inançları tamamen terk edemediler. Şamanizm’den kalma bu inançlarını İslamî bir örtüye bürüyerek devam ettirdiler. Alkarısı efsanesi, türbelere ve kutlu ağaçlara paçavra bağlamak, uzun ömürlü olsun diye çocuklara Yaşar, Duran, Durmuş gibi isimler

vermek ve Anadolu Türklerinde yaşayan daha birçok halk inancı Şamanizm kaynaklıdır. (İnan, 2015: 207)

Anadolu’da yaşayan Türk halk inanışlarına yukarıda bahsi geçen kaynaklar dışında bazı din âlimlerinin sözleri, eserlerindeki hükümler de kaynaklık etmiştir. Din büyüklerinin sözleri halk tarafından kesin bir dini emir olarak algılanmış, bazen kulaktan kulağa aktarılırken yanlış anlamlar yüklenmiş ve bir halk inancı şeklini almıştır. Erzurumlu İbrahim Hakkı’nın Marifetnâme’sinde geçen insanın görünümü üzerinden yapılan karakter analiziyle ilgili hükümlerin, Feridüddin-i Attar’ın Pendnâme adlı eserinde geçen hükümlerin günümüzde halk arasında inanç şeklini alması bunlara örnektir. (Şişman, 1994: 14)

Hiz. Peygamber’in hadisleri de bazı halk inanışlarına kaynaklık etmektedir. “Örneğin bir hadiste ‘Temiz (akar ya da durgun) suya bevletmek haramdır.’ buyurulmaktadır. Halk arasında ise akan suya bevledenin aklının da su ile beraber akıp gideceğine inanılır.” (Şişman, 1994: 14)

Kemalettin Erdil de çeşitli milletlerin İslam’ı kabul etmesiyle birlikte Müslümanlar arasında bâtil inanışların arttığını Müslümanlığı kabul edenlerin eski dinlerinde yer alan hurafeleri bir şekilde yaşattığını belirtmiştir. Zamanında acayip ve garip inançların çokça bulunduğu, birçok büyücü ve kâhinin yetiştiği Hint, İran, Mısır, Arap Yarımadası’nın çoğunluğu bugün Müslüman’dır. Bu bölgelerde yaşayan halk, eski inançlarının izlerini İslamiyet’e taşımışlardır. (1991: 10)

Bekir Şişman, Türk toplumunda görülen halk inanışlarının menşei hakkında şunları söylemektedir: “Tek tanrılı dinler, çok tanrılı dinler, Anadolu uygarlıkları, Mısır, Babil, Acem, Fenike, Roma ve Helenler gibi ilkçağ kavimleri, eski Türk dinleri (özellikle Şamanizm), bazı din büyüklerinin sözleri, peygamberimizin hadislerinin farklı yorumlanması ve günlük yaşam olayları.” (2000: 108)

1.2.5. Eski Türk İnanışları ve İyeler

Bir inanç sistemi ve bu sistemin uyulması gereken kaidelerinin bütününe din denir. Eski çağlarda insanların bilinmeyene, doğaüstü güçlere duydukları hayranlık kendilerine özgü inanç sistemleri geliştirmelerini sağlamıştır. Bu yüzden bir milletin eski inançlarını anlayabilmek için eski geleneklerini, tarihi süreçlerini derinlemesine incelemek gerekir. (Gömeç, 2003: 79)

Tarihi süreç boyunca Türk kavimlerinin Gök Tanrı ya da Şamanizm diyebileceğimiz inanç sistemine, Maniheizm, Budizm, Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi farklı inanç sistemlerine mensup oldukları bilinmektedir. Türklerin ilk dini olarak kabul gören inanç sistemi ise Gök Tanrı inancı ve Şamanizm'dir. Türklerin kendi benliklerinden ortaya çıkan bu inanç sistemi, yaşamlarının her alanına etki etmiştir. Daha sonra kabul ettikleri yeni dinleri bile bu inanç sisteminden etkilenmiş ve Şamanizm bağlantılı birçok inanış günümüze kadar ulaşmıştır. Günümüzde Türk halk inanışlarının en önemli kaynağı Türklerin en eski dini olan Gök Tanrı İnancı ve Şamanizm'dir. Anadolu'da yaşayan halk inanışlarını anlayıp çözümleyebilmek için bunların Şamanizm ve Gök Tanrı İnancı'yla olan bağlantılarını ortaya koymak gerekir.

Eski Türk inancını anlamlandırabilmek için Şamanizm kavramının anlaşılması gereklidir. Şamanizm'le ilgili bazı araştırmacıların yaptıkları tanımlar şu şekildedir:

“Şamanizm, milattan önceki yıllardan bu yana Türklerin ve çevrelerindeki toplulukların İç Asya ve Orta Asya'da yaşadıkları bölgelerde uyguladıkları ve şaman ya da kam adı verilen din adamları aracılığıyla gerçekleştirilen bir inanç ve uygulamalar bütünüdür.” (Çoruhlu, 2002: 15)

“Şamanizm, insanlığın en eski dinlerinden biridir. Esas olarak sihir ve büyüye dayanır. Yaşam; gök, yer ve yeraltı olarak üç kademeli düşünülmüştür. Gökyüzünde iyilikler, iyi ruhlar; yeraltında kötülükler, kötü ruhlar bulunur. Yeryüzünde ise insanlar vardır.” (Şener, 1996: 9)

“Şamanizm, insanlık tarafından bilinen en yaygın ve en eski akıl-beden iyileştirme sistemidir.” (Harner, 2006: 81) Harner bu söylemiyle Şamanizm inancının ve Şamanizm'in din adamı diyebileceğimiz Şaman'ın hastalıkları tedavi eden bir uzmanlık yönü olduğunu belirtmiştir.

“Şamancılık veya Kamcılık olarak da bilinen Şamanizm (Fr. chamanisme) bir dinden ziyade merkezinde şamanın yer aldığı, kendine has inanç ve ritüelleriyle farklı formları bulunan vecde dayalı bir yöntemdir.” (Güngör, 2010: 325)

Yukarıdaki tanımlardan yola çıkarak Şamanizm'in başlı başına bir din olmadığını, çok eski dönemlerde Orta Asya, Sibirya ve Amerika gibi değişik bölgelerde Şaman denilen kişiler tarafından uygulanan bir tür koruyucu büyücülük, cincilik olduğu anlaşılmaktadır. Yaşar Kalafat'a göre; Eski Türk inanç sisteminde

Şamanik izler çok yoğun bir şekilde bulunmasına rağmen eski Türk dini Şamanizm'dir demek yanlış olur. (2006: 9)

“Türklerin inanç yumağını gözden geçirir ve ana hatlarıyla ifade etmek istersek, merkezinde Tengri vardır. Bunu, yardımcı ve koruyucu iyeler, gök ve yer iyeleri, kara iyeler ve ata ruhu/arvak'lar ile tamamlamak mümkündür. Türk hayatında pek çok fonksiyonu üstlenen Kam, dini otoriteyi temsil eder.” (Kalafat, 2006: 9)

Şamanizm, başlı başına bir din olarak kabul görmese bile Türk kavimlerini ve Türklerin inançlarını çok derinden etkilemiştir. Türklerin eski inanç sistemleri Şamanizm'den ayrı görülemez. Çünkü bugün bile Saha ve Yakut Türkleri Şamanizm inancını ve bu inancın ritüellerini uygulamaktadır. (Artun, 2013: 103)

Yaşar Kalafat, Eski Türk İnancını Gök Türklerin inancından yola çıkarak şu şekilde tanımlamıştır:

“Kök Türk inanç sisteminde yaratıcı, kılıcı, kut, küçük, ülük ve bilik verici yüce varlık Tengri, her şeyin üstündedir. Kök (Gökyüzü, yahut mavi gök) ve yağız yir (kara yer veya toprak yahut yeraltı), yir-sub (yer ve sular, yani yeryüzü) Tengri tarafından kılındığı/yaratıldığı için ıduk kabul edilir ve kutsaldır.” (2006: 6)

Yine aynı eserinde Kalafat, Şamanlık diye bir din olmadığını, Şamanlık'ın koruyucu bir din olduğunu ve Türklerdeki din adamının Kam denen kişiler olduğunu söylemiştir. Kam'lar Tanrı'dan mesaj getirirken Şaman'ın böyle bir özelliği bulunmamaktadır. Yani Türklerin inanç yumağının temelinde Tengri vardır ve bunu tamamlayıcı yardımcı ve koruyucu iyeler, gök ve yer iyeleri, kara iyeler ve ata ruhu/arvak'lar bulunmaktadır. (2006: 9)

Eski Türk dininde yer alan iyeler ve bu iyelerin Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde bulunan halk inanışlarına olan etkilerini birçok örnekte görmek mümkündür.

“Anadolu Türklerinde Şamanizm kalıntıları başka Müslüman kavimlerindeki kalıntılardan hiç de az değildir.” (İnan, 1987: 28) Özellikle Moğol istilasından sonra Anadolu'da kaybolmaya yüz tutmuş birçok Şamanizm inancı tekrar canlanmış ve yarı şaman sayılabilecek şeylerin kurdukları tekkelerde sanki dinî bir unsurmuş gibi yerleşmeye başlamıştır. (İnan, 1987: 28)

Eski Türk inancında yer alan kara iyelere örnek olarak Alkarısı verilebilir. Eski Türk inancında yer alan bu iyeyi ve bu kötü iyeden korunma yollarını Anadolu'nun hemen her yerinde görmek olasıdır. Alkarısı özellikle lohusa kadınlara ve yeni doğmuş çocuklara zarar verir. Bu kötü iyeden korunmak için lohusa kadınlar ilk kırk gün yalnız bırakılmaz ve çocuk ile annenin baş ucuna bıçak, maşa gibi demir eşyalar konulur.

“Anadolu’da yağmur duasına çıkmadan önce köyden yemek, ekmek veya mısır toplanır. Toplanan yiyecekler duadan sonra yenilir. Bu uygulama su iyesine verilmiş bir saç örneğidir.” (Şişman, 1994: 16)

Anadolu’da çok yaygın bir biçimde rastlanılan diğer bir inanış ise eşığe basmama, eşikte oturmama, ataların evine girerken eşığı öpme gibi eşikle ilgili inanışlardır. Bu inanışın temelinde de Eski Türk İnancı’nda yer alan “ev iyesi” yatmaktadır.

Bunlar dışında Anadolu’da çok yaygın olan kurşun dökme, ateşten atlama, düğünlerde gelinin başından para, leblebi vb. saçma, cenazelerde ölü aşı verme, kutsal kabul edilen ağaçlara çaput bağlama, türbelerde dilek tutma ve çocuk isteme gibi birçok inanış ve uygulama Eski Türk İnancı ve iyelerinin yansımalarının birer emaresidir.

1.2.6. İslam Dini Açısından Halk İnanışları

Din, “İnsanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan îmanlarını, ona yapacakları ibâdetlerin bütünü ve bu îmâna göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu” olarak açıklanmaktadır. (lugatim.com)

Semavî dinlerin insanları yöneltmek istedikleri asıl düşünce tek bir yaratıcının var olduğudur. Bütün semavî dinlerin en büyük amacı insanlarını eski dinlerinde yer alan birden çok ilah anlayışını terk etmelerini sağlamaktır.

İslam dinine de baktığımızda temel gayenin ilk önce insanların tevhit inancını koşulsuz şartsız kabul etmelerini sağlamaktır. Kur’an’da yer alan ayetlerden anlaşılan aslında başlangıçtan, yani Hz. Âdem’den beri tüm peygamberlerin getirdiği dinin aynı olduğu ve bu dinin temelinde tevhit inancının var olduğudur. Ancak zamanla bozulan din anlayışı tevhit inancından sapmalara yol açmıştır. İndirilen kitaplar ve gönderilen peygamberler bozulan dini ve kaybolan tevhit anlayışını tekrar tesis etmek için uğraş vermiştir.

Bu yüzden İslam dini ve aslında tüm semavî dinler tevhit anlayışına aykırı olan bütün inanışlara ve bu inanışlar doğrultusunda gelişen uygulamalara karşıdır. Bu inanışların kaynağı ne olursa olsun İslam'a aykırıdır. Sadece tevhit anlayışı değil İslam ahlakına, hükümlerine zıt olan; insanlığa zararı dokunan tüm inanış ve uygulamalar bâtil kabul edilmiş ve yasaklanmıştır.

Hız. Peygamber'den sonra gerek Arapların gerekse Müslüman olan diğer kavimlerin eski dinlerinden, adetlerinden kalma inanış ve uygulamaların birçoğu dini bir kimliğe bürünerek İslam anlayışına, daha doğrusu Müslüman halkların yaşayışına girmiştir.

“İslam dinini kabul etmiş olan Türkler ve diğer kavimler eski dinlerinden kalan birçok inanç, gelenek ve âyinleri yeni dinlerine sokmaya muvaffak olmuşlardır. Bu Şamanizm geleneklerinin çoğu, güya İslam talimatından imiş gibi, yüzyıllar boyunca sürüp gelmektedir.” (İnan, 2015: 204)

Örneğin, “Ağaçlara ve türbelere paçavra bağlamak âdeti o kadar yaygındır ki bunu Anadolu'da bilmeyen yoktur. Alkarısı ve Albastı hurâfeleri bütün Müslüman Türklerde vardır. Bu inanış İslam dininin şimdiye kadar kaldıramadığı ve çok zararlı hurafelerden, Şamanizm'in canlı kalıntılarından biridir.” (İnan, 1987: 477)

Şamanizm'den kalma birçok âdetin Anadolu'da yaşayan Müslüman Türklerde hâlâ nasıl yaşadığını Abdulkadir İnan şöyle anlatmıştır:

Türkiye'de folklor tetkikleri ilerledikçe İslam dini talimatıyla alakası olmadığı halde dinden imiş gibi ifa edilen adetler ve gelenekler meydana çıkarılmaktadır. Bunların arasında eski yerli dinlerin kalıntıları bulunduğu gibi en çoğu Orta Asya Şamanizm'inden gelen unsurlardır. Bunlardan bir kısmı cemiyet için zararsız olan örf ve adetler haline gelmiş, dini inançlarla alakasını kaybetmiştir. Büyük bir kısmı ise İslam dininin mukaddesatından imiş gibi kabul edilerek İslamiyet'in saflığını lekeleyen, kirlüten bid'atler teşkil etmiş ve cemiyet hayatı ve millî bünyemiz için de çok zararlı "müstehase" ler haline gelmiştir.

İslam dininin gerçek talimatından habersiz olan halk kitlesi, aydın din âlimi rehberler bulunmadığı için, manevi ihtiyaçlarını din perdesi altındaki Şamanizm kalıntılarıyla tatmin etmeğe mecbur oluyor. Üfürükçülük; kocakarı tedavileri, mezarlardan medet ummak, nezir olarak paçavralar bağlamak, doğum buhranlarını al karısının marifeti sanmak ve saire Şamanizm'in en zararlı kalıntılarıdır.

Cahiliyet devrinden kalma inançlarla ve İslam dininin talimatına aykırı görülen görenek ve geleneklerle din âlimleri mücadele etmişler ve mücadele etmekte devam ediyorlar. Bu mücadelenin uzun tarihi ve cildler dolduran edebiyatı vardır.

Aydın genç din âlimlerimizin önemli vazifelerinden biri, belki birincisi İslam talimatına aykırı olan Şamanizm kalıntılarıyla mücadele etmektir. Türk halk topluluğunu bu zararlı "içtimâî müstahaseler" den kurtarmaya fen mensuplarından ziyade gerçek din âlimleri muvaffak olacaklardır. (1987: 30)

1.2.6.1.İslam Dininde Hurâfe ve Bid'at

Hurâfe, “İslâmiyet’ten önceki dinlerden kalan veya dinde olmadığı halde sonradan uydurulmuş, asılsız, gerçekle alâkası bulunmayan bâtil inanç, efsâne, hikâye, rivâyet vb.” demektir. (lugatim.com)

Bid'at dinî bir terim olarak “İslâm dîninde Hz. Muhammed zamanında bulunmayıp sonradan ortaya konan hüküm ve âdet.” anlamına gelmektedir ve dinin hükümlerine aykırı olmayan, beğenilebilecek olanlarına “bid'at-ı hasane”; dinin hükümlerine aykırı, kötü, çirkin olanlarına ise “bid'at-ı seyyie” denilmektedir. (lugatim.com)

“Hurâfe mantikî tabanı olmayan, gerçek hayatla ilişkisi bulunmayan inanç ve uygulamalar, iyilik veya kötülük getirebileceğine inanılan kuvvetler için kullanılır. Genellikle sihir, büyü ve bunların ürünü olan objelerle alâkalı inançlar da hurafe terimiyle ifade edilir.” (Yel, 1998: 381)

Yukarıdaki açıklamalar göstermektedir ki İslam dini hurâfe dediğimiz kavramı kesinlikle yasaklamıştır. Büyü, sihir, fal gibi insanlara zarar veren, onları ruhî bunalımlara sürükleyen işler hurâfe kavramının içine girer. Bu konuda Kur'an ayetleri de mevcuttur ve Müslümanları bu işleri yapmamaları konusunda kesin bir dille uyarmıştır. O ayetlerden bazıları şu şekildedir:

“Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar, fal okları şeytan işi iğrenç şeylerdir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.” (Kur'an, 2011: 5/90)

“De ki: Göktekiler ve yerdekiler gaybı bilemezler, ancak Allah bilir. Onlar öldükten sonra ne zaman diriltileceklerinin de farkında değildirler.” (Kur'an, 2011: 27/65)

Kur'an ayetleri ile birlikte Hz. Peygamber'in hadislerinde de bu tarz hurâfelerin yasaklandığını görmek mümkündür. Peygamberimiz sihir yapmanın yedi büyük günahtan biri olduğunu belirtmiş, falcıya giden ve onun söylediklerine inanan kişinin Kur'an'a küfretmiş olacağını söylemiştir.

Tüm bunlara rağmen halkımızdan bazıları İslam'la uzaktan yakından alakası olmayan hurafeleri devam ettirmektedirler. Ağaca çaput bağlamak, fal açtırmak, yıldıznâmeye baktırmak, sihir-büyü yaptırmak ya da bozdurmak, türbelerde mum

yakıp dilek dilemek gibi hurâfeler halk arasında yaygın olarak görülmektedir. (Erdil, 1991: 53)

Hurâfe olarak kabul gören ve İslam dininin kesin olarak yasak ettiği uygulamalara yönelmek, bunlardan medet ummak bir Müslüman için haram sayılabilecek davranışlardır. Çünkü bu tarz davranışların yasaklandığı Kur'an ayetleriyle sabittir. Ancak halk inanışlarının tamamını da hurâfe olarak değerlendirmek bilimsel olarak yanlış bir tutum olacaktır. Çünkü halk arasında yaşayan inanışların bazıları hurâfe olarak nitelendirilebilirken bazıları da bid'at ve hatta bid'at-ı hasene olarak nitelendirilebilmektedir.

Bu konuda Hikmet Tanyu şu tespitleri yapmış ve konuya açıklık getirmiştir:

Manevi halk inançlarının mahiyeti ilmi ve muteber, geçerli dini esaslara göre, incelenmeden, ölçülmeden onu batıl inanç veya boş inanç, hurafe olarak görmek, ilmi ve yaşayan manevi ölçüye göre bir yargı sayılabilir mi? Elbette hiçbir, neden boş inanç sayılması gerektiğinin ispatı lazımdır. Bunun ispatı neyle mümkün olabilir, bunun ölçüsü ne olmak gerekir?

Milattan önce de sonra da bu anlatış, bu kavram, cari-geçerli dine ve ahlaka aykırı olan, onunla uyuşmayan inançlar için kullanılmaktaydı. Bu batıl inanç sözü hangi dilde olursa olsun, zamanımızın bir açıklaması saymak doğru değildir. Çağ çağ, tabiatı, insan varlığını tanıma ile ilgili bilgiler, dünyanın, insanın yaratılışı, yıldızlar, ay, güneş vb. hakkındaki inanç ve görüşe aykırı görülenler boş inanç veya uygun bir kavram içinde batıl inanç olarak düşünülmekteydi. Bugün batıl inanç denilenler bir vakitler, Eski Mısırlıların, Sümerlerin, Babillilerin, Eski Yunan ve Romalıların kesin inançlarıydı. Bunlara karşı düşünce ve inançlar mahkûm edilmişti. Yalnız bunlar değil, ilmi sanılanlar da değişmelere uğramıştı. Dünyanın düzlüğü, dünyanın dönmeyip, onun etrafında dönüş olduğu vb. gibi düşünceler burada hatırlanabilir. Pek tabii batıl inanç, boş inanç sözü, mevcut manevi-dini inanç ve bilgiye göre değişe gelmiştir. Bunlar tarih boyunca, toplumlarda cari, geçerli akıl, inanç ve vicdanla iç içe idiler. (1976: 125-126)

İnsanı şirke götürmeyen, dinin hükümleriyle ters düşmeyen, insanlara ve diğer canlılara hiçbir yönden zarar vermeyen halk inanışlarını hurâfe olarak değerlendirmek doğru değildir. Kaldı ki sosyal hayattaki birçok halk inanışının altında insanları kötü durumlardan koruyan mantıklı sebepler olduğunu görüyoruz. Bu tarz inanışların dine bir zararı olmadığı açıktır. Ancak insanları şirke götüren her türlü davranış halk inanışı olsun olmasın, kaynağı ne olursa olsun yanlıştır. (Şahin, 2017: 31-32)

1.3.Kültür ve Kültürel Değişim

Kültür sözcüğünün etimolojisine bakıldığında Latince “cultura” kökünden geldiği görülür. Kültür, Fransızca ve İngilizcede “tarlayı sürüp ekime hazırlamak”, “ekileni büyütme süreci”, “insanların eğitilmesi” gibi anlamlara gelirken 19. yüzyılda kelimeye değişik anlamlar yüklenmeye başlamıştır. (Kartal, 2010: 449)

Kültür kavramına o kadar çok ve çeşitli anlamlar yüklenmiştir ki bir noktadan sonra tanımlanamaz hâle gelmiştir. Bu, kültür kavramının çok geniş kapsamlı ve zengin olması nedeniyledir. (Güvenç, 1979: 95)

Kültür kavramının sözlükte “Bir milletin inanç, fikir, sanat, âdet ve geleneklerinin, maddî ve mânevî değerlerinin bütünü, hars, bir milletin sanat ve fikir eserlerinin bütünü” gibi anlamları bulunmaktadır. Bu anlamlardan yola çıkarak millet adını verdiğimiz topluluğun oluşturduğu bütün değerlere kültür diyebiliriz.

Özetlenirse, kültür sözcüğünün dört ayrı anlamda kullanıldığı görülür:

“(1) Bilimsel alandaki kültür: Uygarlıktır.

(2) Beşerî alandaki kültür: Eğitim sürecinin ürünüdür.

(3) Estetik alandaki kültür: Güzel sanatlardır.

(4) Maddi (teknolojik) ve biyolojik alanda kültür: Üretme, tarım, ekin, çoğaltma ve yetiştirmedir.” (Güvenç, 1979: 95)

Kültür bir milletin bütün değerlerini kapsayan bir kavram olduğu için halk biliminin ve dinî bilimlerin inceleme alanları içerisine giren, her milletin kendi içinde oluşturduğu inanışlar ve uygulamalar da kültürün içerisinde yer alır. Halk inanışları içinden çıktığı milletin kültür değerlerinden biridir ve halkın diğer kültürel oluşumlarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkiler. Aynı zamanda kültürel değişimler de halkın inanış ve uygulamalarında değişikliklere yol açabilir. Yani kültür ve halk inanışları arasında karşılıklı bir etkileşim mevcuttur.

“Bütün süreçlerin ve öteki kültürel etkenlerin bir bileşkesi olarak, toplumun bütünüyle veya bazı kurumlarıyla değişmesi ya da değişikliğe uğraması.” (Güvenç, 1979: 131)

Kültür değişir. Değişme, uyum yoluyla gerçekleşir. Gerçi doğal şartlar kültürel özellikleri belirleyecek kadar etkili ya da güçlü değildir ama kültürler, zaman boyutu içinde, doğal çevreye uyum gösterirler. Kültürler, yayılma, ödünç alma, öykünme, vb. yollarla komşularına da benzerler; ayrıca, kültürel sistemi oluşturan bireylerin biyolojik ve psikolojik istek ve ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde uyum gösterirler. Koşullar değiştikçe, geleneksel çözüm yollarının sağladığı doyum düzeyi de azalır ve değişir. Yeni ihtiyaçlar ortaya çıkar ve bunlar bilinç düzeyine yükselir. Bu ihtiyaçları karşılayacak sorunları çözecek deneme ve düzeltmeler yapılır, yeni kurum ve kuruluşlara gidilir. Uyum, mutlaka, evrimi gerektirmez. Kültürel sistemler yalnız ileri giden, evrimci değişimlere değil; genel gelişme yönüne ters düşen, geri giden değişimlere de uyum gösterirler. Farklı kültürel kurumlar gibi, benzer kurumlar da farklı ihtiyaçlara cevap verebilir. Bir başka deyimle, her toplumda, kültürel gereklerle kültürel kurumlar arasında birebir ilişki yoktur. (Güvenç, 1979: 105)

Kültürel süreçlerin sonucunda kültürel değişimlerin olması kaçınılmazdır. Klişe bir tabirle değişmeyen tek şey değişimin kendisidir. Toplum sürekli olarak bir değişimin içerisinde. Toplumun maddî ve manevî yaratımlarının bütünü olarak tarif ettiğimiz kültür de bu değişimden mutlaka etkilenir.

Tüm toplumlar başlangıçtan bugüne sürekli olarak bir değişim ve gelişim geçirmektedir. Bu değişim ve gelişim çeşitli şekillerde hem içten hem dıştan gerçekleşen etkilerle oluşmaktadır. Kültürel değişim toplum için gelişim yönünde oluyorsa değerli bir durumdur ve o toplumun kültürünün zenginleşmesine katkı sağlar. Ancak kültürel değişimde dikkat edilmesi gereken öz kültürel değerlerin kaybedilmemesidir. Bu durumun günümüz küresel dünyasında muhafaza edilmesi çok zordur.

“Sosyo-kültürel değişmeyi etkileyen birçok faktör bulunsun da günümüzde bu faktörlerin en etkili olarak kitle iletişim araçları gösterilebilir.” (Kırtepe, 2014: 241) Teknoloji ve teknoloji sayesinde gelişen kitle iletişim araçlarıyla birlikte tüm dünyada özellikle son elli yılda hızlı bir kültürel değişim yaşanmaktadır. Bu değişim tüm toplumları az ya da çok etkilemektedir. Milletlerin binlerce yıldır koruduğu maddî ve manevî değerleri yok olmaya yüz tutmuştur, bu yüzden bazı uluslararası kuruluşlar tarafından bu unsurlar koruma altına alınmaya çalışılmaktadır.

Kültürel değişimlerden en çok etkilenen alanlardan biri de kuşkusuz halkın binlerce yıllık birikimini, maneviyatını, psikolojisini, korkularını, sevinçlerini yansıtan halk inanışlarıdır. Halk inanışlarının birçoğu teknolojinin, kitle iletişim araçlarının, hâsıla küreselleşmenin etkisiyle sadece hafızalarda kalmıştır. Büyük kentlerde bu durum daha bariz görülürken artık taşrada da bu durumu görmek mümkündür. Çünkü internet çağında şehirlere ve en uzak köylere bile giren kitle iletişim araçları, bunun yanında eğitim seviyesinin artması ile insanlar sorunlarını modern yöntemlerle çözme yoluna gitmektedirler. Halk inanışları ve uygulamalarının büyük bir kısmı genç nesil tarafından bilinmemektedir.

Genç nesil tarafından unutilan, uygulanmayan inanış ve uygulamalar diğer kuşaklara aktarılamamakta, bu yüzden yüzyıllar boyu süregelen bu inanış ve uygulamalar kültürel değişim neticesinde sadece belli bir yaşın üstündeki insanların belleklerinde kendilerine yer bulmaktadır.

Araştırma sahamız Zile ilçe merkezi ile Zile'nin köylerinden oluşmaktadır. Yukarıda değindiğimiz durum hem ilçe merkezinde hem de köylerde görülebilmektedir. Zorunlu eğitim süresinin artması ve yaygınlaşması, taşınalı eğitim ile öğrencilerin küçük yaşta şehir merkezine gelmesi, köylerde her eve giren uydu cihazlı televizyonlar, herkesin kolayca erişebileceği telefonlar, sağlık hizmetlerinden faydalanabilme olanaklarının büyük bir artış göstermesi gibi birçok nedenden dolayı köylerde gerçekleşen kültürel değişimler halk inanışlarını da etkilemiştir. İnsanlar özellikle tıbbî alandaki halk inanışları ve uygulamalarına ihtiyaç duymamakta, bunları güvenilir bulmamaktadır. Diğer inanışların bazıları ise her şeye rağmen varlığını sürdürmektedir. Kültürel değişimin halk inanışlarına etkilerini tespit ettiğimiz halk inanış ve uygulamaların sonundaki değerlendirme bölümünde ayrıntılı şekilde değerlendirilmiştir.

Araştırmamızın başlığı da bu konu üzerinedir. Kültürel değişimlerin halk inanışlarını nasıl etkilediği, mevcut durumda halk arasında hangi inanışların yer aldığı, bilindiği ya da uygulandığı Zile ilçesi örneği üzerinden araştırılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ZİLE'DE GEÇİŞ DÖNEMLERİ İLE İLGİLİ

TÜRK HALK İNANIŞLARI VE UYGULAMALAR

2.1. Doğumla İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

2.1.1. Doğum Öncesi ile İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Hamile kadınlara “yüklü” ya da “gebe” denilir. (Zile, Çayır, Evrenköy)

Çocuğu olmayan kadınlar Keçeci Köyü’nde bulunan türbeyi ziyaret eder. Dua edildikten sonra türbenin kenarına elma bırakılır. Bir gece sonra eğer elma kesilmiş ya da ısırılmış olursa kadının çocuğu olacağına ve dileklerinin kabul olacağına inanılır. (Zile)

Çocuğu olmayan kadınlar türbe ziyareti yapar ve adak adar. (Zile, Emirören, Yalnızköy, Saraç, Çeltek, Çayır, Evrenköy)

Eğer kadın türbeye gidemeyecekse türbeye giden birine bir avuç buğday verir. Türbe ziyareti yapan kişi o kadın yerine türbede dua eder ve çocuk ister. Sonrasında türbeye götürülüp geri getirilen buğdaylar çocuğu olmayan kadın tarafından yutulur. (Zile)

Çocuğu olmayan kadınlar hamama götürülür ve beline yumurta, kireç, bal, sındık denilen baharat karışımından sürülerek yakı yapılır. (Zile)

Çocuğu olmayan kadınlar türbelerde bulunan ve “düdek” denilen ardıç kozaklarından yutarlar. (Saraç)

Çocuğu olmayan kadınlar Saraç köyünde bulunan Kadir Dede türbesini ziyaret eder. Erkek çocuğu olursa adını “Kadir” koyar. (Saraç)

Çocuğu olmayan kadınlar Hüseyin Gazi Tepesi'ne çıkarlar. Burada bulunan Hüseyin Gazi Türbesi'nin yan tarafındaki tarladan mercimek büyüklüğündeki taşlardan yedi tane toplar. Bu taşlardan bir tanesini yutar. Çocuğu olunca kalan altı taşı geri getirir ve tarlaya serper. (Zile)

Çocuğu olmayan kadınlar sıcak suya oturtulur ve etrafı çadır gibi kapatılır. Kadın, oluşan buharın etkisiyle iyice terler. Eğer kadının soğuklaması varsa sıcak su ve buharın iyi geleceğine inanılır. (Çayır)

Çocuğu olmayan kadınlar sığırkuyruğu kökü ile kaynatılan suyun içine oturtulur. (Çayır)

Yemek yenilen tabağın dibini sıyıranın nişanlısının ve doğacak çocuğunun güzel olacağına inanılır. (Saraç)

Emirören köyünde çocuğu olmayan kadına farklı bir muamele gösterilmez. Kadın her zaman değerlidir ve baş tacı kabul edilir. Köyde “Baba hakkı peygamber hakkı, anne hakkı Allah hakkıdır.” denir. (Emirören)

Çocuğu durmayan kadın halk arasında hoş karşılanmaz. Hamile bir kadının çocuğu durmayan kadının yanına gelmesi, evini ziyaret etmesi, onunla konuşması uğursuzluk olarak kabul edilir. (Zile)

Çocuğu durmayan kadınlar Çay Mahallesi'nde bulunan “Sarıtaş” adlı yere götürülür. Burada dua edilir. (Zile)

Huysuz çocukların gömleği, Zile Ulu Camii arkasında bulunan Huy Kesen Evliya türbesine bırakılır, daha sonra çocuğa tekrar giydirilir. Bu işleme “huy kesme” denir. Huysuz çocukların bu uygulamadan sonra uslanacağına inanılır. (Zile)

Hamile kadının türbe ziyareti yapması hoş karşılanmaz. Çünkü evliyanın doğacak çocukta bedensel veya ruhsal kötü bir etki bırakacağına inanılır. Bunun en tipik örneği çocuğun vücudunda beliren izlerdir. Buna “evliya nişanı” adı verilir. (Zile, Bayır, Emirören, Saraç, Çayır, Evrenköy)

Ayak parmaklarının biri eksik ya da fazla olan çocukların annelerinin hamile iken türbe ziyareti yaptığı için türbenin çocukta kusur bıraktığına inanılır. (Zile)

Hamile iken türbe ziyareti yapan kadının doğacak çocuğunun sinirli, celalli olacağına inanılır. (Emirören)

Gökkuşağının altından geçen kadının erkek çocuğu olacağına inanılır. (Güblüce)

Zile İstasyon Mahallesi'nde bulunan İsmail Dede türbesine hamile iken gidilirse doğacak çocuğun İsmail Dede gibi sakın ve iyi huylu olacağına inanılır. Ancak hamile kadının ziyaret sırasında elini vücuduna değdirmemesi gerekir. Eğer elini vücuduna değdirirse çocuğun vücudunun aynı yerinde iz kalacağına inanılır. (Zile)

Hamile kadının canı tatlı çekerse çocuğun erkek, canı ekşi çekerse çocuğun kız olacağına inanılır. (Zile, Bayır, Emirören, Evrenköy)

Aşerme sırasında çürük veya kuş yeniği meyve yenirse doğacak çocuğun ayak topuğunda yara olacağına inanılır. (Zile)

Hamile kadın kelle yerse doğacak çocuğu sümüklü olur. (Çayır)

Hamile kadın kaz eti yerse doğacak çocuğun boynunun kazın boynu gibi eğri olacağına inanılır. (Zile)

Doğacak çocuğun güzel olması için hamile kadın ayva ve elma yer. (Zile)

Hamile kadın hamilelik sırasında huysuz, çirkin insanların yüzüne bakarsa çocuğun onlara benzeyeceğine inanılır. (Zile, Küçüközlü)

Hamile kadın hamilelik sırasında kocasının yüzüne bakarsa çocuğun ona benzeyeceğine inanılır. (Zile, Çayır)

Hamile kadın rüyasında elma yerse doğacak çocuk kız, armut yerse erkek olur. (Zile, Güblüce, Emirören, Evrenköy)

Hamile kadının karnı sivri olursa erkek, yuvarlak olursa kız çocuk doğuracağına inanılır. (Zile, Yalnızköy, Saraç, Çayır)

Doğum, beklenen süreyi geçerse doğacak çocuk erkek olacak düşüncesi vardır. (Saraç)

Hamileyken pöçü (kalçası) büyük olan kadının çocuğu kız, karnı sömelek (sivri) olan kadının çocuğu erkek olur. (Güblüce, Zile)

Hamile kadının yüzü sisli (lekeli, çilli) olursa kız çocuk doğurur. (Çayır)

Karın çizgisi ikiye ayrılan ve karnı her iki yana genişleyen hamile kadının ikiz çocuk taşıdığı düşünülür. (Zile)

Annenin karnı çok büyükse ikiz çocuk taşıdığı düşünülür ama kadın tek çocuk doğurursa bu durumda “Kadın su ikizi imiş” denir. (Zile)

Hamileyken güzelleşen kadın erkek, çirkinleşen kadın kız çocuk doğurur. (Çayır)

Erkek çocuk doğuramayan kadın halk arasında hoş karşılanmaz. (Zile)

Hamile kadının mide yanmaları başladığında çocuğun saçlarının çıktığına ve kız çocuk doğuracağına inanılır. (Zile, Çayır)

Aşerme sırasında canının istediği yiyeceği yiyemeyen kadının doğacak çocuğu şaşı olur. (Zile, Çayır, Evrenköy)

Hamile kadın kara üzüm yerse doğacak çocuğun gözleri güzel olur. (Zile)

Hamile kadın yılan görürse doğacak çocuğun dilinin yılanın dili gibi içeri girmeyeceğine inanılır. (Zile)

Zile eski Devlet Hastanesi bahçesinde bulunan Muharrem Efendi Türbesi’nin karşısında dikili bir sütun taş mevcuttur. Çocuğu olmayan kadınlar, perşembe akşamları hem türbeyi ziyaret eder hem de dikili taşı kucaklayarak çocuğunun olması için dilekte bulunur. (Zile)

Hamile kadını, çocuğu güzel olsun diye güzele baktırırlar. (Bayır)

Rüyasında altın görenin erkek çocuğu, torunu olur. (Çayır)

Çocuğu olmayan kadın türbe ziyareti yapar ve dualar eder. Doğan çocuğun adını da türbeye sattım yani adadım anlamında, kızsaa “Sati”, erkekse “Satılmış” koyar. (Zile, Bayır, Emirören, Küçüközlü, Çayır)

Çocuğu olmayan kadını evliyaya satarlar. Kadının başındaki yemeni boynuna bağlanır ve biri yemeniden tutarak kadını türbenin etrafında üç defa dolandırır. (Güblüce)

Hamile kadın toprağa bakarsa doğacak çocuk kaşlı, gözlü kara yağız; aya bakarsa beyaz, mantar gibi olur. (Güblüce)

Doğacak çocuğun güzel olması için hamile kadın aya ve güneşe bakar. Güneşe bakan kadının çocuğu güneş gibi parlak olur, çocuğun saçları da sarı olur. (Zile, Yalnızköy, Çayır)

Doğacak çocuğun yanakları pembe olsun diye hamile kadın güle bakar. (Zile)

Hamile kadın, çocuğum beyaz olsun diye yumurtanın beyazını yer. (Yalnızköy)

Hamile kadın çocuk güzel olsun diye aynaya bakar. (Çayır)

Bir kadının doğumdan hemen sonra çocuklarının öldüğü biliniyorsa o kadının yeni doğmuş çocuğuna başka bir kadının sütü verilir. Çünkü çocuğu ölen kadının sütünün kötü etki yaptığına ve çocukların bu yüzden öldüğüne inanılır. (Küçüközlü)

Çocuğun doğmasını istemeyenler için kaz teleği (kazın kalın kanadındaki tüy) ile rahme müdahale edilir. (Zile)

Çocuğun doğmasını istemeyen kadınlar hamilelik sırasında ağır şeyler kaldırır, yüksek yerden hoplar, karnına ağır şeyler koyar. (Zile, Çayır)

Hamile kadın saçını kestirirse doğacak çocuğunun ömrünün kısa olacağına inanılır. (Zile)

Doğacak çocuğun cinsiyetini belirlemek adına hamile kadına ellerini uzatması söylenir. Kadın elini uzattığında elinin içi yere bakıyorsa erkek, yukarı bakıyorsa kız çocuk doğuracağına inanılır. (Zile)

2.1.2. Doğum Sırası ile İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Doğumları köy ebeleri yaptırdı. (Bayır, Küçüközlü, Güblüce, Yalnızköy, Saraç, Çayır, Evrenköy)

Zile şehir merkezinde devletin görevlendirdiği ebeler dışında “aralık ebeleri” denilen kadınlar, kadın hastalıkları ve doğumla ilgilenirlerdi. (Zile)

Doğum odasına kızın annesi, kaynanası, evin büyükleri ve çocuklar giremez. Odada doğumu yaptıracak olan ebe ve ona yardımcı olmak için gelinin daha önce doğum yapmış ablası ya da arkadaşlarından bir iki kişi bulunur. (Zile, Çayır)

Doğum esnasında evde hiçbir erkek bulunmaz. (Zile)

Adetli kadın doğum odasına giremez, kırkı çıkana kadar bebeğin ve lohusanın yanında bulunmaz. (Zile)

Doğum yapmamış genç kızlar ve hamileler doğum odasına alınmaz. (Zile)

Doğum gerçekleşikten sonra çocuğun ileride açgözlü olmaması için orada bulunanlara yiyecek ve içecek ikramı yapılır. (Zile)

Doğumu yaptıran ebe “El Fadime Anamızın eli olsun.” der. Böylelikle doğumun kolay geçeceğine inanılır. (Güblüce, Acısu)

Hamile kadın kaynanasının yüzüne gelirse (karşı çıkarsa) doğum zor geçer. Doğumu zor geçen kadının kaynanasından helallik istenir. Kadının kaynanası helallik verir, dua eder ve gelininin sırtını sıvazlarsa doğum kolaylaşır. (Çayır)

Hamile kadın doğumunun kolay geçmesi için kedi, köpek, kuş gibi hayvanları besler, onlara yem verir. Kapıya gelen dilenciye de boş çevirmez. (Zile)

Hamile kadının doğumunun kolay geçmesi için daha önce kolay doğum yapmış bir kadının elinden su içirilir. (Zile)

Kadın doğum esnasında zorluk çekiyorsa at arabasıyla taşlık bir yolda gezdirilirdi. Böylece sallanan kadının daha rahat doğum yapacağı düşünülürdü. (Zile)

Doğumdan sonra gelen sona “eş” denir. Çocuğun eşinin de bir canı olduğuna inanılır ve bu yüzden bir beze sarılarak ayak değmeyen bir yere gömülür. (Çayır, Zile)

2.1.3. Doğum Sonrası ve Çocukla İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Doğumdan sonra çocuk ilk olarak evin en büyük erkeğinin kucağına verilir. (Zile, Çayır)

Yeni doğan çocuk ilk olarak büyükannesinin kucağına verilir. (Zile, Yalnızköy)

Doğum yapan kadına özellikle tatlı yedirilir. (Yalnızköy)

Çocuğun ve annenin başı kibleye gelecek şekilde yatak hazırlanır. (Zile, Emirören, Evrenköy)

Yeni doğum yapmış kadın banyo yaptırdıktan sonra sütü gelir. (Çayır)

Soğan yiyen kadının sütü çok olur. (Çayır)

Gelişimi yavaş, zayıf, çelimsiz olan çocukların annesinin sütünde eksiklik olduğu ve çocuğun bu sebeple gelişmediği düşünülür. Bu tip çocuklara “süt eğrisi” denilir. (Zile)

Çocuğun başının altına veya üstündeki tahtaya “Hameyli” denilen küçük boyutlu Kur’an-ı Kerim konulur. Hameyli’nin anneyi ve çocuğu, albasması gibi kötü ruhlardan koruyacağına inanılır. (Zile, Güblüce)

Küçük çocuk melekler tarafından gönderilen kuşu avucunun içinde sıkıca tutar. Çocuk elini açınca kuş kaçar ve çocuk ağlamaya başlar. (Zile)

Annesinin karnından ölü olarak doğan çocuk mezarlığa değil yaban bir yere gömülür. (Yalnızköy, Çayır)

Çocuğun başının altına, onu albasmasından korumak için bıçak, makas, süpürge konulur. (Zile, Güblüce, Acısu)

Anne ve çocuğun bulunduğu odaya davun ağacından yapılan nazarlık konulur. (Zile, Evrenköy)

Sarılık olan çocuğa sarı renkli elbiseler giydirilir. (Zile)

Yeni doğan çocuğa ileriki yaşamında tüylü olmasın diye karınca yumurtası sürülür. (Zile)

Yeni doğan çocuğun gözlerine yakılan çırayla sürme çekilir. (Güblüce)

Doğumu yaptıran kişiye havlu, göynek vb. hediyeler verilir. (Zile, Küçüközlü)

Çocuğun eşi ayak değmeyen yere gömülür. (Zile, Emirören)

Çocuğun göbek bağı, okuması isteniyorsa okul bahçesine, devlet memuru olması için devlet dairesinin bahçesine, çiftçi olması için de tarlaya gömülür. (Zile, Bayır, Saraç, Çayır)

Çocuğun göbek bağı bir kitabın arasına konulur. Böylece çocuğun ileride okuyacağına inanılır. (Emirören, Küçüközlü)

Çocuğun kırkı çıkana kadar rahat uyuması için göbek bağı beşiğe bağlanır. (Yalnızköy)

Çocuğun göbek bağı yüksek bir yere asılarak kurutulur ve saklanır. Çocuk büyüdüğünde göbek bağı ona verilir. O çocuk da göbek bağını nişanlısına kendinden bir parça olarak verir. (Saraç)

Göbek bağının sokağa atılması uğursuzluk sayılır. Göbek bağı sokağa atılan çocuğun sürtük/başıboş olacağına inanılır. (Küçüközlü)

Göbek bağı, çocuk ahırcı olsun diye ahıra gömülürdü. (Güblüce)

Yeni doğan çocuğun göbek bağı evde saklanırsa o çocuğun ileride evine bağlı olacağına inanılır. (Zile)

Kız çocuğun göbek bağı temiz olsun diye bir suya bırakılır. (Zile)

Yeni doğum yapan kadına sıcak helle (un) çorbası içirilir. (Zile, Saraç)

Doğumdan sonra kadına karnı ağrımazın diye kocabaş (pancar yemeği) yedirilir. (Güblüce)

Yeni doğan çocuğun elleri yumruk olursa cimri, açık olursa nasibinin bol olacağına inanılır. (Zile)

Sütü olmayan kadınlar Elarap köyünde bulunan ocakzâdeye gidip onun ekmeğini yer. (Güblüce)

Zile ilçe merkezinde sütü olmayan kadınlar Orta Mahalle’de bulunan Süt Baba Ocağı’na gider. Ocakzâdeden alınan ekmeğin yenir ve orada bulunan cöfer toprağından bir parça alınır. (Zile)

Sütü olmayan kadınlara bol miktarda dut yedirirler. (Zile)

Yeni doğum yapmış kadının sütü kesilmesin diye nane yedirilmez. (Zile)

Doğum haberi genellikle küçük çocuklar tarafından müjdelenir. Müjdeyi getiren çocuklara hediye olarak bahşiş verilir. (Zile)

Erkek çocuk müjdesi gençler tarafından evin damına çıkıp baca tekmeleyerek verilir. (Yalnızköy)

Yeni doğmuş çocuk evden dışarı çıkarılırken çantasına ekmeğin konulur. (Zile)

Yeni doğan çocuğun ve beşiğinin üzerine babasının herhangi bir eşyası, elbisesi konulmaz. Üzerine babasının bir eşyası konulan bebeğin vücudunda kırmızı lekeler çıkar. (Çayır)

Yürüyemeyen çocuk için “gıcak” denilen bir alet yapılır. (Zile, Küçüközlü)

Yürüyemeyen çocuklar Zile Elbaşıoğlu Camii giriş kapısının yanında yatmakta olan Arap Dede’nin mezarına götürülür ve yürümesi için dua edilir. (Zile)

Yürüme çağına gelip yürüyemeyen çocuk içine leylek tüyü konulmuş su ile yıkanır ve böylece çocuğun yürümeye başlayacağına inanılır. (Emirören)

Yürüme çağına gelip yürüyemeyen çocuk fişkılık denilen yerde gübrenin üzerinden yuvarlanır. (Emirören)

Sıraç Alevileri, yürüyemeyen çocukları genellikle Acısu köyünde bulunan Kılıtım Ana evliyasına götürür. Çocuğun ailesi türbeye cuma akşamı gider, lokma sunarak dua eder. Daha sonra çocuk, türbe etrafında bulunan çalılıklara yuvarlanır. Böylece çocuğun yürüyeceğine inanılır. (Acısu)

Yürüyemeyen çocuklar köyde bulunan delikli taştan dualar edilerek üç defa geçirilir. (Acısu)

Yürüyemeyen çocuklar Derebaşı köyünün yakınında bulunan Karadeve adlı ziyaret yerine götürülür. Ziyaret yerinde devenin ayak izlerine benzeyen izler mevcuttur. (Zile)

Çocuk yürümeye başladığında ailenin çok sevdiği biri (bu kişinin memur olması istenir.) duşak kesme yapar. Bu kişi bir eline kitap ya da Kur'an, diğer eline ekmek alır. Dualar eder. Eline aldığı bıçağı çocuğun ayakları arasında dolandırır. Çocuğun karşısına geçip onu kendine doğru çağırır. Çocuğun, kitaba giderse memur, ekmeğe giderse rızkı bol bir çiftçi olacağına inanılır. (Zile)

Yeni yürümeye başlayan çocuğun etrafına çizgi çizilir ve ayakları bir iple bağlanır. Bir kişi çocuğu kendine doğru çağırır. Çocuk, çizilen çizginin ortasına geldiğinde ayaklarına bağlanan ip kesilir. Allah sana hayırlı ayak versin, denilir. (Güblüce)

Yeni yürümeye başlayan çocuğun ayaklarının arasına bağlanan ip, şip (hızlı) yürüyen biri tarafından hızlıca kesilir. Böylece çocuğun hareketli olacağına inanılır. (Yalnızköy)

Küçüközlü köyünde yürüme çağına gelip yürüyemeyen çocuklar köyün girişinde bulunan at eğeri şeklindeki taşa oturtulur. Böylece çocuğun yürüyeceğine inanılır. (Küçüközlü)

Yürüyemeyen çocuğun pantolonunun paçasından kesilen parça türbeye bağlanır. (Saraç)

Yürüyemeyen çocuklar Basat Tekkesi'ne götürülür. Çocuk türbenin etrafında üç defa döndürülür. Adak adanır ve cebrail (horoz) kesilir. Lokma dağıtılır. (Çayır)

Konuşamayan veya peltek çocuklara "dilibitik" denir. Bu tip çocukların dilinin altındaki kısım işin ehli olan kişi tarafından kesilir. (Zile)

Konuşamayan çocuklar Kılıtım Evliyası'na götürülür. (Güblüce)

Konuşma güçlüğü çeken çocuklar Beyaz-ı Bistami (Şeyh Ethem Çelebi) Camii içinde bulunan türbeye götürülür ve konuşamayan çocuklara orada bulunan çeşmeden su içirilir. Böylece çocukların konuşmaya başlayacağına inanılır. (Zile)

Konuşamayan çocuklar Beyaz-ı Bistami (Şeyh Ethem Çelebi) Camii'ne götürülür. Caminin kilidinin anahtarı konuşamayan çocuğun ağzına sürülür. Daha sonra kilit anahtarla açılır. Böylece çocuğun konuşacağına inanılır. (Zile)

Konuşma güçlüğü çeken çocuk siyah bir eşeğin altından geçirildiğinde çocuğun konuşacağına inanılır. (Zile)

Çocuğu nazardan korumak için davun ağacından yapılan nazarlık çocuğun kundağına, daha büyükse elbisesine dikilir. (Saraç)

Çocuğun nazardan korunması için yüzerlik otu yakılarak tütsü yapılır. Yine yüzerlik otu nazarlık olarak eve asılır. (Zile, Emirören, Saraç)

Çocuğun iyi huylu olması için iyi huylu kişinin kaşığından aş yedirilir. (Bayır)

Her kazda bir tane bulunan özel bir tüy vardır. Hayvan kesildikten sonra bu tüy alınır ve nazar boncuğuyla birlikte çocuğun omzuna asılır. Bunun çocuğu nazardan koruyacağına inanılır. (Zile)

Doğan her çocuğun ahşap oymadan yapılma özel bir beşiği vardır. Beşiğin baş ucunda ses çıkarması için halkalar bulunur. Beşik rengârenk olur. (Zile, Bayır, Küçüközlü, Yalnızköy)

İlk çocuğunu dünyaya getiren kadına annesi tarafından beşik hediye edilir. Bu da bir törenle olur. Okuyucu çıkarılarak beşik götürüleceği duyurulur. Anne ve çocuğa hediyelerin sunulduğu, takıların takıldığı bu merasime “Beşik Töreni” denir. (Zile, Bayır, Emirören)

Beşiğin boş sallanması uğursuzluk kabul edilir. Beşiğin boş sallanmasının çocuğa hastalık hatta ölüm getireceğine inanılır. Boş beşiği sallayan olursa hemen müdahale edilerek durdurulur. (Zile, Bayır, Emirören, Küçüközlü, Yalnızköy, Saraç, Çayır)

Beşiği boş sallanan bebeğin hasta olacağına, başının ve karnının ağrıyacağına inanılır. (Zile, Güblüce, Yalnızköy, Çayır, Evrenköy)

Höllük² adı verilen ve belli bölgelerden çıkarılan bir toprak türü vardır. Höllük toprağı verimsizdir ve kırmızı renkte olur. Su tutma kapasitesi fazladır. Toprak elenerek özel kaplarda ısıtılır. Beze yatırılan çocuk höllükle örtölüp kundaklanır. (Zile, Bayır, Emirören, Saraç)

Yeni doğan çocuğun kakası bir beze sarılarak sokak kapısının üzerine asılır. Bu bezin altından geçenlerin nazarının çocuğa değmeyeceğine inanılır. (Zile)

Çocuğun elbiseleri kırkı çıkana kadar dışarı asılmaz. (Zile)

Çocuğun kirli bezinin veya höllük toprağının gece dışarı konmasının uğursuzluk getireceğine inanılır. Eskiden ortalık yere atılırsa uğrak uğrar diye höllük toprağı bir çuvalın içine biriktirilir ve kimsenin görmediğı bir yere atılırdı. (Zile, Emirören, Küçüközlü, Güblüce, Yalnızköy, Çayır, Evrenköy)

Ailenin ilk çocuğunun saçı kesildiğinde kesilen saç kuyumcunun terazisinde tartılır ve saçın ağırlığınca altının değeri fakirlere dağıtılır. (Zile)

Çocuğun saçı ilk olarak dili dönünce (konuşmaya başladığında) kesilir. (Emirören)

Çocuğun saçı çocuk bir yaşına değdiği zaman kesilir. (Çayır)

Çocuk yaklaşık bir buçuk yaşına geldiğinde babasının cebine bozuk para konulur. Çocuk, babasının cebindeki parayı çıkarır. Çocuğun çıkardığı para saklanır ve sonra da tırnakları kesilir. (Emirören)

Anne ve babanın yanında çocuk sevmek ayıp sayılır. (Emirören, Evrenköy)

Çocuk Kur'an-ı Kerim eğitiminde İnşirah Suresi'ne geçip surenin son ayetini (Ve ila Rabbike ferğab) okuduğı zaman başındaki beresi kapılır, doğruca çocuğun anne babasının yanına gidilir. Aile bu müjdeye karşılık yiyecekler hediye eder. (Bayır)

Sarılık hastalığına "tıvga" denir. Tıvga olan çocuğı iyileştirmek için tıvga ocağına içine sabun ve bıçak konulan kara bir bez götürölür. Ocakzâde bıçakla bezden bir parça keser, kestiğı parçayı bir tevek çubuğına bağlayıp hasta çocuğa gönderir. Ocaktan getirilen tevek yakılır, inek yağıyla karıştırılarak hasta çocuğun vücuduna sürölür. Böylece tıvga hastalığının iyileşeceğine inanılır. (Güblüce)

Çocuklar ok, kılıç gibi oyuncaklarla oynarsa savaş çıkar. (Zile)

² Bazı yörelerde "öllük" adı da verilmektedir.

Çocuğun dışının çıktığını ilk gören kişi çocuğun giysisinin yakasını yırtar. Böylece çocuğun dişlerinin rahat bir şekilde çıkacağına inanılır. (Zile)

Huysuz çocuklara Mehmet isminde yedi farklı aileden alınan kumaşla dikilen gömlek giydirilir. Böylece çocuğun uslanacağına inanılır. (Zile)

Çocuk küçükken üstünden biri atlarsa çocuğun boyunun uzamayacağına, kısa kalacağına inanılır. (Zile)

Çocuk sahibi olmak bir kadın için çok önemlidir. Çocuk sahibi olmayan kadın hoş karşılanmaz. Bir kişi iki evliyse ve sadece birinden çocuğu olmuşsa çocuğu olan kadın ev sahibi konumundadır ve eve gelen misafiri o ağırlar. (Acısu)

2.1.3.1. Tuzlama

Doğumdan sonra tuzlama denilen işlem yapılır. İki şekilde olur:

Çocuk yıkanmadan önce tuzlu suyla yıkanır ve sonrasında temiz suyla yıkanıp durulanır.

1. Yeni doğan çocuk doğumdan hemen sonra annesine koklatılır. Daha sonra çocuğun vücudu tuzlu su ile yıkanır ve durulanır. Bazıları ise önce çocuğu yıkar, daha sonra çocuk tuzlanır ve durulanır. Böylece çocuğun ileriki hayatında ter kokmayacağına inanılır.
2. Çocuk doğduktan sonra vücudu tamamen tuz ile kaplanır ve belli bir süre (yaklaşık bir saat) bekletildikten sonra yıkanır. (Zile, Saraç, Çayır)

Çocuk doğar doğmaz vücudu tuzlanır ve bol suyla yıkanır. Böylece çocuğun hayatı boyunca kötü kokmayacağına inanılır. (Güblüce)

Yeni doğan çocuğun özellikle koltuk altları, bacak araları, parmak araları ve ağzı tuzlu su ile yıkanır. Bu sayede çocuk ömrü boyunca kokmaz, cildi de parlak ve güzel olur. (Yalnızköy, Saraç)

2.1.3.2. Albasması

Albasmasından korumak için lohusa kadın yalnız bırakılmaz. (Zile, Küçüközlü, Yalnızköy, Saraç, Çayır)

Alkarısı, lohusa kadının yanına ya köpek donunda ya da başka kötü bir şeyin donunda gelir. Yanında kimse olmayan, yastığının altında bıçak olmayan lohusa kadını ve çocuğunu boğup öldürebilir. (Çayır)

Lohusa kadının ayak ucuna süpürge konulur. (Zile)

Çocuğu korumak için kundağa ekmek, bıçak ve Kur'an-ı Kerim konulur. (Zile, Küçüközlü, Çayır, Yalnızköy, Acısu)

Yeni doğan çocuğu ve lohusa kadını alkarısından korumak için yataklarına bıçak, makas, maşa gibi demir bir eşya konulur. (Yalnızköy, Saraç, Acısu, Çayır)

Bazı sülalelere alkarısının musallat olduğuna inanılır. Bu sülaleden kişilerle lohusa kadın bir araya getirilmez. (Zile)

Alkarısının üç parmaklı bir kadın olduğuna ve kırk gün boyunca doğum yapmış kadına ve yeni doğmuş bebeğe zarar vereceğine inanılır. (Zile)

Alkarısının kılık değiştirerek doğum yapmış kadının yakın akrabalarının suretine girebildiğine ve bu yolla kadını kandırabileceğine inanılır. (Acısu, Güblüce)

Çocuğu albasmasından korumak için beşiğe kırmızı kurdele bağlanır ya da üzerine kırmızı bir bez örtülür. (Zile, Yalnızköy)

Alkarısının erkek çocuktan ziyade kız çocuğuna musallat olduğuna inanılır. (Zile, Yalnızköy)

Alkarısının çok babayiğit olduğuna inanılır. Göğüsleri o kadar büyükmüş ki sırtına bile atabiliyormuş. (Güblüce)

Özellikle kışın, kırmızı renkli atlara alkarısının musallat olduğuna inanılır. Atın üstüne binen alkarısı gece boyu atı koşturup yorar, böylece atın çatlayıp ölmesine sebep olur ya da ata fiziksel bir zarar verir. (Zile)

2.1.3.3. Ad Verme

Ad verme işleminde On İki İmam'ın isminin geçtiği "Duvaz İmam" deyişi çocuğun kulağına okunur. (Zile, Emirören, Yalnızköy)

Çocuğun ismini genellikle evin en büyük erkeği koyar. (Zile)

Çocuğun adını dedesi ya da ebesi (büyükannesi) koyar. (Emirören, Küçüközlü, Acısu, Evrenköy)

Çocuğun adının ne olacağına babaanne ve dede karar verir. Buna çocuğun anne ve babası karışmaz. Çocuğa genellikle aile büyüklerinin isimleri verilir. (Bayır, Yalnızköy, Saraç, Acısu, Çayır)

Çocuğa ad vermek için mahallenin veya köyün imamı çağırılır. Çocuğun sağ kulağına ezan okunduktan, sol kulağına da kamet getirildikten sonra ismi söylenir. (Zile, Bayır, Küçüközlü, Evrenköy)

Yeni doğan çocuğun ölmemesi için Duran, Yaşar gibi isimler konulur. (Küçüközlü, Yalnızköy)

Rüyasında atalarından birini görenler yeni doğacak çocuklarına onun ismini koyarlar ve rüyada görülen kişinin ruhunun çocuğa verildiğine inanırlar. (Güblüce)

Aile büyüklerinin isimlerinin verildiği çocukların isminin verildiği kişinin canını taşıdığına inanılır. (Çayır)

Daha fazla çocuk istemeyenler son çocuğun adını “Bu kadara razıyım.” anlamında “Rıza” koyar. Çocuk kızsaa “Bu kadarı yeter.” anlamında “Yeter” ismi konulur. (Güblüce, Çayır)

Çocukta uzun süren bir huysuzluk, huzursuzluk olursa adını sevmeyi ya da adı çocuğa ağır geldi diye çocuğa verilen ilk ad değiştirilir. (Yalnızköy)

Cuma günü doğan çocuğun ismi Cuma konur ama Cemal denir. (Çayır)

Salı günü doğan çocuklara Salih ismi konulur. (Çayır)

2.1.3.4. Diş Hediğı

Çocuğun ilk diğı çıktığında, buğday kaynatılarak başından dökölür. (Zile, Küçüközlü)

Çocuğun ilk diğı çıktığında kaynatılan buğday 32 tane sayılarak çocuğun başından aşığı dökölür. (Küçüközlü)

Pişirilen diğı hediğı komşulara da dağıtılır. Komşular da tabağı boş göndermez, tabakla birlikte para veya hediye gönderir. (Zile, Bayır, Emirören, Yalnızköy, Saraç, Acısu)

Kaynatılan diş hediği çocuğun başından bir avuç dökölür. Daha sonra çocuğun önüne kitap, kalem, iğne, bıçak gibi eşyalar konur. Çocuğun seçtiği eşyaya göre gelecekte hangi mesleği seçeceği tespit edilir. (Zile)

Çocuğun dişi ferah çıksın diye buğday, çedene ve nohut kaynatılarak yapılan diş aşı komşulara dağıtılır. (Güblüce)

Kaynatılan diş hediği on iki imamlar aşkına on iki kapıya dağıtılır. (Saraç)

Kaynatılan diş hediğinden kırk tane buğday alınarak bir ipe dizilir ve çocuğun boynuna asılır. Böylece çocuğun dişlerinin inci gibi çıkacağına inanılır. (Zile)

Diş hediğinin içine nohut konulursa çocuğun dişlerinin nohut gibi büyük olacağına inanılır. Bu yüzden bazıları diş hediğine nohut koymaz. (Zile)

2.1.3.5. Kırkı Çıkma ve Kırklama

Lohusa kadın ve bebek ilk kırk gün yani kırkı çıkana kadar evden dışarı çıkmaz. Kırkı çıktıktan sonra da kademeli olarak dışarı çıkmaya başlar. (Zile, Bayır)

Kırkı çıkmamış çocuk evden dışarı çıkarılmaz. Eğer evden çıkması gerekirse albasmasından korumak için çocuğun elbisesinin içine bir parça ekmek konulur. (Küçüközlü)

Doğumdan kırk gün sonra ailenin büyükleri toplanır. Anne ve bebek içerisine altın eşyalar konulan su ile dualar edilerek yıkanır. Bu işleme “Kırklama” adı verilir. Kırklama yapıldıktan sonra kırk basması, albasması, alkarısı gibi tehlikelerin artık çocuğa ve anneye zarar veremeyeceğine inanılır. (Zile, Bayır, Yalnızköy, Evrenköy)

Kırklama için toplanan kadınlardan her biri biliyorsa Yasin, bilmiyorsa Fatiha ya da İhlas okur ve okuduktan sonra elini kırklama suyuna batırıp çıkarır. Bu suyla hem anne hem bebek yıkanır. (Zile)

Kırklama suyuna evin bacasından toplanan kırk tane taş konulur. Çocuğun yıkanacağı leğenin içine de süpürge konulur. Dualar edilerek çocuk yıkanır ve kırkı çıkarılmış olur. (Acısu)

Kırk günlük çocuk komşunun evine götürölür ve o evde yıkanarak kırkı çıkarılır. (Güblüce)

Anne ve çocuk ilk kırk gün yalnız bırakılmaz. (Emirören, Saraç)

İlk kırk gün bebeğin tırnaklarına ve saçına dokunulmaz. İlk kırk gün içinde tırnakları kesilen bebeğin “elinin eğri” yani hırsız olacağına inanılır. (Zile)

Kırkı çıkan bebeğin tırnakları ailenin en büyüğü tarafından dua edilerek kesilir. Kesilen tırnaklar ayak değmeyen bir yere, genellikle duvar dibine gömülür. (Zile)

Doğumun üzerinden kırk gün geçmemiş iki kadının karşılaşması, bir araya gelmesi uğursuzluk sayılır; bu kadınların kırklarının karıştığına inanılır. (Zile, Küçüközlü, Yalnızköy, Acısu, Çayır)

Kırkı çıkmamış iki çocuk karşılaşırsa önce doğmuş çocuğun kırkı daha sonra doğan çocuğu basar. Bu yüzden doğum yapan kadınlar kardeş dahi olsa kırk gün boyunca yan yana gelmez. (Yalnızköy)

Kırkı çıkmamış çocuğun, geçmişte ataların yaşadığı ve hâlâ kullanılmakta olan evlerin yakınından geçerken gaipten gelen bir ses tarafından rahatsız edildiğine inanılır. (Acısu)

Kırklı çocuğun olduğu eve dışarıdan gelen et çocuğu basar. (Zile)

Kırkı çıkmamış iki lohusa kadın karşılaşırsa kırk basmamaları için düğmelerini veya iğnelerini değiştirirler. (Güblüce, Çayır)

Kırk basmasına uğrayan çocuğu iyileştirmek için kırk tane ağaçtan kırk kabuk toplanır, çocuğun evinin bacasından veya kapısından kırk taş atılır, toplanan kabuklar ve eve atılan taşlar dua okunarak bir kazanda kaynatılır, çocuk bu suyla yanına oklava konularak yıkanır. Böylece çocuğun iyileşeceğine ve çocuk yerine oklavaya kırk basacağına inanılır. (Acısu)

Kırk basmasına uğrayan çocuk yemeden içmeden kesilir, zayıflar. İyileşmesi için de bulgur dövülen sokuda yıkanır. (Yalnızköy)

Kırk basığı olan çocuk canlanmaz. Çocuğun iyileşmesi için yumurta dondurtma işlemine başvurulur. Bu işlem için bir ocak vardır. Kırk basığı olan çocuğun ailesi ocağa bir yumurta götürür. Ocak sahibi yumurtayı bir sahanın içine kırar. Belli bir süre bekleyen yumurta donar. Çocuğun ailesi bahşiş vererek yumurtayı alır. Yumurta eve getirilirken yedi kapıdan yedi tane odun parçası toplanır. Toplanan odunlarla yakılan ateşin üstünde su kaynatılır. Dondurulan yumurta kaynatılan suyun içine konulur ve bu suyla çocuk yıkanır. Böylece kırk basığı olan çocuğun iyileşeceğine inanılır. Aynı uygulama çocuğun kırkı çıkarılırken de yapılır. (Çayır)

Çocuk yere basamazsa kırk basığı oldu derler. Kırk basığı olan çocuk bir taşın üstünde yıkanır veya ayın ilk çarşambasında çocuğa mum dökülür. Mum tavada eritilir, üstüne çarşaf gerilen çocuğun başının üstündeki suya dökülür. Bu işlem üç gün tekrarlanır. (Güblüce)

Kırklı çocuk cenaze evine götürülmez. (Yalnızköy)

Evin önünden cenaze geçiyorsa kırklı çocuk kapı önüne çıkarılır. Böyle yapılmazsa ölünün kırkının çocuğu basacağına inanılır. (Güblüce, Acısu)

Kırkı çıkmamış çocuğun evi cenaze evinin altındaysa cenaze giderken çocuk, kırk basmasından korunmak için cenaze evinin üst tarafına çıkarılır. Yoksa cenazenin kırkının çocuğu basacağına inanılır. (Çayır)

Doğumdan sonraki kırk gün anne ve çocuk yalnız bırakılmaz. (Güblüce)

Çocuğun kırkı çıkana kadar rahat uyuması ve nazardan korunması için göbek bağı beşiğine bağlanır. (Yalnızköy, Çayır)

Doğum yapan kadının ziyaretine kırkı çıkmadan gidilmez. Çünkü bazı kadınlarda bulunan “tıvga³”nın çocuğu boğup öldüreceğine inanılır. (Saraç)

Kırklama işleminde çocuk, kırk delikli ilistirden dökülen su ile yıkanır. (Zile)

Kırklama işleminde çocuğa dökülecek ilk suyun bulunduğu tasın içine kırk nohut, kırk fasulye, kırk mercimek ve kırk taş konulur. (Zile)

Kırklı çocuğu nazardan korumak için kundağına mavi boncuk takılır ve üzerine kırmızı bez örtülür. (Zile)

Çocuk kırkı çıkana kadar aynaya gösterilmez. (Zile)

Çocuk, doğumdan yirmi gün sonra içerisine altın takılar konulan su ile yıkanır. Bu işleme “yirmi kırkı” ya da “yarı kırkı” denilmektedir. (Zile)

2.1.4. Değerlendirme

Doğum öncesi uygulamaların büyük bir kısmı çocuğu olmayan ve hamile kalmak isteyen kadınlara yöneliktir. Bu uygulamalar genellikle türbelerle ilgili halk inanışlarına dayalıdır. Türbe ziyareti ve orada uygulanan pratikler geçmişteki kadar

³ Yörede, küçük çocuklarda görülen bir cilt hastalığı, bebeklerde meydana gelen sarılık hastalığı ve çocuğu olmayan kadınlardaki hastalık anlamlarında kullanılan bir kelimedir.

olmasa da günümüzde de devam etmektedir. Bu pratiklerin çoğuna eski Türk inancında bulunan “Atalar Kültü” kaynaklık etmektedir ve bu pratikler İslamî bir kimliğe bürünerek günümüze kadar ulaşmıştır. Ancak günümüzde tıbbî imkânların gelişmesiyle çocuk sahibi olmak isteyenler öncelikle hastanelere başvurmaktadır.

Hamile kadınların türbe ziyareti yapmaması gerektiğiyle ilgili inanış hâlâ geçerliliğini sürdürmektedir. Gerek köylerde gerek ilçe merkezinde kadınlar hamileyken türbe ziyareti yapmaktan kaçınır. Çünkü doğacak çocukta evliya nişanı adı verilen bir iz kalacağı korkusu vardır. Konuştuğumuz kaynak kişiler ve halk arasında yaptığımız gözlemler bunu doğrulamaktadır. Hamile kadınlar türbelerin yanından geçerken bile ellerini vücudunun herhangi bir yerine koymamaya çalışırlar.

Doğacak çocuğun cinsiyetinin tahmin edilmesine yönelik inanışların bir kısmı günümüzde de devam etmektedir. Günümüz teknolojisinde çocuğun cinsiyeti az bir yanılma payıyla öğrenilebilmektedir. Zile ilçe merkezi ve köylerdeki hamile kadınların hemen hepsi hamilelik sırasında hastaneye gitmektedir ve bu sayede çocuğun cinsiyeti öğrenilmektedir. Ancak çocuğun cinsiyeti hamileliğin belli bir haftasından sonra anlaşılabilmektedir. Çocuğun cinsiyetinin öğrenilebildiği haftaya kadar olan sürede ise hamile kadının çevresindekiler özellikle kadının görünümüne dayanan cinsiyet tahminleri yapmaktadır. Hamilenin görünümü dışında aşerdiği yiyecekler ve görülen rüyalara dayalı tahminler çok yaygın bir inanış olarak halk arasında varlığını sürdürmektedir.

Hamile kadının aşerdiği yiyeceği yiyemediği zaman çocuğun fiziksel bir zarara uğrayacağı ile ilgili inanış da günümüzde devam etmektedir. Yine, doğacak çocuğun güzel olması için kadının neler yemesi gerektiğiyle ilgili inanışlar da günümüzde yaşamaktadır.

Bahsettiğimiz inanışlar dışında kalan birçok inanış, tıbbî ve teknolojik gelişmelerin hızla artmasıyla birlikte oluşan kültürel değişim sonucunda özellikle genç kuşaklar arasında pek fazla bilinmemekte ve bilinen inanışlara da itibar edilmemektedir. Kaynak kişiler bir inanıştan bahsederken genellikle “Böyle derlerdi.” sözünü kullanmaktadır. Bu da doğum öncesiyle ilgili halk inanışlarının büyük bir kısmının sadece belleklerde kaldığını göstermektedir.

Zile ilçe merkezindeki doğumlar Devlet Hastanesi’nde gerçekleşmektedir. Bu sebeple doğum esnası ile ilgili halk inanışları ve uygulamaları geçerliliğini yitirmiştir.

Zile köylerinde de durum hemen hemen aynıdır. Köylerde bulunan kadınların da büyük bir kısmı ilçe merkezindeki hastanede doğum yapmaktadır. Modern doğumhanelerde gerçekleşen doğumlarda tıpta plasenta adı verilen çocuğun eşi hastanede bırakılmaktadır.

Yeni doğum yapmış kadına eskiden olduğu gibi şimdi de “lohusa” denilmektedir ve lohusa kadına gereken özen gösterilmektedir. Bu durum köylerde şöyle bir farklılığa uğramıştır. Derleme çalışması yaptığımız köylerde insanlar eskiden doğum yapan kadının pek fazla dinlenemediğini, hemen tarlaya işe gitmesinin zorunlu olduğunu çünkü iş gücüne olan ihtiyacın fazla olduğunu belirtmişlerdir. Ancak günümüzde köylerde de lohusa kadınlara gösterilen özen daha fazladır. İlçe merkezindeki kadınlar kadar uzun süre olmasa da geçmiştekine nazaran daha uzun bir süre dinlenmektedirler.

Çocukların nazardan korunmasıyla ilgili nazarlık ve davun takma inancı hâlâ devam etmektedir. Çocuk dışarı çıkarılırken üzerinde ekmek bulundurulması ve özellikle köylerde üzerlik otunu yakarak tütsü yapma uygulamaları da varlığını sürdürmektedir.

Çocuğun saçının ve saçlarının kesimi artık tamamen ailenin istediği zaman yapılmaktadır. Bunların yapılma zamanıyla ilgili bir inanış günümüzde yaşatılmamaktadır.

Yürüyemeyen veya konuşamayan çocukların türbelere götürülmesi inancı devam etmektedir. Görüşme yaptığımız kaynak kişiler bu konuda yakın zamanda gerçekleşen olaylarla ilgili örnekler vermişlerdir.

İlk doğumunu yapan kadına annesi tarafından beşik hediye edilmesi âdeti eski günlerde olduğu gibi günümüzde de yaygın olarak uygulanmaktadır.

Çocuğun kirli bezlerinin gece dışarı bırakılmaması özellikle ilçe merkezinde apartmanlarda yaşayan kişiler tarafından uygulanabilirliğini yitirmiştir ve çoğu kişi böyle bir inanıştan haberdar değildir. Köylerde ise bu inanışı yaşatan az bir kesim bulunmaktadır. Havanın kararmasının yerin ve göğün mühürlendiği anlamına geldiğine inanan insanlar gece vakti pis olan hiçbir şeyi dışarı bırakmamaktadır.

Türkiye’nin hemen her yerinde olduğu gibi Zile’de de çocuğun göbek bağına çocuk okusun ya da iyi bir iş sahibi olsun diye çeşitli devlet dairelerinin bahçesine gömme uygulaması hâlâ çok yaygın bir şekilde sürdürülmektedir. Görüşme yaptığımız

kişilerin çoğu bu uygulamayı bizzat kendi çocukları için yapmışlardır. Hatta eğitim ve kültür seviyesi yüksek olan sınıf arasında da bu inanişaya sahip insanlar bulunmaktadır.

Yeni doğan çocuğun tuzlu su ile yıkanması ve bu sayede yaşamı boyunca kokmayacağı inanişi Zile’de eskisi kadar olmasa da bazı aileler tarafından devam ettirilmektedir. Genellikle aile büyüklerinin tavsiyesi üzerine tuzlama işlemi yapılmaktadır. Ancak bu uygulama doğumların büyük çoğunun hastanelerde gerçekleşmesi nedeni ile doğumdan hemen sonra yapılamamaktadır. Zaten uzmanlar yeni doğan çocuğun belli bir süre (yaklaşık bir hafta kadar) yıkanmaması gerektiğini söylemektedir. Kaldı ki tuzlama işleminin yeni doğan çocuk için çok tehlikeli olduğu da bazı uzmanlar tarafından belirtilmektedir. Yine de hastaneden eve getirilen bebeği tuzlu su ile yıkayanlar bulunmaktadır. Bu uygulama özellikle ilçe merkezinde eskisi gibi yaygın değildir.

Albasması ve Alkarısı inanişi eski Türk inançlarında bulunan kara iyelere dayanmaktadır. Alkarısı kötü bir ruh olarak tasavvur edilmiş, yeni doğan çocuklara ve lohusa kadınlara zarar vereceğine inanılmıştır. Binlerce yıllık tarihi geçmişi olan bu inaniş insanların kolektif bilinçaltına yerleşmiş bir korku oluşturmıştır. Eskiden olduğu gibi günümüzde de bu korku hemen hemen her Türk kadınında mevcuttur ve bilinçaltından silinmesi çok zordur. Alkarısının anneyi ve çocuğu boğup öldürebileceği korkusuna karşın binlerce yıldır uygulanan tedbirler günümüzde de uygulanmaktadır.

Tıbbın bu kadar gelişmediği dönemlerde gerek ilçe merkezinde gerek köylerde doğum sırasında anne ve çocuk ölümleri çok fazla olmaktaydı. Ayrıca belli hastalıklardan kaynaklanan çocuk ölümleri de sık yaşanmaktaydı. Bu ölümlerin sebeplerine bilimsel bir açıklama getirilememekte ve bu yüzden ölümlerin sebebi doğaüstü bir güç olan Alkarısı’na bağlanmaktaydı.

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler neticesinde Türk halkı kültürel bir değişme geçirmiştir. Günümüzde modern tekniklerle, uzman doktorlar tarafından gerçekleştirilen doğumlar sayesinde doğum esnasındaki anne ve çocuk ölümleri azalmış; aşılama işlemleri ile çocuk ölümlerine neden olan hastalıkların önüne geçilmiştir. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen Alkarısı’na karşı duyulan korku tüm yoğunluğuyla varlığını sürdürmektedir.

Anne ve çocuk kırkı çıkana kadar kesinlikle yalnız bırakılmaz. Albasmasından korunmak için anne ve çocuğun yastığına iğne takılır, demir eşyalar ve Kur'an-ı Kerim konulur.

Bu konuda Mehmet Şahin'in yaptığı tespitler şu şekildedir:

Doğum yapan anne biyolojik ve duygusal olarak bir değişim içerisindedir. Çünkü hormonal değişim sonucu duyguların hassaslaşması, kan kaybı sonucu da vücudun savunmasız kalması bazı tıbbi rahatsızlıkları meydana getirmektedir. Hormonal değişim sonrası insanın duygusal değişim evreleri geçirmesi bilimsel açıdan geçerliliği olan bir durumdur. Bizim kanaatimizce doğum sonrası salgılanan hormonlar bilinç ve bilinçaltı düzeyde de birtakım değişimler meydana getirmektedir. Daha çok bu evrede annenin uyku halinde bilinçaltında taşıdığı korkuların rüya yolu ile kendini dışarı vurması annenin ağlayarak uyanmasına, boğulduğunu düşünmesine sebebiyet vermektedir. Çünkü kadınların bilinçaltına asırlardır Alkarısı efsanesi yerleştirilmiş ve her doğum yapan annenin korkulu rüyası olmuştur. Bu korku doğumla birlikte hormonal değişimle de birleşerek nevrotik bir hal almıştır. Uykuya dalan annenin bilinçaltında sürekli Albasması ve Alkarısı anlatıları dolaşmaktadır. Bu da bilinçaltındaki korkunun yüzeye çıkması ile birlikte annede bazı nevrotik bozuklukların görülmesi gayet tabiidir. (2017: 82)

Yakın bir geçmişe kadar hem ilçe merkezinde hem de köylerde çocuğun ismini aile büyükleri belirlemekte imiş. Anne ve baba çocuğun ismi konusunda aile büyüklerinin görüşlerini almakta imiş. Günümüzde ise bu durum büyük ölçüde bir değişime uğramıştır. Artık anne ve baba çocuğun ismini bebek daha anne karnındayken koyabilmekte ve ailesine danışmamaktadır ya da aile büyüklerinin söylediği ismin yanına kendileri de bir isim eklemektedirler. Yine de bu uygulama tamamen kaybolmamıştır. Çocuklarına aile büyüklerinin ismini veya onların seçtiği isimleri veren anne babalar da azımsanmayacak kadar çoktur.

Ad verme işlemi günümüzde de eskisinde olduğu gibi devam etmektedir. Farklı grupların farklı ad koyma gelenekleri olduğu yukarıda yer almıştır ve bu gelenekler olduğu gibi sürmektedir.

Çocuğun yaşaması için ya da bir daha çocuk sahibi olmak istemeyenlerin çocuklarına verdikleri isimlerle ilgili inanışlar günümüzde geçerliğini yitirmiştir çünkü tıp, bu konulara modern çözümler getirmiştir.

Diş hediği uygulaması unutulmamış bir gelenektir. Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman kaynatılan diş hediği komşulara dağıtılarak küçük bir kutlama yapılmaktadır. Apartman yaşamının yaygınlaştığı ilçe merkezinde diş hediği apartmandaki komşulara dağıtılmaktadır.

Kırk sayısı Türkler açısından kutsal bir önem arz etmektedir. Kırk sayısı hem eski Türk inancında hem de İslamiyet'te çok önemlidir. Farklı Türk boylarında kırk sayısı ile ilgili birçok inanış mevcuttur. Yine farklı Türk şive ve lehçelerinde kırk sayısı ile ilgili kurulmuş birçok deyim, atasözü ve birleşik kelime görmek mümkündür. Türk mitolojisinde ve destanlarında kırk sayısı ile ilgili motifler yer almaktadır. Özellikle Türk halk inanış ve uygulamalarının birçok noktasında kırk sayısını görmek mümkündür. Bunlar özellikle doğum, düğün ve ölümden sonra geçen kırk gün içerisinde ve sonrasında ortaya çıkmaktadır.

Yeni doğum yapan kadına ilk kırk gün ayrı bir özen gösterilir. Çünkü halk inanışları açısından anne ve bebek için ilk kırk gün çok önemlidir. Kırklı çocuk ve kadına yönelik en büyük tehlike de “albasması”dır. Bu sebeple doğumdan sonraki ilk kırk gün anne ve çocuk yalnız bırakılmaz.

Her ne kadar eski dönemlerde doğaüstü varlıklara karşı duyulan korkulardan dolayı anne ve çocuk yalnız bırakılmasa da doğumdan sonraki birkaç haftalık dönem anne ve çocuk için kritiktir. Doğumdan sonra annenin kendini toparlaması için belli bir süre dinlenmesi ve sağlıklı beslenmesi gerekmektedir. Annenin sağlığı çocuk için de önemlidir. Hele de kadının ilk çocuğu ise acemiliğini atması için yanında ona yardımcı olabilecek deneyimli kişilerin bulunması gereklidir. Halk bu süreyi kırk gün olarak tayin etmiştir ve bu kırk günün sağlıklı bir şekilde atlatılmasından sonra bir şükür ve belki de arınma mahiyetinde kırklama işlemi yapmaktadır. Çocuk ve anne doğumdan sonraki kırkinci günde dualar edilerek yıkanır ve artık kötü ruhların onları etkilemeyeceğine inanılır. Bu işlem bazı kişiler tarafından hem doğumdan sonraki yirminci günde hem de kırkinci günde yapılmaktadır.

Günümüzde kırk sayısı ile ilgili inanışların bazıları unutulsa bile kırklama işlemi çok yaygın bir şekilde devam etmektedir. Kırklama işlemleri yukarıda anlatıldığı gibi aynı bölge içinde bile farklı şekillerde uygulanabilmektedir. Ayrıca kırklama işleminin yapıldığı gün evde mevlit okutulmaktadır.

Kırklı iki annenin karşılaşmaması yönündeki inanış günümüzde çok fazla geçerli değildir. Zaten özellikle ilçe merkezindeki aileler kırkı çıkmamış çocuğu dışarı çıkarmakta bir mahsur görmemektedir. Çünkü doktor muayenesi için mecburen çocuğun çıkması gerekir.

Kırk basığı dediğimiz inanış da geçerliliğini yitiren inanışlar arasındadır. Bunda da diğerlerinde olduğu gibi modern tıp sayesinde çocuğun asıl hastalığının tespit edilebilmesi etkili olmuştur.

2.2. Sünnetle İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Sünnette kesilen parça kaymakamlığın bahçesine atılır. (Zile)

Sünnetli doğan çocuğa “peygamber sünnetli” denilir ve peygamber sünnetli çocuk kutsal kabul edilir, o çocuğa iyi gözle bakılır. (Zile)

Sünnet olan çocuğu kucagında tutan ve çocuğun bazı masraflarını üstlenen kişiye “kirve” denir. Kirve genellikle çocuğun yakın bir akrabası ya da aile dostu olan bir kişidir. (Zile)

2.2.1. Değerlendirme

Müslümanlar erkek çocuklarını mutlaka sünnet ettirirler. Müslüman aileler erkek çocuklarını küçük yaşlarda sünnet ettirmektedirler. Günümüzde sünnetin akabinde törenler de yapılmaktadır. Bu törenler bazen küçük çapta bir mevlit bazen de yüzlerce kişinin davet edildiği sünnet düğünü şeklinde yapılmaktadır.

Günümüzde modern tıbbî yöntemlerle yapılan sünnetler önceden kapı kapı, köy köy dolaşan sünnetçiler tarafından yapılmakta imiş. Derleme çalışmaları sırasında görüştüğümüz kaynak kişilerin tamamına yakını sünnet düğünlerinin son dönemlerde ortaya çıktığını önceleri ilçe merkezinde de köylerde de sünnet düğünü yapılmadığını belirtmişlerdir. Genellikle bahar ya da yaz aylarında köylere ve ilçe merkezinde mahallere gelen sünnetçiler davul zurna çalarak dolaşırlarmış. Sünnet yaşı gelmiş çocuklar toplu bir şekilde sünnet ettirilir ve ardından bir tören yapılmazmış.

Sünnetçilerin gelmesine bağlı olarak ve topluca yapılan sünnetlerle ilgili pek fazla inanış ve uygulamanın bulunmadığı görülmüştür.

2.3. Evlilikle İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

2.3.1. Evlilik Öncesi ile İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Kızlar, kısmetlerini açmak için türbe ziyareti yapar. (Emirören, Güblüce)

Emirören köyünde beşik kertmesi âdeti önceleri vardı ve adına “bağardak kertmesi” denirdi. (Emirören)

Gelin veya damadın iyi ahlaklı ve dürüst olması aranan en önemli özelliktir. (Zile, Emirören)

Çayır köyünde önceleri kız kaçırma bir gelenek olarak vardı. Kız isteme, söz, nişan gibi merasimler yoktu. Kızın rızası varsa erkek haber gönderir ve sonrasında kızı kaçırdı. Kız kaçırmadan sonraki gün erkek tarafı başlık kesmek için kız evine giderdi. Kızın annesine süt hakkı verilirdi. Daha sonra erkek tarafı düğün yapar ama kız tarafı düğüne katılmazdı. Günümüzde bu adet fazla uygulanmamaktadır. Erkek tarafı kız istemeye gitmektedir. (Çayır)

Emirören köyünde tek eşlilik muteberdir. İki evli olanlar dergâha konulmaz, ceme alınmaz. Hanımını boşayıp başka bir kadınla evlenen kişi dârdan kalkıp, tövbe ettikten sonra dergâha alınır. (Emirören)

Bekâr kişiye “cahil” denir. Cahilin sorgusu olmaz, denir ve bekâr kişi Görgü Cemi’ne alınmaz. (Acısu)

Evin hanımına “ev sahibi” denir. (Acısu)

Emirören köyünde otomobil olmadığı dönemlerde düğünü haber verip davetlileri çağırmak için okuyucu olarak köyden bir atlı çıkarılırmış. Bu atlının cebine şeker konulmuş. Okuyucu davetlilere düğünü haber eder ve okuduğu kişilere şeker vermiş. (Emirören)

Kızın hazırladığı çeyiz kız evinde sergilenir. “Çeyiz asma” denilen bu törene kadınlar çeyiz görmeye giderler. Çeyiz görmeye eli boş gidilmez, mutlaka bir hediye götürülür. (Emirören, Yalnızköy, Zile)

Nişanlı geline bahar geldiğinde damat evi tarafından “navruz” (nevruz) hediyesi gider. (Zile)

Evlilik yaşı geçmiş kıza “kalık” denir. (Zile, Çayır, Evrenköy)

Düğünden önceki bir gün “danışık yemeği” yapılır. Bu yemekte çevre köylerden düğüne gelecek misafirleri ağırlayacak kişiler belirlenir. Bu kişiler liste halinde yazılır ve yiğitbaşına verilir. Yiğitbaşı, gelen misafirleri bu listeye göre misafir olacakları evlere götürür. Düğün sahibi gelen misafirleri bulundukları evde ziyaret eder ve ufak bir hediye götürür. Misafirlerin diğer bütün ihtiyaçları kaldıkları evin sahibi tarafından karşılanır. (Emirören)

Öncelikle damadın yakınları kız bakmaya gider. Kız beğenildiyse bu sefer dünür olarak gidilir. Genellikle ilk seferinde kız verilmez. Daha sonra perşembe akşamı kız evine tekrar gidilir. Bu sefer ağzı laf yapan, o evi bükebilecek (ikna edebilecek), sözü geçen biriyle gidilir. Bu kişi iki ailenin de tanıdığı, arayı bulabilecek biridir. Aile ikna olup kızı verdikten sonra “söz ekmeği” denilen bir yemek tertip edilir. Bu yemeğe kız ve erkek tarafının yakınları katılır. Söz ekmeğinin masrafını erkek tarafı karşılar. (Küçüközlü)

2.3.2. Düğün Günü/Evlilik Sırası ile İlgili Halk İnançları ve Uygulamalar

Gerdek gecesini cuma akşamına denk getirmezlerdi. Genellikle cumartesi veya pazar günü gerdek gecesi olurdu. (Yalnızköy)

Emirören köyünde öncelikle resmi nikâh yapılır. Daha sonra dede nikâhı kıyılır. Dede nikâhı sırasında gelinle damadın üzerinde metal bir eşya bulunmaması gerekir. Yine gelin ve damat iliklenecek bir kıyafet giymezler. Çünkü kıyafet düğümленirse hayatlarının düğümленeneğine inanılır. Düğmesiz, tulum tarzı bir kıyafet giyerler. Gelin ve damadın bulunduğu yere temiz, beyaz bir çarşaf serilir. Nikâh kıyılan yere gelin ve damadın çok yakın akrabaları girebilir. Dede, kız ve oğlan tarafının vekillerini çağırır. Dede, kızın vekiline “Allah’ın emri, peygamberin kavli ile kızını filan kişiye verdin mi?” diye üç kez sorar. O da üç kez “Verdim.” der. Aynı soru oğlanın vekiline de sorulur. Daha sonra dede, nikâh duasını yapar ve nikâh kıyılmış olur. (Emirören)

Nikâh esnasında kızın annesine “süt hakkı” adında bir para verilir. (Emirören, Yalnızköy)

İki bayram arasında nikâh kıyılmaz, düğün yapılmaz. (Emirören)

Nikâh sırasında orada bulunan kişilerden biri herhangi bir şeyi kitlerse, düğümlerse damadın bağlanacağına ve o evliliğin uzun sürmeyeceğine inanılır. (Zile)

Emirören köyünde sağdıca “yiğitbaşı” denilir. Yiğitbaşı genellikle damadın çok sevdiği yakın bir arkadaşı olur. (Emirören)

Düğünün başlayacağı gün köyün gençleri tarafından bir bayrak direği hazırlanır. Bayrak direğinin başına elma ya da soğan takılır. Tavuk kanadı ve yüzerlik otu ile süslenir. Düğün için ilk kurban bayrak çekildiğinde kesilir ve bu kurban “Cebrail” denilir. (Emirören, Yalnızköy)

Gelin indirildiği sırada bayrağın üstündeki elmaya ateş edilir, elmayı vuran kişiye bahşiş verilir. (Yalnızköy)

Gelin, damat evine girerken kucağına erkek çocuk verilir. Bu uygulamadaki amaç onun da erkek çocuğu olması isteğinin bir yansımasıdır. (Zile, Yalnızköy, Çayır)

Damat, düğünden önce bir çeşmenin başına götürülür. Bir taşın üstüne oturtulan damat genç arkadaşları tarafından salavat getirilerek yıkanır ve yine salavat getirilerek eve getirilir. (Emirören)

Gelin evden çıkarken beline kırmızı kuşak bağlanır. Kuşağı gelinin erkek kardeşi ya da babası bağlar. (Emirören)

Gelin eve girerken damat yüksek bir yerden gelinin başından leblebi, çerez, şeker ya da bozuk para saçır. Bu uygulama çocuklarının çok olması, bolluk içinde yaşamaları için yapılır. Bu uygulama eski Türk inancında yer alan “saçı” geleneğinin bir devamıdır. (Emirören, Yalnızköy, Saraç, Çayır)

Gelin dış kapıdan içeri girerken kaynanası gelinin önünde, huyu kırılсын diye küp kırar. Hâli vakti yerinde olanlar kurban da kesebilir. (Zile, Emirören, Güblüce, Yalnızköy, Saraç, Çayır, Evrenköy)

Gelin eve girerken sakın, iyi huylu olsun diye koyun postuna bastırılır. (Güblüce, Saraç)

Nikâh kıyılırken makasın ağzı açık bırakılırsa zıfâf gecesi damat uyku uyuyamaz. (Saraç)

Gelin eve girerken kapıya çivi çakar ve yağ sürer. Eğer gelin, ben bu evde çivi gibi olmam demek istiyorsa çivi çakarken keserle eğer. (Güblüce, Saraç)

“Allah’ın emri” sadece nikâh sırasında kullanılan bir tabirdir. Kız isteme esnasında kullanılmaz. Çünkü sözlülük ya da nişanlılık döneminde çiftler anlaşılamayıp ayrılırsa Allah’ın emri çiğnenmiş olur inancı vardır. (Emirören)

Köy düğünleri cuma günü ikindi namazıyla başlar, pazar günü öğle namazına kadar devam eder. Cumartesi günü yufka ekmeği yapılır. Eskiden düğünler bir hafta on gün kadar sürerdi ve düğünde güreş yarışmaları düzenlenirdi. (Küçüközlü)

Cumartesi günü oğlan evinden iki erkek, iki bayan ellerinde değneklerle köyü dolaşarak köylüyü düğüne davet eder. Davet edilen kişilere yanlarında taşıdıkları çerezi dağıtırlar. Kadınları kadınlar, erkekleri erkekler dolaşır. Cuma günü namazdan sonra danışık yemeği yapılır ve daha sonra süslenen bayrak dikilir. Cumartesi günü gençler arasında koşu yarışı yapılır. Birinci olana horoz, ikinciye ördek, üçüncüye de havlu hediye edilir. Yarıştan sonra yemek hazırlıkları başlar ve bu sırada damat tıraşı yapılır. Damat yunağa götürülür. Orada yıkanan ve tıraş edilen damat, davul zurna eşliğinde köyde dolaştırılır. Bir cami ya da evliyaya gelindiğinde müzik susar. Köyde dolaştırılan damat evin önüne gelir. Burada hoca tarafından dua edilir. Damat, büyüklerinin elini öper. Misafirlere yemek ikram edilir. Damat, yemeğini yiğitbaşının evinde yer. O gün akşam oyunlar oynanır, o günün gecesinde damadın yanına giden gençler sabaha kadar eğlence yapar. Pazar günü kız almaya gidilir. Gelin, baba evinden alınıp getirildiğinde yeni evine kibleye doğru dönerek girer. Gelin eve girerken eve bağlı olması için kapıya çivi çaktırırlar, huyu çıksın diye önünde küp kırılır ve kuzu gibi olsun diye de posta bastırılır. (Küçüközlü, vd.)

2.3.3. Evlilik Sonrası ile İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Evin gelini kayınbabası, kaynanası ve kayınları ile uzun süre konuşmaz. Buna “gelinlik yapma” denir. Ne zaman kayınbabası konuşmasına izin verirse gelin de o zaman konuşmaya başlar. Gelinlik yapma uzun yıllar sürebilir. (Emirören, Yalnızköy, Saraç)

Evin gelini kayınbabası ve kaynanasının yatağını sererdi. Kayınbabasının çoraplarını çıkarıp ayaklarını yıkardı. Hizmetini tamamlayan gelin, onların başucuna ve ayakucuna secde eder, daha sonra istirahate çekilirdi. Bu uygulamaya günümüzde pek rastlanılmamaktadır. (Emirören, Yalnızköy)

Boşanmak büyük bir suç sayılır. Boşanan kişi toplum tarafından dışlanır, ceme alınmaz ve dede tarafından düşkün ilan edilir. (Yalnızköy)

Her ne sebeple olursa olsun boşanmak büyük bir günah sayılır. Boşanan kişiye “boşnak” denir. (Acısu)

Gelin, düğünden bir hafta sonra babasının evine ziyaret için tek başına gider. Daha sonra kızın anne ve babası hazırlıklar yaparak gelin ve damadı el öpmeye davet eder. (Küçüközlü)

Yeni evlenen kızın gelin geldiği gün ensesinden bir tutam saç kesilirse kötü huylarının da kesileceğine inanılır. (Zile)

Düğünden sonraki pazartesi günü yeni gelin gelinliğini giymiş bir şekilde minderine üzerine oturtulur. Gelinin başından aşağı kaşıklar dökülür ve üzerinde kaç tane kaşık kaldıysa o kadar çocuğu olacağına inanılır. (Zile)

2.3.4. Değerlendirme

Evlilik insan hayatının en önemli geçiş dönemlerinden biridir. İnsanın hayat boyu süreceğini umut ettiği evlilikte eş seçimi çok önemlidir. Geçmişte genellikle görücü usulü yapılan eş seçimi günümüzde yerini eşlerin birbirini tanınması yoluyla gerçekleşmektedir. Görücü usulü olsa bile kız ve erkek kabul ederse birbirleriyle görüşürölümekte ve evlilik kararını kendileri vermektedir. Beşik kertmesi uygulaması da anladığımız kadarıyla eskiden de çok yaygın olmadığı gibi günümüzde hiç karşılaşılmanmaktadır.

Köylerde de aşağı yukarı durum bu şekildedir. Ayrıca köylerin kapalı yapısı kültürel değişimle birlikte geride kalmış ve farklı köylerden hatta farklı şehirlerden evlilikler yapılmaya başlanmıştır.

Tanışma görücü usulü olsun olmasın kız isteme, söz ve nişan merasimleri geçmişte olduğu gibi bugün de devam etmektedir. Düğün öncesi hazırlıklarda şekil değiştiren bazı gelenekler olsa da öz aynıdır. Çeyiz asma yaygın bir şekilde yapılmaktadır.

Düğün gününün ve gerdek gecesinin belli bir zamana denk gelmemesi konusunda gösterilen hassasiyet ortadan kalkmıştır. Şehir merkezinde düğünler hafta

sonu yapılmaktadır. Köylerde ise “köy düğünü” adı verilen ve birkaç gün boyunca çeşitli etkinliklerle devam eden düğünler yapılmaktadır.

İmam nikâhı ve Alevilerde Dede nikâhı en az resmi nikâh kadar önemsenmektedir. Dinî nikâhlarda uyulması gereken noktalara özen gösterilir. İki bayram arasında nikâh olmaz tarzındaki yaklaşım günümüzde eskisi kadar önemli görülmemektedir. Özellikle köy düğünleri düğün masraflarının karşılanması için hasattan sonra yapılmaktadır.

Köy düğünlerinde yukarıda bahsedilen uygulamaların birçoğu bugün de devam etmektedir. İlçe merkezine göre köyler özellikle evlilik ve düğünle ilgili gelenekleri, inanışları, uygulamaları muhafaza etmiştir. İlçe merkezinde ise düğünler değişen teknoloji ve yaşam biçimine bağlı olarak evlilikle ilgili geleneklerden uzaklaşmış, modern hayatın getirdiği değişimlere ayak uydurmuştur. İlçe merkezindeki düğünler büyük çoğunlukla düğün salonlarında balo ya da üç dört saat süren bir eğlence şeklinde düzenlenmektedir.

Eski Türk inanç sistemindeki kansız kurban olarak tanımlanan saç geleneği özellikle köy düğünlerinde gelinin başına saçılan leblebi, şeker, para gibi maddelerle devam ettirilmektedir. Yine gelin eve girerken küp kırma uygulaması da hâlâ uygulanmaktadır.

Doğruluğu tartışma konusu olan gelinlik yapma uygulaması artık yanlış ve saçma bulunmaktadır. Gençler arasında böyle bir şeyin varlığı kabul edilemez bir durum olarak görülmektedir. Bu uygulama günümüz gençleri tarafından saygıyla bağdaştırılamamaktadır.

Görüşme yaptığımız Sıraç Alevileri boşanmanın her ne şartla olursa olsun çok büyük bir günah olduğunu belirtmiştir. Boşanan kişinin düşkün ilan edildiğini belirtmiştir. Ancak günümüzde kültürel değişimin etkisiyle bu durum söz konusu değildir ve boşanmaların arttığı görülmektedir.

Düğünden sonra yapılan anne baba ziyaretleri günümüzde eğer anne baba aynı şehirdeyse devam etmektedir. Düğünden belli bir süre sonra yeni evli çift anne babasını ziyaret ederek ellerini öperler.

2.4. Ölüm ve Ötesiyle İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

2.4.1. Ölüm Öncesiyle İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Halk arasında, bacasına ya da tavanına baykuş konan, üzerinde saksagan ve karganın ötüştüğü evden ölü çıkacağına inanılır. (Zile, Bayır, Emirören, Güblüce, Yalnızköy, Çeltek, Çayır, Evrenköy)

Bir adamın evinde hasta varsa baykuş o evin yakınlarında öter. Baykuşun ötmesi iyi sayılmadığı için kovalanır. (Saraç)

Ölümü yaklaşan kişinin başında duvaz imam okunur. (Yalnızköy)

Rüyada kalabalık görmek, kan görmek, düğüne gittiğini ve yemek yediğini görmek ölümün habercisi sayılır. Bu tip rüyalar gören kişinin ailesinden birinin öleceğine inanılır. (Saraç)

Rüyada, vefat etmiş aile büyüklerinden birinin rüyayı gören kişiyi yanına çağırması o kişinin öleceğine işaret olarak kabul edilir. (Acısu, Çayır)

Rüyada çıplak kadın görülürse erkek bir kişinin, çıplak erkek görülürse kadın bir kişinin öleceğine inanılır. (Güblüce)

Gözleri çökmüş, kulakları ve göz kapakları düşmüş, benzi sararmış insana ölüm nişanı düştüğüne inanılır. (Zile, Bayır, Çayır, Evrenköy)

Burnu sararmış ve düşmüş kişinin ölümü yaklaşmıştır. (Yalnızköy, Saraç, Çeltek, Çayır)

Ölümü yaklaşan hastanın ayakları sararır. (Saraç, Çayır)

Ağır hasta, felçli olan kişinin atleti Çeltek köyünde bulunan şifalı suyun üstüne serilir. Atlet suyun dibine çökerse hastanın öleceğine, suyun üstünde kalırsa iyileşeceğine inanılır. (Çeltek)

Kulağının arkası sararmış hasta veya yaşlıların ölümünün yaklaştığına inanılır. (Güblüce, Saraç)

Köpek uluması uğursuzluk sayılır. Ölümü çağrıştırdığına inanılır. (Zile, Bayır, Güblüce, Yalnızköy, Saraç, Çayır, Evrenköy)

Ölümcül hastanın beklediği bir kişi varsa gözleri sürekli kapıda olur. Beklediği kişi gelmedikçe can vermez. (Zile, Çayır)

2.4.2. Ölüm Sırası ile İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Günahkâr, kötü kişilerin canı alınırken çok acı çekeceğine ve Azrail'in onun canına almaya gelirken korkunç bir insan kılığına ya da yılan, köpek gibi korkulan bir hayvanın kılığına gireceğine inanılır. (Acısu)

Bağırıp çağırarak, can çekişerek ölen insanın günahkâr olduğuna inanılır. (Zile, Bayır)

Yüzü tebessüm halinde ölen insanın masum, günahsız olduğuna inanılır. (Zile, Bayır, Güblüce)

Ölüm anında ruhun ağızdan çıkarak göğe yükseldiğine inanılır. (Zile, Emirören)

Ölen kişilerin ruhlarının kelebek olarak evlerini ve ailelerini ziyaret ettiğine inanılır. (Zile)

Ölümü yaklaşan kişi yüksek yerde yatırılmaz, ruhunu rahat teslim etsin diye yatağı yere serilir. (Yalnızköy)

Ölmek üzere olan hastaya “muhtazar” denilir. Muhtazarın başında Kur'an okunur. Helallik istenir. (Zile, Bayır, Çeltek, Evrenköy)

Ölümü yaklaşan kişinin ağzına su (varsa zemzem suyu) damlatılır ve kelime-i şehadet getirebilmesi için çaba gösterilir. (Çeltek, Evrenköy)

2.4.3. Ölüm Sonrası ile İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Zile ilçe merkezinde cenaze namazları cami ya da cem evinde kılınmaz. İlçe merkezindeki bütün cenazeler mutlaka “Tüm Tüm Oğlu” köşesinden geçirilir ve cenaze namazı Uzunçarşı'da bulunan Musalla'da kılınır. Bu yüzden halk arasında “Zilelinin en son döneceği köşe Tüm Tüm Oğlu'nun köşesidir.” denilir. Cenazelerin yüzyıllardır bu köşeden geçirilmesiyle ilgili şöyle bir hikâye anlatılmaktadır:

Cenazelerin geçirildiği köşede vakti zamanında bir bakkal dükkânı bulunuyormuş. Sokaktan cenaze geçerken diğer esnaflar cenazenin salına girer ya da ayağa kalkarak selam dururmuş. Bahsi geçen bakkal ise cenazenin geçtiği esnada cenaze kim olursa olsun “Yuh olsun! Senin de ervahına yuh olsun!” diye bağırırmış. Bakkalın bu tepkisine bütün komşuları çok sinirlenirmiş. Bir gün bu bakkal vefat etmiş. Bakkalın cenazesi aynı yerden geçirilirken komşularından biri “Herkesin

cenazesine yuh çekiyordun. Senin de ervahına yuh olsun!” diye bağırmış. Bunun üzerine tabutun içindeki cenaze cana gelmiş, tabutun içinden doğrulmuş ve “Ben de onlar gibi gidiyorsam bana da yuh olsun!” diye haykırarak tekrar tabuta yatmış. Bu olaydan sonra adamın ermiş bir kişi olduğu anlaşılmış ve ona hürmeten Zilelilerin bütün cenazeleri Tüm Tüm Oğlu köşesinden geçirilir olmuş. (Zile)

Cenaze Musalla’ya götürülmek için Uzun Çarşı’dan geçirilirken bütün esnaf, müşterisi olsa bile müşterisini bırakarak kapıya çıkar ve saygı duruşunda durur. Cenaze garibansa, merasimde az kişi varsa bunu gören çarşı esnafı cenazenin salına girer ve cenaze namazına katılır. (Zile)

Cenaze Musalla’ya getirildikten sonra orada namaz için hazır bulunan cemaate içlerinden biri “Ey komşular! ... kişiyi nasıl bilirdiniz?” diye sorar. Cemaat hep bir ağızdan “Allah rahmet eylesin.” der. Daha sonra “Dünya, ahiret ve komşuluk haklarınızı helal eyleyin.” der. Cemaat yine hep bir ağızdan “Helal olsun.” der. Son olarak “Rızaen Lillah ruhu için Fatiha.” denir ve cemaat ölen kişinin ruhuna Fatiha okur. Bu sorular cemaatin arasından başka başka kişiler tarafından cenaze namazı kılınana kadar onlarca defa sorulur. (Zile)

Cenaze defnedildikten sonra kabristanda helva dağıtılmaz, yemek verilmez. (Zile)

Ölen kişinin yüzü güzelleşirse, yüzüne nur doğarsa iyi kalpli ve temiz olduğuna, yüzü çirkinleşirse kalbinin pis olduğuna inanılır. Bu sebeple “Allah tahta güzelliği versin.” diye dua edilir. (Saraç, Çayır)

Ölüm gerçekleşikten sonra cenazenin üzerinde bulunan giysiler makasla kesilerek çıkartılır. (Yalnızköy)

Ölen kişinin üzerinden çıkan elbiseleri cenazeyle birlikte mezara gömülür. Eğer ölen kişinin alıp da giyemediği eşyası ya da kullanamadığı eşyası varsa bunlar da mezara konulur. (Çayır)

Ölen kişi çenesi ve ağzı bağlandıktan sonra “cecim” denilen renkli ipliklerle örülmüş örtüye sarılır, yerde bir yatak hazırlanır ve buraya yatırılır. Hazırlanan yatağa “rahat yatağı” denir. Cenazenin üzerine bakır tepsi konulur. Cenaze tek başına bir odada bekletilir, cenazenin yanına pek kimse girip çıkmaz. Cenazenin yanına çok girip çıkan olursa nefesten dolayı cenazenin şişeceği düşünülür. (Çayır)

Bütün ev halkının cecimleri hazır olarak saklanır. Ölen kişi beyaz kefenle sarıldıktan sonra üzerine cecimi örtülür. Ailenin isteğine göre cenaze mezara cecimle ya da cecim çıkarılarak kefenle konulur. (Çayır)

Aşiret (Sıraç Alevisi) köylerinde ruh eve geri dönmesin diye üç gün boyunca evin önünde büyük bir ateş yakılır. (Zile)

Her insanın gökte bir yıldızı olduğuna ve her yıldız kaymasında bir insanın öldüğüne inanılır. (Zile, Yalnızköy)

Cenazeden sonraki cuma günü cenaze sahipleri “cumalık” denilen bir yemek verir. Cenazenin kırkında ise daha kalabalık bir yemek verilir. (Yalnızköy)

Cenazenin kırkında kurban kesilir ve kurbanın etiyle yemek verilir. (Acısu)

Cenazenin vücudu yumuşak olursa o aileden yakın zamanda birinin daha öleceğine inanılır. (Yalnızköy)

Cenazesi yumuşak, pamuk gibi olan kişinin iyi bir insan; cenazesi sert, kemik gibi olan kişinin kötü bir insan olduğu düşünülür. (Çayır)

Tabut omuzlarda götürülürken sallanırsa birinin daha öleceğine inanılır. (Yalnızköy)

Ölen kişinin ruhunun evini kırk gün ziyaret ettiğine inanılır. Bu yüzden cenaze evi kırk gün boyunca çok temiz tutulur. (Yalnızköy)

Ölen kişinin çok sevdiği şahsi eşyaları mezara gömülür. (Yalnızköy)

Kabrin başına genellikle söğüt ağacı dikilir. (Zile, Emirören, Çeltek)

Cenazenin kırkında mezarlıkta helva dağıtılır. (Saraç)

Cenazeden sonraki elli ikinci günde cesedin etinin kemikten ayrıldığına inanılır. Bu sebeple cenazenin elli ikisinde kurban kesilir, yemek verilir. (Saraç)

Cenaze evinde yemek pişirilmez, çay kaynatılmaz. (Zile, Bayır)

Cenaze evinde üç gün ilâ bir hafta süreyle aş ve iş yapılmaz. Cenaze evine komşular tarafından yemek götürülür. (Zile, Emirören, Küçüközlü, Çeltek, Evrenköy)

Emirören köyünde cenaze olduğu vakit köydeki genç kızlar el iş yapmayı bırakır. (Emirören)

Cenaze için özel bir yer yatağı yapılır, öldüğü yatakta bırakılmaz. (Emirören, Çayır)

Ölen kişinin yatağının olduğu yere büyük bir taş konulur. (Acısu)

Cenaze olan köyde, evlerde bulunan bütün sular dökülür ve su kapları ters çevrilir. Cenaze olduğu gün kaplarda bulunan sular ölü suyu sayılır ve kesinlikle kullanılmaz. (Yalnızköy)

Ölümün gerçekleştiği gün evde banyo yapılmaz. O gün yıkananın ölü suyuyla yıkandığına inanılır. (Güblüce, Yalnızköy)

Emirören köyünde cenazenin yakını olan kadınlar cenazenin başında beklerler. (Emirören)

Cenaze sahipleri ölü defnedilene kadar uyumazlar. (Çayır)

Cenazenin bulunduğu odada Kur'an okutulmaz. (Zile)

Cenazenin üzerine bıçak, makas gibi demir bir eşya konulur. (Zile, Bayır, Emirören, Yalnızköy, Çeltek, Çayır, Evrenköy)

Cenazenin defnedildiği akşama “yas” denilirdi. Yasa gelen komşular yiyecekler getirirdi. (Yalnızköy)

Ölen kişinin elbiseleri köyün dışında hiç tanınmadık birine verilir ya da gömülerek veya yakılarak imha edilir. (Yalnızköy, Saraç)

Cenaze defnedilene kadar bir odada yalnız olarak bekletilir. (Yalnızköy)

Cenazenin bulunduğu odaya ayna konulur. (Zile)

Cenaze yıkanırken yüzerlik otu yakılarak tütsü yapılır. (Zile)

Cenaze yıkanırken cenazenin yakınlarının cenazenin başından aşağı üç tas su dökmesi adettir. (Zile, Emirören)

Emirören köyünde cenaze defnedildikten sonra cenaze evinde mutlaka yemek verilir. Bu yemeğe “kazma tıkırtısı” adı verilir. Çayır köyünde bu yemeğin adına “kazma kürek ekmeği” denir. (Emirören, Güblüce, Çayır)

Cenaze taşınırken bir kişi tabutun önünde eline söğüt dalı alarak yürür. Ölen kişi kadınsa söğüt dalına yemeni, erkekse mendil asılır. (Zile)

Ölen kişinin haftasının ilk perşembe günü mevlit okutulur ve yemek verilir. (Zile, Çeltek)

Cenazeyi defnetme işlemi sırasında kadınlar bulunmaz. Baştan sona bütün işlemler erkekler tarafından yapılır. (Zile, Çeltek, Evrenköy)

Ölen kişinin üzerinden çıkan giysiler yakılır. (Zile, Bayır, Emirören, Güblüce, Saraç, Çayır)

Cenazeyi gün aşıktan sonra, gece vakti defnetmek iyi sayılmaz. Gece defnedilen cenazeyi mezarlıkta yatanların kabul etmeyeceğine inanılır. (Zile, Çayır)

Cenaze evdeyken yanında kimse kalmaz, yalnız bırakılır. (Zile)

Cenaze defnedildikten sonraki birkaç gün kabir ziyareti yapmak hoş karşılanmaz. (Zile)

Üç gün içerisinde başsağlığı verilmesi uygun görülür. (Zile)

Tabut hafifse ölen kişinin günahlarının az, tabut ağırsa ölen kişinin günahlarının çok olduğuna inanılır. (Zile, Bayır)

Ölen kişinin ruhunun, cenaze kabre konulana kadar bütün olan biteni gördüğüne inanılır. (Zile, Bayır)

Defin işleminden sonra ölen kişinin ruhunun “Benimle ilgili neler yapıyorlar?” diye evinin bacasından ailesini seyrettiğine inanılır. (Zile)

Bazı insanlar atalarının ruhunun çocuklarında yaşadığına inanır. (Zile)

Ölen aile büyüklerinin ruhlarının isimlerinin verildiği torunlarında yaşadığına inanılır. (Güblüce)

Cenaze sahipleri 40 gün ya da belli bir süre boyunca saç, sakal tıraşı olmaz. (Zile, Bayır, Emirören, Güblüce, Yalnızköy, Saraç, Çeltek, Çayır)

Cenaze evinde 40 gün şarkı, türkü dinlenilmez; televizyon izlenmez. (Zile, Bayır, Emirören, Güblüce, Yalnızköy, Çeltek, Çayır)

Cenaze çıkan evde 40 gün boyunca düğün dernek kurulmaz. (Zile, Bayır, Küçüközlü, Evrenköy)

Ölen erkeğin eşi başına kara yazma bağlar ve yas tutar. (Zile, Bayır)

Yas evinde siyah elbiseler giyilir. (Emirören)

Cenaze sahipleri belli bir süre süslü, renkli elbiseler giymez. (Zile, Yalnızköy, Saraç, Çayır)

Cenaze defnedilirken mezara bozuk para atılır. (Saraç)

Cenazenin takma dişleri varsa çıkarılarak kefenin içine konulur. (Saraç)

Mezar taşlarının okunması halk arasında uygun görülmez ve unutkanlığa yol açtığına inanılır. (Zile)

Ölen kişinin elbiseleri ve eşyaları önceden ihtiyacı olanlara dağıtılırken artık yakılır. (Güblüce)

Güblüce köyünde önceleri cenazenin üstünden bir cuma geçtikten sonra yemek verilirdi. Şimdilerde ise aynı gün yemek verilmektedir. (Güblüce)

Mezarlıkta bulunan otları yolmanın, ağaçları kesmenin, mezarlıkta yetişen meyvelerden yemenin uğursuzluk getireceğine inanılır. (Zile)

Mezarı mermerden yapmak hoş karşılanmaz. Mezarın başına taş konulur. Taşın üzerinde mühr-ü Süleyman ve lotus çiçeği motifleri bulunur. Lotus çiçeği reenkarnasyonu simgeler. (Acısu)

Hayatı boyunca insanlara kötülük etmiş, günahkâr insanların dünyaya yılan, akrep, merkep gibi kötü, hoşlanılmayan bir hayvan kılığında döneceğine inanılır. İyi yaşayan kişilerin de dünyaya tekrar insan olarak geleceğine inanılır. (Acısu, Çayır)

Acısu köyünde cenaze namazı kılınmaz. Üç kez duvaz imam okunur: Cenaze evin önündeyken, musalladayken ve gömüldükten sonra. Duvaz imam okunurken ayakta kimse kalmaz, herkes yere çömelir. Duvaz imam Türkçedir ve Alevilerin yedi ulu ozanından birinin duvaz imamıdır. (Acısu)

Cenaze yıkama suyunun kaynatıldığı kazan ters çevrilir ve cenaze, salaca denilen merdivenin üzerine konulur. Cenazenin üzeri “cecim” denilen, renkli ipliklerle örülmüş kumaşla örtülür. Her kişinin ayrı bir cecimi vardır. (Acısu)

Ölen kişiye 40 gün boyunca her gün bir Yasin-i Şerif okunur. Okunan Yasinler fasulye, mercimek ya da nohutla sayılır. Bazıları da Yasin’in sayısını, her biri için bir düğüm atarak belirler. Kırkıncı gün kabrin başına gidilerek okunan mercimek, nohut, ya da fasulye kabre ekilir. (Zile, Bayır)

Köyde cenaze varsa cenazenin ağırlığı çöker diye gündüz vakti uyunmaz. (Güblüce)

Cenaze olduğu gün köyde iş yapılmaz, insanlar cenaze işleri bitene kadar kendi işiyle uğraşmaz. (Yalnızköy)

Cenaze yıkamak için kullanılan tas elden ele verilmez. Cenazeye su döken kişi tası yere bırakır diğer kişi de yerden alır. (Yalnızköy)

Cenazenin yıkandığı su ayak değmeyen bir yere dökülür. (Çeltek, Evrenköy)

Erkek mevtanın kefenini erkek, kadın mevtanın kefenini kadın diker. (Yalnızköy)

Cenazenin yıkanacağı su kazana bakır helkiyle, tek kişi tarafından, tek elle taşınarak doldurulur. Cenaze erkekse cenazenin yıkanacağı su erkek biri tarafından doldurulur ve suyun altı yakılır, cenaze kadınsa bu işlemler kadın biri tarafından yapılır. (Çayır)

Ölen kişinin ardından çok ağlayanlara cenazenin yıkandığında artan su verilir. Bu kişiler artan su ile üç kere ellerini yüzlerini yıkarlar. Bu işlemin yürek yangınına iyi geldiğine inanılır. (Güblüce)

Cenazenin üstüne toprak atılırken küreği elden ele vermenin uğursuzluk getireceğine inanılır. Bu yüzden kürek yere bırakılır, yerden alınır. (Güblüce, Saraç, Çeltek, Çayır)

Yas tutan ailenin üyeleri belli bir süre yıkanmaz. (Güblüce, Yalnızköy)

Mezara su dökmek günah sayılır. (Güblüce)

Mezarın başında mum yakmak iyi sayılır. (Güblüce, Saraç)

Cenazenin kırkında “kırk ekmeği” adında yemek verilir. (Çayır)

Mezarlık cenazenin üzerinden bir yıl geçtikten sonra Kurban Bayramının Arife günü yaptırılır. (Çayır)

Genç yaşta ölen evli ya da nişanlı kadının mezarına iki tane yumurta konulur. Bu işlem ölen kadının kocası yeniden evlenirse kadının ruhunun kocasını kıskanmasını engellemek ve rahat etmesini sağlamak için yapılır. Eğer bu işlem yapılmazsa ölen kadının gözü kalır ve gözü patlarmış. (Zile)

2.4.3.1. Devir ve Iskat

Ölen kişinin yaşından ergenliğe girdiği yaş çıkarılır (Ergenliğe girme yaşı genellikle 15 olarak kabul edilir.). Böylece kaç sene namaz kılması gerektiği hesaplanır. Daha sonra bu kişinin kaç vakit namaz borcu olduğu hesaplanır. Bunlar her yıl verilen Ramazan fitresi değerince hesaba vurulur. Hesap edilen bu parayı temin etmek mümkün olmadığı için cenaze sahiplerinde ya da komşularda bulunan altınlar toplanır. Toplanan altının para cinsinden değeri hesaplanır. Toplanan altın bir mendilin içine konulur. Daha sonra insanlar halka şeklinde yan yana oturur. Bu halkadaki her bir kişi mendilin içindeki altınları yanındakine verir. Altınları veren kişi “vehebtü” (hibe ettim), alan kişi de “kabültü” (aldım) der. Bu işlem ölen kişinin namaz borcunun para cinsinden hesaplanan değerine ulaşınca kadar devam eder. Bu sayede ölen kişinin namaz borcunun düştüğüne inanılır. Bu uygulama Sünnî kesimde tespit edilmiştir. (Zile, Bayır, Çeltekin)

2.4.4. Değerlendirme

Ölümü düşündüren ön belirtilerle ilgili halk inanışlarından rüyalarla ilgili olanlar ve ağır hastanın fizikî durumuyla ilgili olanlar geçmişte olduğu gibi bugün de halk arasında çok yaygındır.

Yine hem ilçe merkezinde hem de köylerde görüşme yaptığımız kişilerin çoğu köpek uluması ve baykuş ötmesinin ölümün habercisi olduğuna inanmaktadır. Bizzat şahit oldukları örnekler de mevcuttur.

Ani gerçekleşen ölümler dışında özellikle kanser hastalığının son evresinde olan hastaların ve ölümü beklenen yaşlı, ağır hastaların başında bulunan kişiler tarafından yapılan uygulamalar şöyle sıralanabilir: Kur'an-ı Kerim okuma, hastaya Kelime-i Şehadet getirtmeye çalışma, hastanın ağzına su verme.

Gözü açık giden hastaların hayattayken gerçekleştiremediği bir arzusunun olduğu, gözü kapıda olan hastaların beklediği biri olduğu yönündeki inanışlar çok yaygındır.

Hastanede ve yoğun bakım ünitesinde gerçekleşen ölümlerde bahsedilen işlemlerin yapılması mümkün değildir. Bahsedilen uygulama ve inanışlar evde ya da hastanenin yoğun bakım ünitesi dışında gerçekleşen, hastanın yanında yakınlarının bulunduğu ortamlarda gerçekleşmektedir.

Zile ilçe merkezindeki cenazeler uzun yıllardır olduğu gibi bugün de yukarıda bahsedilen şekilde Musalla’da kılınan cenaze namazının ardından defnedilmektedir.

İlçe merkezinde cenaze morgda bekletilmektedir. Gördüğümüz kadarıyla köylerin bazılarında da son zamanlarda morg yapılmıştır. Bu yüzden cenazelerin evde bekletilmesi eskisi kadar yaygın değildir.

Günümüzde ilçe merkezinde, mezarlıktaki defin işlemi bittikten sonra cenaze evinde taziye gelenlere yemek verilmektedir. Görüşme yaptığımız kaynak kişilerden bir kısmı bu uygulamanın sonradan ortaya çıktığını aslolanın yemeğin komşular tarafından yapılarak cenaze evine götürülmesi olduğunu belirtmiştir. Bazı köylerde de cenaze defnedildikten sonra “kazma tıkırtısı” adında bir yemek verilmektedir.

Günümüzde cenaze evinde televizyon izlenmemektedir. Ancak bu yas süresi cenaze genç biri değilse, ölümü beklenen bir kişiye eskisi kadar uzun sürmemektedir. Köylerde yaşlı aileler süslü giyinmemeye özen göstermektedir. Cenaze çıkan evde belli bir süre düğün yapılmaz.

Cenazenin haftasında, kırkında, elli ikisinde ve senesinde mevlit okutulmakta ve misafirlere yemek verilmektedir.

Cenaze ile ilgili en farklı uygulamalar Sıraç köylerindedir. Sıraçların eski Türk inançlarını yaşattığına değinmiştik. Bahsettiğimiz eski Türk inanç sistemi kaynaklı inanış ve uygulamalarının en fazla yer aldığı kısım cenaze törenidir. Yukarıda yer verdiğimiz uygulamaların büyük bir bölümü günümüzde de devam etmektedir. Özellikle ölen kişinin sevdiği eşyaların da mezara gömülmesi, kefenin üstüne sarılan cecim tamamen eski Türk inancının yansımalarıdır. Bunun yanında reenkarnasyon inanışı da Sıraç Alevilerinin inanç sisteminde yer almıştır.

Devir ve ıskat uygulaması ilçe merkezinden ziyade köylerde uygulanmakta imiş. Görüşme yaptığımız kaynak kişilerden bazıları geçmiş yıllarda bu uygulamaya şahit olduklarını ancak günümüzde böyle bir uygulamanın yapılmadığını ve dinî yönden yanlış olduğunu belirtmişlerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ZİLE'DE GEÇİŞ DÖNEMLERİ DIŞINDA KALAN TÜRK HALK İNANIŞLARI VE UYGULAMALAR

3.1. Astronomi ve Doğa Olaylarıyla İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Halk ay ve güneş tutulmasında haramilerin gelip güneşin veya ayın önüne geçtiğine, onları boğduğuna inanır. Silah atarak veya teneke çalarak güneşi boğan haramileri kovmaya çalışırlar. (Bayır, Emirören, Yalnızköy, Saraç, Çeltek, Çayır)

Her insanın gökte bir yıldızı olduğuna ve her yıldız kaymasında bir insanın öldüğüne inanılır. (Zile, Yalnızköy)

Ayvalar bol olduğunda kış mevsiminin sert ve kar yağışlı geçeceğine inanılır. (Zile, Bayır, Saraç, Çeltek, Evrenköy)

Serçeler çok ötüştüğü zaman kış sert geçer. (Çeltek)

Örümcek çok olursa kar yağacağına inanılır. (Çeltek)

Gök gürlediğinde bereket dolsun diye ambara vurulur. (Zile)

Kışın ortasında gök gürlemesi iyi sayılmaz. Kışın gök gürlerse “Kar bölünüyor.” denir. (Çayır)

Gök gürlediğinde sacayağı ayakları ters olarak kapıya konulur. (Çayır)

Dolu yağmaya başlayınca annesinin ilk çocuğu olan kişi dolu tanelerinden üç tanesini dişiyle kırıp atarsa ya da bir dolu tanesini ağzına alırsa dolunun zarar vermeyeceğine ve kesileceğine inanılır. (Zile, Çayır)

Gökyüzünde gökkuşağına benzer ama ondan daha kısa, mavi bir parlaklık olur. Bu doğa olayı meydana gelince “Nur doğdu.” denir. O sene mahsulün bol ve bereketli olacağına inanılır. (Yalnızköy)

Yağmur ve kar çok yağarsa bolluk olur. (Güblüce)

Pelit ağacının meyvesi çok olursa kış sert geçer. (Güblüce, Yalnızköy)

Çok sayıda sığırcığın sürü halinde uçuğu görülürse kışın sert geçeceğine inanılır. (Emirören)

Kuşburnu bol olursa kış mevsiminin çetin geçeceğine inanılır. (Bayır, Güblüce, Saraç, Çayır, Evrenköy)

Kavak ağaçları yapraklarını dökmeye tepesinden başlarsa kışın sert geçeceğine inanılır. (Bayır, Yalnızköy)

Davun ağacının meyvesi çok olduğunda kışın sert geçeceğine inanılır. (Zile)

Ay ve güneş tutulması sırasında köyde sela verilir. (Küçüközlü, Bayır)

Cemre düştüğünde çocuklar çiğdem çiçeği toplar ve ev ev dolaşarak bu çiçeklerin karşılığında hediye olarak buğday alırlardı. Toplanan buğdaylar bakkala satılır ve alınan para harçlık yapılırdı. (Yalnızköy)

Cemre düştüğünde yere göğre destur verilmiş olur. (Güblüce)

Cemre yere düştüğünde kurt göle yatınca hava yumuşak olursa kış uzar, bahar geç gelir; kurdun kuyruğu buz tutarsa bahar tez gelir. (Çayır)

Ay tutulması iyi sayılmaz. Ay tutulduğu zaman bolluk olmaz derler. (Güblüce)

Gökkuşağının altından geçen kadının erkek çocuğu olacağına inanılır. (Güblüce)

Gök gürlediğinde yerden alınan taş belim ağrımasın diye bele konulur. (Güblüce)

Dolu yağarken üç ayaklı sacayağı kapının önüne konulur. Dolu, demir gibi kesilsin diye yapılır. (Güblüce)

Yeni doğmuş ayın iki ucu aşağı doğru bakarsa yağmur çok olur, yukarı doğru bakarsa kurak olur. (Yalnızköy)

Yılan öldürölüp yakılırsa yağmur yağacağına inanılır. (Zile)

Dağlarda meyve çok olursa kış da çok olur. (Çayır)

Yağmur yağmadan önce insanların dizleri sıızlar. (Çayır)

3.1.1. Değerlendirme

Astronomi ve doğa olaylarıyla ilgili halk inanışları ve uygulamaları şehir hayatında pek fazla bilinmemektedir. Şehir hayatında yer alan inanışlar daha çok mevsimlerin nasıl geçeceğine ve hava sıcaklığına yönelik tahminlerden ibarettir. İlçe merkezinde yaşayan insanların iş alanı daha çok hizmet sektörüne dayandığı için yapılan bu tahminlerin çok fazla ehemmiyeti yoktur.

Zile köylerinde ise özellikle bilim ve teknolojinin gelişmemiş olduğu dönemlerde mevsimlerin nasıl geçeceği ve atmosferik olaylarla ilgili tahminlerin önem arz ettiği düşünülmektedir. Çünkü köy halkının temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Tarımla uğraşanlar için yağışlar ve yağışların zamanı ile türü gerçekten çok önemlidir. Bu tahminler de yukarıda yer alan çeşitli yöntemlerle yapılmaktadır. Günümüzde ise hava raporları az bir yanılma payı ile doğru sonuçlar verdiği ve geleneksel tarım yöntemleri yerini modern tarım yöntemlerine bıraktığı için astronomi ve doğa olaylarıyla ilgili halk inanışlarının çoğu hafızalarda kalmıştır. Bilinen halk inanışları da genellikle Anadolu'da yaygın olan inanışlardır. Bu tecrübelerin ayrıca uzun yıllara dayanan ve deneme yanılma yoluyla elde edilen verilere dayandırıldığı da anlaşılmaktadır.

Havaya, suya ve toprağa cemre düşmesi inanışı görüşme yaptığımız kaynak kişiler tarafından çoğunlukla bilinen bir halk inanışdır. Ancak küresel ısınmanın da etkisiyle artık cemre düşmesiyle hava sıcaklıkları beklenen yönde bir paralellik göstermeyebilmektedir.

Güneş ve ay tutulmasında havaya ateş etme uygulaması da görüşme yaptığımız kişiler tarafından yaygın olarak anlatılmıştır. Ay ve güneşin tutulması sırasında gürültü çıkarma, havaya ok atma gibi inanışlar eski Türk inanç sistemindeki kara iyelere dayanmaktadır. Eski Türk inancına göre kötü ruhların ayı ya da güneşi esir aldığına inanılır ve bunları kovalamak için uğraşılır. Hatta günümüzde kötü ruhların, haramiler olarak ifade edildiği düşünülecek olursa aynı inancın binlerce yıldır varlığını sürdürdüğünü söylemek yanlış olmaz. Ancak bu uygulama günümüzde geçerliliğini yitirmiştir.

3.2. Bitkilerle İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

İncir ağacının uğursuzluk getirdiğine inanılır. (Emirören)

İncir ağacının erkeği sevmediğine, bu yüzden bahçesinde incir ağacı bulunan evin erkeğinin uzun yaşamayacağına inanılır. (Zile)

Alevi inancında elmayla ilgili şöyle bir hikâye anlatılır:

Kerbela'da yiyecek olarak tek bir elma kalır. İmam Hüseyin ve 72 seveni o elmayı yemez, biri diğerine ikram eder. Bu yüzden elma, kutsal kabul edilir. (Zile)

Buğday başaklarıyla yapılan süs uğur getirmesi için evlere asılır. (Zile)

Buğday hayatımızı idame ettirmemiz için gerekli temel gıda olan ekmeğin ham maddesidir. Bu yüzden buğdayın tek bir tanesini bile zayi etmek günah sayılır. Harman dışında buğdayın üzerine basmak da günahıdır. (Zile)

Kırklar meclisinde tek bir üzüm tanesinden çıkan şırayı herkes paylaşır ve mest olur. Bu yüzden üzüm kutsal kabul edilir. (Zile)

Hurmanın çekirdeği bereket getirmesi için cüzdana konulur. (Zile)

Bir ağacın yaş dalından düdük yapılır ve öttürülürse o ağacın kuruyacağına inanılır. (Zile)

Tarlaya soğan eken kişinin tohumu ekerken yellenmesi halinde o tarlanın soğanının acı olacağına inanılır. (Evrenköy)

Soğanın kabuğu yakılırsa şeytan gelir. Soğanın kabuğunu yakan kişi, meleklerin kanadını yakmış gibi olur. (Zile)

3.2.1. Değerlendirme

Bitkiler, insanları doyuran bir nimet olarak görülmüştür. Bu yüzden bitkilere ayrı bir hürmet gösterilmektedir. Özellikle buğday tanesi ekmeğin ham maddesi olması hasebiyle insanların gözünde daha mübarektir.

Bitkilerle ilgili inanışların günümüzde halk arasında bilgi düzeyinde yaşadığı gözlemlenmiştir.

3.3. Hayvanlarla İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Bir kişinin önünden tilki geçmesinin uğursuzluk getireceğine ve o kişinin uğrunu kestiğine inanılır. (Yalnızköy)

Tilkiye “derviş” denir. Evliyaların tilki donunda dolaştığına inanılır ve bu yüzden tilki vurmak günah sayılır. (Çayır)

Kazların çok bağırmasının uğursuzluk getireceğine inanılır. (Küçüközlü)

Tavşan uğursuz sayılır ve eti yenmez. Geviş getirmedeği, kediye benzediği ve adet gördüğü için tavşan eti yemek haram sayılır. (Zile, Emirören, Acısu, Çayır)

Karıncayı ve örümceği incitmek günah sayılır. (Zile, Güblüce)

Uğur böceği üstüne konduğu kişiye uğur getirir. (Güblüce)

Güvercin eti yemenin uğursuzluk getireceğine inanılır. (Emirören, Çayır)

Köpeğin uluması uğursuzluk sayılır. (Yalnızköy)

Saksağan çok öterse misafir gelecek inancı vardır. (Çeltek)

Hastalanan ahır hayvanlarını iyileştirmek için yedi kapıdan toplanan çöp çökelik kaynatılan kazanın altında üzerlik otuyla birlikte yakılır. (Güblüce)

Güneş battıktan sonra öten horozun uğursuzluk getirdiğine inanılır ve o horoz kesilir. (Güblüce)

Karınca olan evin bereketleneceği inancı vardır. (Zile, Küçüközlü, Yalnızköy, Çayır, Evrenköy)

Karınca yuvası bozanın yuvası dağılır. (Zile)

Karıncaların ahirette insanlara su taşıyacağına inanılır. Bu yüzden karınca öldürmek günah sayılır. (Zile)

Ev ya da ahırda örümcek ağı bulunması hoş karşılanmaz. Evin bakımsızlığını gösteren bir şeydir. Örümcek ağları bulunan evin bahtının söneceğine inanılır. Bu yüzden örümcek ağları temizlenir. (Küçüközlü)

Cuma günü öğle vaktine kadar çift sürülmez. Eğer sürülürse öküzün boynunun kırılacağına inanılır. (Emirören)

Zile yöresinde, özellikle köylerde büyükbaş ve küçükbaş hayvan sahipleri “kurt ağzı” bağlatırlar. Kurt ağzı, hayvanları kurtların yememesi için bu uygulamayı

bilen büyüklerinden el almış kişiye giderek bağlattırılır. İnaniş'a göre Şems suresi okunarak bir bıçağın ağzı kapatılır veya bir şeye düğüm atılır. Kurdun da aç kalmaması için belli bir süre ve belli bir yöre tayin edilir. Böylece kurtların o hayvanlara zarar vermeyeceğine inanılır. (Bayır, Güblüce)

Pazar günü ağaç dikilmez. Pazar günü dikilen ağacın tutmayacağına, yeşermeyeceğine inanılır. (Yalnızköy, Güblüce)

Bir kişinin önünden kara kedi geçerse o kişiye uğursuzluk getirir. (Zile)

Aşiret köylerinde çok iğrenç kabul edildiği için domuza “mundar hayvan, kara hayvan, hınzır” gibi isimler verilir, kesinlikle domuz ismi kullanılmaz. (Zile)

Domuzun bastığı toprak necis kabul edilir, temiz sayılmaz. (Zile)

Uğur böceği parmağa alınır, bir dilek tutulur, böceğe “uç, uç” denir ve böcek uçarsa tutulan dileğin kabul olacağına inanılır. (Zile)

At, kutsal bir hayvan kabul edilir. Bu yüzden ata vurmak, eziyet etmek günah sayılır. Eskiden at arabası kullananlar atı kamçılar, sadece yularını silkeleyerek hareket etmesini sağlarmış. (Zile)

Vakitsiz öten horozun kötü bir haber getireceğine inanılır. (Zile)

Sıraç Alevileri horoza “Cebail” der ve horoz, adak kurbanı olarak kesilir. (Zile)

Kurt, asil bir hayvandır ve uğur getirir. (Zile)

Önceleri kurdun anüsü kesilip kurutulmuş ve bunu cebinde taşıyan kişiye herkes iyi gözle bakarmış. Bu sebeple çok şanslı ve sevecen olan, toplum tarafından sevilen kişilere “Kurt kıcı mı taşıyorsun?” denir. (Zile)

Ağzı yara olan hayvanların içeceği suya Avçan Ocağı’ndan getirilen su karıştırılır. (Saraç)

Kendi kümesindeki tavuğun yumurtası kullanıldıktan sonra yumurtanın kabuğu yakılırsa tavuğun da arkasının yanacağına inanılır. (Çayır)

Evin camına, kapısına, ağacına karga konarsa o eve misafir gelir. (Çayır)

Karga evin çevresinde öterse sevinçli bir haber geleceğine inanılır. (Zile)

Ölen kişilerin ruhlarının kelebek olarak evlerini ve ailelerini ziyaret ettiğine inanılır. (Zile)

Leyleklerin Mekke'den geldiğine ve bu yüzden her evin bacasına yuva yapmayacağına inanılır. Bacasında leylek yuvası olan evler bereketlenir. (Zile)

Kara kedi görmek uğursuzluk getirir. (Zile)

Ayının yapılan bir iyiliği unutmadığına inanılır. (Zile)

3.3.1. Değerlendirme

Hayvanlarla ilgili tespit edilen inanışların bilgi düzeyinde yaşadığı görülmüştür. Hayvanlarla ilgili inanışlara ilçe merkezinden ziyade köylerde itibar edildiği gözlemlenmiştir. Bu, kırsal hayatın içinde hayvanların konumuyla ilgili bir durumdur.

Kurdun uğurlu sayılması ile ilgili halk inanışının eski Türk inanç sisteminde, efsanelerde ve destanlarda yer alan “kurt motifi” ile bağlantılı olduğu düşünülebilir.

Kurt ağzı bağlama olarak belirtilen uygulama günümüzde bazı kişiler tarafından devam ettirilmektedir. Görüşme yaptığımız kaynak kişilerden bazıları bu uygulamayı yakın zamanda yaptıklarını belirtmişlerdir.

3.4. Büyü (Sihir) ve Falla İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Büyüden korunmak için üzerinde küçük Kur'an-ı Kerim (Hameyli) taşınır. (Emirören)

Büyüden korunmak için muska yazdırılır. (Zile, Emirören, Güblüce, Çayır)

Kadınlar büyüden korunmak için süpürgenin üzerinde yıkanır. (Emirören)

Büyüden ve bütün kötülüklerden korunmak için “evliya yeşili” denilen renkte bir bez parçası bulundurmak gerekir. (Zile)

Sabahleyin gün doğmadan lağım suyunun üstünden atlayan kişiye büyü yapılamayacağına, yapıldıysa bozulacağına inanılır. (Zile)

Bazı dua ve ayetleri tersten okuyarak büyü yapılmış. (Zile)

Nikâh sırasında orada bulunan kişilerden biri herhangi bir şeyi kitlerse, düğümlerse damadın bağlanacağına ve o evliliğin uzun sürmeyeceğine inanılır. Eğer

kitlenen ya da düğümlenen şey kuyuya atılırsa büyüü bozdurmak çok zor hâle gelir. (Zile)

İftiraya uğraması istenen kişinin saçı okutularak büyü yapılır. (Zile)

Evlilerin arasını bozmak için okutulan yumurta toprağa gömülerek büyü yapılır. Yumurta toprakta bozuldukça karı kocanın da arası bozulur. (Zile)

Karı kocanın arasını bozmak için iğne okutulur ve iğne paslandıkça karı kocanın da arası bozulur. (Zile)

Karı kocanın arasını bozmak için evlerinin eşiğinden alınan toprak okutularak başka bir yere serpilir. (Zile)

Büyüden korunmak için çok iyi tanınmayan kişilerin verdiği yiyecekleri yememek gerekir. Büyü yapıldığından şüphelenilen yiyecek ortasından bıçakla yarıldıktan sonra yenilir. (Zile)

Büyünün en çok yapıldığı eşyalardan biri de sabundur. Bu yüzden başkasından alınan sabunun kullanılmaması gerekir. (Zile)

Önceleri fal yaygındı. Eski harflerle yazılmış bir kitap vardı. Kitabın içinde de küçük bir zar bulunurdu. Bu zarın her yüzünde bir Arap harfi yazılıydı. Zar üç defa atılırdı. Gelen harflere göre kitabın ilgili sayfası açılırdı. Açılan sayfada falına bakılan kişinin talihi yazardı. Bu fal, eskiden uzun kış gecelerinde aile ziyaretlerine gidildiğinde gençler arasında eğlence amaçlı bakılırdı. (Zile)

Eskiden evlerde bulunan odun sobalarında yakılan kızıl ya da kara pelitlerin közündeki kahve yapmak bir gelenektir. Hemen her evde mutlaka kahve bulunur ve belirli saatlerde kahve içilirdi. İçilen kahvenin ardından fincanlar ters çevrilir, soğumaları beklenir ve fal bakılırdı. Fala bakan kişi fincanda kahvenin telvesinden oluşan şekillere göre falına baktığı kişinin bilinmeyenleri hakkında çıkarımlarda bulunurdu. (Zile)

3.4.1. Değerlendirme

Büyü veya diğer adıyla sihir İslam dininin kesin bir biçimde yasakladığı şeytanî işlerdendir ve büyük günahlar arasında yer alır. Büyü yapan ve yaptıranlarla ilgili hem Kur'an ayetlerinde hem de hadislerde belirtilmiş büyük cezalar vardır.

Toplum hayatı içerisinde insanların birbirine olan güvenini azaltan, huzursuzluk çıkaran büyüün birçok insanın yuvasını dağıttığı, gençleri ruhî bunalımlara sürüklediği bilinmektedir. Muska yazma, gelecekte haber aldığını iddia etme gibi yöntemlerle insanları kandıran ve bu yolla insanların duygularını istismar eden kişilerin varlığı maalesef birçoğumuzun duyduğu, öğrendiği gerçeklerdir.

Görüşme yaptığımız kişilerin büyük bir bölümü büyüden korkmakta ve çekinmektedir. Bu sebeple başta İslamî açıdan uygun olan yöntemlerle büyüye karşı korunmaya çalışıldığı görülmüştür.

Fal baktırmanın eskiden daha yaygın bir uygulama olduğu kaynak kişiler tarafından aktarılmıştır. Eskiden bakılan falların genellikle eğlence amaçlı olduğu aktarılmıştır. Özellikle kahve falının bir gelenek olduğu ancak günümüzde bu geleneğin yaşatılmadığı belirtilmiştir.

Büyü, efsun, fal, muska gibi kavramlar ve bu kavramların içeriği kadınlar arasında daha fazla bilinmektedir. Özellikle eşler arasında yaşanan anlaşmazlıklar kadınlar arasında büyüü akla getirmektedir.

3.5. Nazar ile İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Davun ağacından yapılan süsün nazara iyi geldiğine inanılır. Evlere, arabalara davun ağacından yapılan bu süs asılır. (Zile, Emirören, Küçüközlü, Yalnızköy, Saraç, Çeltek, Evrenköy)

Nazar değdiğine inanılan kişiye yüzerlik otu yakılarak tütsü yapılır. Yüzerlik otu nazardan korunmak için evlere de asılır. (Zile, Bayır, Emirören, Güblüce, Yalnızköy, Saraç, Çeltek, Acısu, Çayır)

Nazar değen kişiye Nas ve Felak sureleri okunur. (Zile, Çeltek, Evrenköy)

Nazar değen kişinin nazardan kurtulması için ayakkabısının topuğundan bir parça kesilir. (Çeltek)

Nazarı değdiği bilinen kişilerden hayvanlar sakındırılır. İnsanlar bu kişileri evine, bahçesine almak, bu kişilere hayvanlarını göstermek istemez. (Zile)

Nazarı değdiği bilinen kişinin elbisesinden haberi olmadan küçük bir parça alınır. Bu parça yüzerlikle birlikte yakılarak nazar değmiş kişiye tütsü yapılır. Böylece o kişinin nazarından korunulacağına inanılır. (Zile, Güblüce, Yalnızköy, Çayır)

Göğ gözlü (mavi gözlü) insanların nazarının çok değdiğine inanılır. (Zile, Emirören, Güblüce, Yalnızköy, Çayır, Evrenköy)

Birdenbire yıkılan, çatlayarak ölen hayvana nazar değdiğine inanılır. (Bayır)

Nazarı değdiği bilinen bir kişiyle göz göze gelinmek istenmez. (Zile)

Nazarı değdiği bilinen bir kişiye o seslenmeden önce seslenilmelidir. (Zile, Güblüce, Saraç)

Nazarı değdiği bilinen kişiye “pis nefes” ya da “hasut” denir. (Emirören, Saraç)

Nazarı değdiği bilinen kişi görüldüğünde ona sırt çevrilir. (Emirören)

Nazarı değdiği bilinen birini gören veya onunla konuşan kişi, o fark etmeden arkasını kaşır. (Emirören, Çayır)

Nazar değen bir kişiye şu sözler söylenir:

“Âlimsin, azimsin, kerimsin
Gadayı, belayı def eden sensin
Söyleyeni dillere taş olsun
Gözleri keş olsun
Ağrılar kevş olsun
Nazara nuzara
Nazar atanın gözü bozara
Rabbi yessir velâ tuassir
Rabbi temmim bi'l-hayr”

Daha sonra “Benim elim dilim değil Fadime Ana’mın Fatma Ana’mın elleri dilleri olsun, ellerim pirlerden olsun, Kaf Dağı’nın ardına atsın.” denilir. Üç sefer de nazar değen kişinin yüzüne üflenir. (Güblüce)

Nazara karşı perşembe akşamları evde yüzerlik otu yakılarak tütsü yapılır. Yüzerlik tütsü yapılmadan önce şu dua okunur:

“Yüzerlik yüz mü erlik
Yüz peygamberlik
Güzel Ali’nin Düldül’üne sarılan yüzerlik
Dertlere derman, yaralara merhem
Güzel Hacı Bektaş-ı Veli, Hz. Ali
Senin elin, senin dilin olsun Fatma Ana’m, Fadime Ana’m.” (Güblüce)

“Ben” demek iyi sayılmaz. “Ben” lanettir. (Güblüce)

Gece evden dışarıya süt ve yoğurt verilmez. Gece evden dışarıya verilen süt veya yoğurda nazar degeceğine, nazardan dolayı ineklerin memelerine süt inmeyeceğine inanılır. (Bayır, Güblüce)

Nazar degen kişinin yüzüne tavuk pisliği sürülür. (Evrenköy)

Nazardan korunmak için evlerin girişine geyik boynuzu ve at nalı asılır. (Zile)

Bir miktar ekmek bir çaputun içine konulur. Nazara uğrayan kişi, yönü kibleye gelecek şekilde oturur. Besmele çekildikten sonra Fatiha, İhlas Sureleri okunur, Salavat getirilir. Ekmek, nazara uğramış kişinin omuzlarına ve başına değdirilir. Daha sonra üç defa başının üzerinde çevrilir. Bu uygulamanın yapıldığı ekmek parçaları kedi, köpek, kuş gibi hayvanların yemesi için ayak değmeyecek bir yere bırakılır. Böylece nazarın o ekmekle birlikte kaybolacağına inanılır. Bu işlemin yeni ay geçtikten sonraki bir perşembe günü, akşam hava karardıktan sonra yapılması gerekir. (Zile)

Nazarından korkulan bir kişinin gece eşiğinden alınan bir ağaç parçasının yakılması ile onun nazarının bertaraf edileceğine inanılır. (Zile)

Üzerlik, tuz, şeker ve köpek pisliği birlikte yakılarak nazara gelmiş kişiye tütsü yapılır. (Çayır)

3.5.1. Kurşun Dökme

Yalnızca bu işlem için kullanılan tavada kurşun eritilir. Nazar değdiği düşünülen kişinin başına bir örtü gerilir. Başının üstündeki tasın içinde bulunan soğuk suya eritilmiş kurşun dökülür. Kurşunu döken kişi, kurşunun üzerinde oluşan deliklerden kişiye ne kadar nazar değdiğini belirler ve yorum yapar. (Zile, Emirören, Saraç, Çeltek, Çayır)

Kurşun dökme işlemini kadınlar yapar. (Saraç, Çeltek)

3.5.2. Mum Dökme

Eritilen balmumu nazar değmiş kişinin başının üstünde tutulan soğuk suyun içine bir maşanın kulpundaki delikten dökülür. Çıkan şekle göre yorum yapılır. (Güblüce)

3.5.3. Tuz Yakma/Çevirme

Avuç içine alınan tuz dualar okunarak nazar değmiş kişinin başının üstünde çevrilir ve ateşe atılır. Bu işleme tuz çevirme adı verilir. (Güblüce, Çayır, Emirören)

Tuz çevirme işlemi nazardan korunmak için ya da nazara uğramış kişileri iyileştirmek için şu şekilde yapılır:

Bir miktar tuz bir çaputun içine konulur. Nazara uğrayan kişi, yönü kibleye gelecek şekilde oturur. Besmele çekildikten sonra Fatiha, İhlas Sureleri okunur, Salavat getirilir. Tuz, nazara uğramış kişinin omuzlarına ve başına değdirilir. Daha sonra üç defa başının üzerinde çevrilir. Bu uygulamanın yapıldığı tuz bir akarsuya bırakılır. Böylece nazardan korunulacağına ve nazara uğramış kişinin iyileşeceğine inanılır. Bu işlemin yeni ay geçtikten sonraki bir perşembe günü, akşam hava karardıktan sonra yapılması gerekir. (Zile)

3.5.4. Değerlendirme

Nazar inancı varlığını sürdürmektedir ve Zile’de hem ilçe merkezinde hem de köylerde nazardan korunma yollarının başında davun ağacından yapılan nazarlık gelmektedir. Geçmişten günümüze hiç değişmeden varlığını sürdüren bu inanış Zile halkı arasında oldukça yaygındır. Hâlâ birçok Zileli evlerinde, arabalarında, kıyafetlerinde davun ağacından yapılmış nazarlıklar bulundurulur.

Davun ağacından yapılan nazarlıklar yanında yüzerlik otu ile yapılan tütsü ve kurşun dökme âdetin de çok yaygın bir şekilde nazara karşı kullanılan yöntemlerdir.

Halk arasında nazarından korkulan kişiler vardır. Görüşme yaptığımız kişiler nazarı değdiği bilinen kişilerle karşılaşmaktan ve onlarla konuşmaktan kaçınıldığını belirtmişlerdir.

3.6. İnsan Vücuduyla İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Büyükklere yol vermeyip önünden geçmek günah sayılır. Bir büyüğün yolunu kesip önünden geçmeye “uğrunu kesmek” denilir. Kadınlar da erkeklerin önünden geçip uğrunu kesmez. (Yalnızköy, Çayır)

Hava karardıktan sonra tırnak kesilmez. (Zile, Çayır)

Saçı yakmak günah sayılır. (Güblüce)

Kolların bağlanıp oturulması uğursuzluk getirir. (Yalnızköy)

Kesilen saçın sokağa atılması baş ağrısına neden olur inancı vardır. Bu yüzden kesilen saçlar ayak değmeyen bir yere, bir taşın arasına konulur. (Yalnızköy, Çayır)

Kadınların saçını kestirmesi günah sayılır. Kadınlar doğumdan ölüme kadar saçına bıçak değdirmemelidir. Saçı kesilen kadın ceme alınmaz. (Çayır)

Kadınların kaş aldırması günah sayılır. (Çayır)

Göz seğirmesinde, seğiren göz sağdaki ise sağlığa, soldaki ise varlığa sebep olur inancı vardır. (Zile, Çayır)

Göz seğirmesi iyi sayılmaz. Gözü seğiren kişinin yakınlarından birine kötü bir şey olacağına inanılır. (Çayır)

Kulağı çınlayan kişi birilerinin kendi hakkında konuştuğuna inanır. (Zile, Çayır, Evrenköy)

Çektirilen dış bir cami duvarının kovuğuna konulur, ortalık yere atılmaz. (Zile)

Kısa boylu olan zeki olur, kısa boylu olanın yerin altında da bir o kadar boyu var, denilir. (Zile)

Çok uzun boylu kişilere “Boyu uzun beyni boş, tut kulağından çifte koş.” denilir. Çok uzun boylu olanların zeki olmayacağı, akılsız olacağı düşüncesi vardır. (Zile)

Topalların geçimsiz olduğu düşünülür. Bununla alakalı “Sakın kendini kelden, körden, illâ topaldan.” sözü vardır. (Zile)

Gece saç taramak uğursuzluk getirir. (Zile)

Zengin bir kişinin dirseğinden akan sudan bir lokma içenin zengin olacağına inanılır. (Zile)

Evden sağ ayakla çıkan kişinin işleri rast gider. Bir yere girip çıkarken önce sağ ayak atılmalıdır. Ancak tuvalet vb. yerlere girerken sol ayak kullanılır. (Zile)

Gözü sabit bir noktaya takılıp kalan kişiye misafir geleceğine inanılır. (Zile)

Sağ avcu kaşınana para geleceğine, sol avcu kaşınandan para gideceğine inanılır. (Zile)

Kulağı çınlayan kişinin arkasından birileri konuşuyor demektir. Sağ kulağı çınılıyorsa arkasından iyi şeyler, sol kulağı çınılıyorsa kötü şeyler söyleniyordur. (Zile)

3.6.1. Değerlendirme

Kulak çınlaması, göz seğirmesi, avuçların kaşınması ve bunlar olduktan sonra neler yaşanacağıyla ilgili inanışlar halk arasında varlığını sürdürmektedir.

Bunların dışında kalan inanışlar da insanların zihninde bilgi düzeyinde bulunmaktadır.

3.7. Sağlık ve Halk Hekimliğiyle İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Egzama hastaları Evrenköy’de bulunan ocak geleneğine bağlı ailelerin yanına gider. “Derma Ocağı” denilen aileden bir kişi egzama yarasının üzerine tükürür. Böylece hastalığın iyileşeceğine inanılır. Çayır köyünde ise derma ocağından bir kadın ve bir erkek hastaya üfürür. Daha sonra özel bir toprak su ile karılarak hastaya verilir. Hasta, yara olan yere bu toprağı üç gün boyunca sürer. (Evrenköy, Çayır)

Yüz felci sonucu ağız ve çenesinde hasar oluşan hastalar Şeyh Nusrettin köyündeki ocağı götürülür. Ocak geleneğini sürdüren kişiler lastik ayakkabının tabanını hastanın ağzına sürer. Böylece hastalığın geçeceğine inanılır. (Zile)

Geçirdiğı bir kazadan, yaşadığı bir olaydan, gördüğü bir rüyadan sonra yaşadığı korku bir türlü geçmeyen insanların gittiğı bir ocak vardır. Burada bu insanların korkusu beline ip bağlama, vb. yöntemlerle ölçülür. Çeşitli işlemlerden sonra korkularının geçeceğine inanılır. (Zile)

Korkusu bir türlü geçmeyen insanlar “gurs” adı verilen, hap şeklinde bir ilaç veya nişastalı su içer ve bu yolla korkusunun geçeceğine inanılır. (Zile)

Sarılık hastalığı için Ağbaba köyündeki sarılık suyuna gidilir. Orada bulunan kuyuya yumurta atılır ve hasta o sudan içer. (Zile)

Sırt ya da bel ağrısı çekenler Zile eski Devlet Hastanesi bahçesinde bulunan bekimiş taşına sırtını sürerek dua eder. (Zile)

Kuşburnu ağacından koparılan dala kimse görmeden bıçakla eldeki siğillerin sayısı kadar çentik atılır. O dal kurudukça eldeki siğillerin de kaybolacağına inanılır. (Çayır)

Elde çıkan siğiller için ocağa gidilir. El almış olan kişi çeşitli dualar okur ve siğillerin etrafı mürekkepli kalem ile çizilir. Siğilin üzerine tükürülür. Bu yöntemle siğillerin geçeceğine inanılır. (Zile)

Siğilleri iyileştirmek için arpa kesilerek toprağa gömülür. (Zile)

Elde çıkan siğilleri yok etmek için siğil sayısı kadar arpa sayılarak toprağa gömülür. Arpa toprakta eridikçe siğillerin de kaybolacağına inanılır. (Zile)

Siğilleri yok etmek için Zile Kalesi'nde bulunan Koca Kayser'in mezarına gidilerek orada mum yakılır, dualar edilir. Mezarın yakınında bulunan incir ağacının bir yaprağı düşmeyecek şekilde hafifçe kırılır. Ağacın yaprağı çürüdükçe siğillerin de iyileşeceğine inanılır. (Zile)

Emirören köyünde köy çeşmesinin yanına arpa gömülür, arkaya bakmadan da geri dönülürse siğillerin geçeceğine inanılır. (Emirören)

Saçkıran hastalığı için hastanın kafasına sarımsak sürülür. (Zile)

Beli ağrıyanın pöçü çekilir. (Evrenköy, Zile)

Egzama hastalığının tedavisi için incir dalından çıkan öz ile süt mayalanır. Mayalanan süt yoğurt kıvamına gelince hastalık olan bölgeye sürülür. (Zile)

Gözde çıkan arpacığı tedavi etmek için hastanın gözüne bir ekmek parçası konulur. Bu ekmek parçası bir köpeğe aldırılır. Böylece hastalığın iyileşeceğine inanılır. Bu sebeple de bu hastalığa "itdirseği" adı verilmiştir. (Zile, Bayır, Emirören, Küçüközlü, Çayır)

Fırtıman köyünden çıkan kaynak suyunun böbrek taşı düşürdüğüne inanılır. (Zile)

Çeltek köyünde bulunan suyun akıl hastalarını iyileştirdiğine inanılır. (Zile, Çeltek)

Akıl hastaları Çeltek köyünde bulunan Çeltek Baba'nın çilehanesindeki sütunun yanında bir gece geçirir. Bazı hastalar sütuna bağlanır. (Çeltek)

Baş ağrısı için "Surgubat" denilen dua okutulur. (Zile)

Baş ağrıyan kişi alına patates sarar, kına yakar ya da başını sirkeyle ovalar. (Çayır)

İncinen yere kuru üzüm veya zeytin dövülerek sarılır. (Zile, Çayır)

Karnı ağrıyan insanlara odun külü suyla karıştırılarak içirilir. (Zile)

Felç geçiren insanlara “çalıntı oldu” denilir. Bu tip hastalar Çeltek Baba türbesine götürülür. (Zile, Çeltek)

Akıl hastaları Keçeci Baba türbesine götürülür. Türbede bulunan demir halkalara kollarından bağlanır. Belli bir süre bağlı duran akıl hastasının iyileşeceğine inanılır. (Zile)

Vücutta çıkan çıbanı tedavi etmek için çıbanın üzerine karasakız yapıştırılır. İncinen yere de karasakız vurulabilir. (Zile, Çayır)

Bazı yaraların iyileşmesi için yaraya deniz suyu içmiş bir kişi tükürürdü. (Acısu)

Sarılık hastalığına “tıvga” denir. Tıvga olan çocuğu iyileştirmek için tıvga ocağına içine sabun ve bıçak konulan kara bir bez götürülür. Ocakzâde bıçakla bezden bir parça keser, kestiği parçayı bir tevek çubuğuna bağlayıp hasta çocuğa gönderir. Ocaktan getirilen tevek yakılır, inek yağıyla karıştırılarak hasta çocuğun vücuduna sürülür. Böylece tıvga hastalığının iyileşeceğine inanılır. (Güblüce)

Başı ağrıyanlar köyde bulunan Arap Dede ziyaret yerindeki ağaca saçından bir tel koparıp bağlar. (Güblüce)

Yalnızköy’de bulunan ocak “ağsun” denilen cilt hastalığını tedavi eder. Cildinde bu hastalıktan dolayı yara çıkanlar ocağa başvurur. Ocak sahibi yaraya tükürür, o bölgeyi eliyle ovalar ve kendi demirini yaranın üzerine sürer. Sembolik olarak ocağa bozuk para, yumurta gibi bir ücret verilir. (Yalnızköy)

Ağzı yara olan hayvanların içeceği suya avçan ocağından getirilen su karıştırılır. (Saraç)

Sarılık olan çocuğa sarı renkli elbiseler giydirilir. (Zile)

Hasta olan kişi bir bardak suyun içine belli sayıda iğne koyar. İğnelerin her biri bir türbeyi temsil edecek şekilde renkli ipliklerle işaretlenir. İlk önce hangi türbenin iğnesi paslanırsa kişinin hastalığına o türbenin derman olacağına inanılır. (Çeltek)

Göz kızarıklığı olan kişinin gözüne kedi bıyığı sürülür. Bu işlemi yapan kişinin ocak sahibi olması gerekir. (Zile)

Siğiller için yeni ayın ilk çarşamba günü, siğillerin sayısı kadar kesilen arpa taneleri kör bir kuyuya atılır. Arpalar çürüdükçe siğillerin de döküleceğine inanılır. (Zile)

El, parmak yaralanmalarında yaralanan yere örümcek ağı sarılır. (Zile)

Uyuz hastası olanlar Ağbaba’da bulunan suda yıkanır. Bu yüzden halk arasında bu pınar “Uyuz Pınarı” olarak bilinir. (Zile)

İltihap olan bölgeye karasakız ve iç yağı karışımı sürülüp bir bezle sarılır. Belli bir süre sonra bekleyen karışım iltihabı toplamak suretiyle dışarı atılmasını sağlar. (Zile)

Kuru soğanın ortası oyulup içine tuzlu tereyağı koyulur. Bu şekilde közün üstünde yumuşayınca kadar pişirilir. Dolama olan parmağa sarılır. (Zile)

Hastalanan kişiye evliya türbesinden getirilen “cöfer/cöher” toprağı suyun içine konulup içirilir. (Çayır)

Şeker hastalığının tedavisi için “alıç” ağacının dalları kaynatılarak içilir. (Çayır)

3.7.1. Değerlendirme

Halk hekimliği ve ocak geleneğinin Zile’de devam eden geleneklerden biri olduğu söylenebilir. Halk, hastalıklar için öncelikle hastanelere ve uzman doktorlara başvurmaktadır. Eğer hastalığının çaresini modern tıpta ve ilaçlarda bulamadıysa bu sefer halk tıbbına ve kocakarı ilaçlarına başvurur. Bu bazen bir son çare olarak, bazen de gerçekten inanılarak başvuru bir yöntem olmaktadır.

Yukarıda bahsettiğimiz durum genellikle önemli sayılabilecek rahatsızlıklar için geçerli olmaktadır. Halk hekimliğine başvurma bir nedeni de önemsiz olduğu düşünülen rahatsızlıklar içindir. Bu rahatsızlıkların başında da cilt hastalıkları gelmektedir. Ciltte oluşan kızarıklıklar, ufak yaralar, sivilceler için ocaklara gitme çok karşılaşılan bir durumdur. Özellikle siğiller için yapılan uygulamaların işe yaradığıyla ilgili çok sayıda kişi görüş bildirmiştir.

Zile’de bulunan şifalı sular da modern tıbbın tedavi yöntemleriyle eş zamanlı olarak kullanılmaktadır. Belli bir rahatsızlığı olmayan insanlar bile bu sulardan yararlanmaktadır.

Belli hastalıklara şifa olduğu söylenen türbeler ve bunlarla ilgili inanışlar ilgili bölümde ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Hastalıklara şifa bulmak adına yapılan türbe ziyaretleri de günümüzde devam etmektedir.

3.8. Giyim Kuşam ve Eşyalarla İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Kadınlar cuma akşamları dikiş, el işi gibi iğneyle bir iş yapmazlar. Cuma akşamları iğneyle bir iş yapanın çocuğu öldüğünde iğnenin o çocuğun ayağına batacağına inanılır. (Yalnızköy)

Elbisenin düğmesini yanlış iliğe bağlamanın uğursuzluk getireceğine inanılır. (Zile)

Nikâh kıyılırken makasın ağzı açık bırakılırsa zifaf gecesi damat uyku uyuyamaz. (Saraç)

Makasın ağzı açık bırakılırsa eve uğursuzluk gelir. (Saraç)

Gece aynaya bakmak günah sayılır. (Zile, Yalnızköy)

Cuma akşamları süpürge kullanmak uğursuzluk sayılır. (Yalnızköy)

Konuşurken düğme dikilmesi uğursuzluk sayılır. Konuşurken üzerinde düğme dikilen kişinin aklının da dikileceğine inanılır. (Emirören, Küçüközlü)

Muharrem ayında aynaya bakmak ve süslenmek günah sayılır. (Emirören)

Muharrem ayında kesici aletler kullanılmaz. (Emirören)

Atadan, dededen kalan evler kutsal kabul edilir. Ataların yaşadığı eve gidildiğinde eşik, orta direk ve köşe öpüldükten sonra oturulur. Aynı şey evden ayrılacağı zaman da tekrarlanır. (Acısu)

Havanın kararması yerin ve göğün mühürlendiği anlamına gelir. Hava karardıktan sonra tırnak kesilmesi, dikiş dikilmesi, sokağa çöp atılması uğursuzluk sayılır. (Zile, Güblüce, Çeltek, Çayır)

Cuma akşamları elbise dikilmez, yama yapılmaz. (Güblüce)

Çıkarılan elbiseler ayak ucuna konulmaz. (Güblüce)

Cuma akşamları tırnak kesmek günah sayılır. (Çayır)

Mumun maneviyatı olduğuna inanılır ve perşembe akşamları türbelerde mum yakılır. (Saraç)

Bıçak kişiler arasında elden alınmaz. Bıçağı veren kişi onu herhangi bir yere bırakır, diğer kişi o yerden alır. Eğer bıçak elden ele verilirse kavga çıkar. (Zile)

Süpürgenin üzerine oturmak günah sayılır. (Çayır)

Merdivenin altından geçmek uğursuzluk getirir. (Zile)

3.8.1. Değerlendirme

Günlük hayat içerisinde hâlâ birçoğu yaşayan giyim kuşam ve eşyalarla ilgili inanış ve uygulamalar insanların bilinçaltına yerleşmiş ve düşünmeden gerçekleştirilmektedir.

Kolektif bilinçaltına yerleşmiş ve uğursuz kabul edilen bazı durumlardan insanlar kaçınmaktadır.

3.9. Rüya ile İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Rüya bir kılavuzdur, çoğu kişinin rüyası çıkar. (Çayır)

Rüyada kurt, tavşan veya tilki görmek iyi sayılmaz. (Yalnızköy)

Kötü rüya görmek iyiye, iyi rüya görmek ise kötüye yorumlanır. (Emirören)

Rüyada köpek görmek uğursuzluk getirir. (Güblüce)

Rüyada bulanık su görmenin kötülük, duru su görmenin iyilik getireceğine inanılır. (Emirören)

Kötü rüya gören kişi kötülükler akıp gitsin diye rüyasını sabah vakti suya anlatır. (Zile, Güblüce, Yalnızköy)

Rüyalar gündüz vakti anlatılır. Gece rüya anlatmak uğursuzluk sayılır. (Emirören, Evrenköy)

Rüyada buğday görmek bolluğa delalettir. (Zile, Saraç)

Gece kâbus gören kişi sol tarafına dönerek üç defa tükürür. Bu sayede rüyanın kötü etkisinden kurtulunacağına inanılır. (Küçüközlü)

Kötü rüya görüp uyanan kişi “ya Hızır ya Allah” deyip tükürür ve geri yatar. (Çayır)

Rüyaya “vâye” denir. Muhtemelen vahiy kelimesinin yöre ağzındaki şeklidir. (Çayır)

Rüyasında üstüne çamur bulaşan kişinin biriyle kavga edeceğine inanılır. (Yalnızköy)

Rüyada çok sesli, gürültülü bir yerde bulunmak kavga olacağını işaret eder. (Yalnızköy)

Rüyada altın görmek darlık getirir. (Yalnızköy, Saraç)

Rüyasında altın görenin erkek çocuğu, torunu olur. (Çayır)

Rüyada hayvan pisliğini cebine koymak bol kazanç getirir. (Yalnızköy)

Rüyada ölü görmek diri görmek demektir. (Güblüce)

Rüyada üzüm görmek gözyaşı döküleceği anlamına gelir. (Güblüce, Yalnızköy, Saraç)

Rüya gören kişi rüyayı kötüye yorarsa başına kötü bir iş gelir. (Çeltek)

Rüyada çıplak kadın görülürse erkek birinin, çıplak erkek görülürse kadın birinin öleceğine inanılır. (Güblüce)

Rüyasında armut görenin erkek çocuğu olacağına inanılır. (Zile, Küçüközlü, Güblüce)

Hamile kadın rüyasında elma yerse doğacak çocuk kız, armut yerse erkek olur. (Güblüce)

Rüyada at görmek murattır. (Zile, Evrenköy)

Rüyada yılan görmek gizli bir düşmana delalettir. (Zile)

Rüyada köpek görmek sadık bir dostunuzun olduğuna delalettir. (Zile)

Rüyasında yıkılmış ev görenin ya da kendi evinin yıkıldığını görenin yakınlarından birinin öleceğine inanılır. (Zile)

3.9.1. Değerlendirme

Rüya ve rüya motifi kültürümüz açısından çok önemlidir. Hem Kur'an'da hem dinî kaynaklı birçok menkıbede hem de Türk kültürünün en orijinal öğelerinden biri olan âşıklık geleneğinde rüyanın ne kadar önemli bir konumda olduğu görülebilir.

Günlük yaşantımız açısından da rüya­ar göz ardı edilemez bir unsurdur. İnsanları mutlu eden rüya­ar olduğu gibi huzursuz eden rüya­ar da vardır. Bu yüzden insanoğlu iptidai dönemlerden beri rüya­arına çeşitli anlamlar yüklemiştir. Rüya­arın gelecekten haber verdiğini düşünmüştür. Rüya­da görülenleri sembolize ederek anlamlar çıkarmaya çalışılmıştır.

Rüya­yla ilgili birçok eser kaleme alınmıştır. Rüya­da görülen yere, kişiye, varlığa, duruma göre çeşitli yorumlar bu eserlerde yerini almıştır. Böylece rüya tabiriyle ilgili yazılı ve sözlü bir birikim meydana gelmiştir. Zamanla bu birikim nesilden nesile aktarılarak günümüze kadar ulaşmıştır. İnsanların çoğu gördüğü rüya­yı çevresindeki insanlara anlatır ve bir yorum bekler. Başına gelen olayları gördüğü rüya­ya yorar.

Zile ilçesinde yaptığımız derleme çalışmaları sırasında görüşme yaptığımız kaynak kişilerin büyük bir çoğunluğu rüya­yla ilgili halk inanışlarını anlatırken kendilerinden örnek vermiştir. Bu da rüya­larla ilgili halk inanışlarının geçmişte olduğu gibi günümüzde de devam ettiği anlamına gelmektedir.

3.10. Belirli Gün ve Vakitlerle İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Gece evden dışarıya süt ve yoğurt verilmez. Gece evden dışarıya verilen süt veya yoğurda nazar değeceğine, nazardan dolayı ineklerin memelerine süt inmeyeceğine inanılır. (Zile, Güblüce)

Geceleri sokağa çöp atmanın veya su dökmenin uğursuzluk getireceğine inanılır. (Zile)

Geceleyin evden dışarı süt veya yoğurt verilecekse içine ufacak bir kömür parçası konularak verilir. Bunun, hayvanların sütünün kurumasını ve memelerine zarar gelmesini engelleyeceğine inanılır. (Emirören, ayır)

Gece evden dışarı ateş verilmez. (Acısu)

Gece tırnak kesenin ömrünün kısalacağına inanılır. (Emirören)

Muharrem ayında su içilmez, et yenilmez. (Saraç)

Gece sakız çiğnemek günah sayılır. Gece sakız çiğneyen ölü eti çiğnemiş olur. (Güblüce, Yalnızköy, ayır)

Cuma akşamları elbise dikilmez, yama yapılmaz. (Güblüce, ayır)

Cuma günleri tarlaya işe gidilmez. (Güblüce)

Arife günü kuşlar kanadını oynatmaz, hiçbir iş yapılmaz. (Güblüce)

Perşembe akşamları evde mum yakmanın uğur getireceğine inanılır. Mum sönene kadar evin bir köşesinde yanar. (Yalnızköy, Saraç)

Mumun maneviyatı olduğuna inanılır ve perşembe akşamları türbelerde mum yakılır. (Saraç, Çayır)

Kül, Fadime Ana'nın uğrası derler ve cuma akşamları dışarıya kül dökmek gūnahtır. (Çayır)

Perşembe akşamları evde hiçbir iş yapılmaz. Perşembe akşamları iş yapmak gūnah sayılır. (Çayır)

3.10.1. Hıdırellez

Yedi gün “Hıdırellez orucu” tutulur. (Yalnızköy, Saraç, Çayır)

Hıdırellez gününün akşamı köylü toplanır ve dualar eder. (Yalnızköy)

Hıdırellez'den sonra üç gün Hızır orucu tutulur. (Saraç)

“Zile'de Hıdırellez günü özellikle Hıdırlık denilen mevkie, Esvap Çayı denilen çayırılık alana, Gezir mevkiine, Hüseyin Gazi'ye, Aslan Dede'ye Meydanlık, Çakırkaya ve Emirören'e gidilir ya da bir evin bahçesinde komşu kadınlarla toplaşıp eğlence tertip edilir.” (Yardımcı, 1999: 338)

Zile'de 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece evlere uğradığına inanılan Hızır Aleyhisselam'ın gelebileceği düşüncesi ile evlerin kapısı kilitlenmez, yağ küleğinin kapağı açık bırakılır ve o gün pişen yemeklere kapak kapanmaz. Kepir pınarı, Celep pınarı, Çukur pınarı, Kör Hüseyin Pınarı gibi suyu kaynaktan gelen önemli çeşmelerin başında oturulup dilek dilenir. Pınar başında sabaha kadar oturulur, Hızır-İlyas menkıbeleri anlatılır. En fazla anlatılan menkıbeler Dede Korkut Hikâyelerinde geçen, babasının oku ile yaralanan Boğaç Han'ın iyileşmesi için Hızır İlyas'ın yarayı sıvazlayıp ilaç tavsiye ederek yardım edişi, Ayasofya'nın çatlayan tavanının tamiri için Hızır'ın yardımı ile keşişlerin Mekke'ye giderek Hazreti Peygamber'in tükürüğünü alıp Ayasofya'nın kubbesinin bu tükürükle tamir olduğu menkıbesi, Hızır'ın Ayasofya'da mabedin yönünü çevirip cami haline getirilmesine vesile oluşu menkıbesi, Zile'de bazı üzüm bağlarında çok üzüm olması nedeniyle Hızır Bağı adı ile anılan bağlar hakkında anlatılan menkıbelerdir. (Yardımcı, 1999: 338)

Bunların dışında ateş yakılarak üzerinden atlanır. Yedi pınardan getirilip karıştırılan suyu kızlar, bahtlarının açılması için içer. Zengin olmak isteyenler 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece cüzdanlarını bir gül ağacının dibine gömüp sabahleyin erken saatlerde oradan alır. Bolluk ve bereket olması için karınca

yuvasından alınan toprak evlerin eşiğinin altına konulur ve Hıdırellez sabahı erkenden uyanılarak evin önü kapıdan içeri doğru süpürülür. Çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar bir gülün dibine bez bebek koyar. Hemen evlenmek isteyen kızlar kaynak suyu akan çeşmelerden birinden diğerine su taşır. Yapılan pikniklerde bol bol haşlanmış yumurta soyulur ve bu sayede dertlerin de soyulup gideceğine inanılır. Hıdırellez gününü evde geçirenler de hiçbir iş yapmaz ve kesinlikle makas kullanılmaz .(Yardımcı, 1999: 338)

3.10.2. Ficenik Bayramı

Acısu köyünde 23 Nisan’da Ficenik Bayramı kutlanır. Ficenik, şans, talih anlamına gelir. Ficenik Bayramı’nda gençler çiğdem toplarlar. Toplanan çiğdemler bir kazana konulur. Genç erkekler kendilerine ait saat, bileklik gibi takılarını verirler. Genç kızlardan biri, annesinin ilk kızı olması şartı vardır, mani okur ve toplanan takılardan birini seçer. Kızın seçtiği takı kiminse söylediği mani de ona okunmuş olur. (Acısu)

Görüşme yaptığımız kaynak kişi Ahmet Divriklioğlu “Ficenik” ya da “Ficek” kutlamaları ile ilgili şu bilgileri aktarmıştır:

“Ficek” sözcüğü mani ile aynı anlama gelmektedir. Mani kelimesi Sıraç köylerinde “Ficek” olarak adlandırılmaktadır. Ficek Bayramı eskiden Sıraç Aşireti’ne bağlı 18 Zile köyünde kutlanmakta iken, bugün sadece Acısu köyünde kutlanmaktadır. 23 Nisan sabahı köydeki bekar genç kızlar ve erkekler, köydeki her çeşmeden su getirerek bu suları bir kazana doldururlar. Ağaçlardan toplanan çiçekler de kazanın içine serpiştirilir. Kır çiçeklerinden yalnızca menekşe konulur. Ertesi günün sabahında yöresel kıyafetlerini giyen gençler kazanın etrafında toplanır ve anahtar, yüzük, toka, küpe gibi şahsi eşyalarından birer tanesini kazanın içine atarlar.

Ficek ficek fil ola,
İçi dolu gül ola,
Ficeğe gelenlerin
Hâceti kabul ola

Manisiyle etkinlik başlar. Sırayla bir erkek ve bir kız mani söyleyerek kazanın içindeki eşyalardan birini çıkarır. Böylece kazandan çıkarılan eşyanın sahibinin kaderinin tayin edildiğine inanılır.

Kazandaki eşyalar bittikten sonra semah dönülür ve çeşitli etkinliklerle kutlamalar devam eder. (Zile)

Ficek Bayramı'nda söylenen manilerden bazıları şu şekildedir:

Bahçelerde bamıya
İmrenirim yemiye
Sana bir çift sözüm var
Utanırım demeye

Atım gider karadan
Dağlar kalksın aradan
Beni köye yetiştir
Yeri göğü yaradan

Bir ay doğar ne parlak
Muradımı ver Allah
Muradımı verirsen
Kurban keserim Allah (Zile)

3.10.3. Değerlendirme

Zile'deki Alevi ve Aşiret köylerinde belli günlerle ilgili inanışların varlığını devam ettiği görülmektedir. Hıdırellez ve Muharrem orucu hiçbir eksiklik göstermeden yaşatılan uygulamalar arasında yer almaktadır.

Halk arasında “gecenin şerri, sabahın hayrı” inanışı devam etse de kültürel değişimin etkisiyle birlikte gece yapılmasının hoş karşılanmadığı işlerin yapılması günümüzde abes karşılanmamaktadır. İlçe yaşamının getirdiği yeni anlayış da bu durumda etkilidir.

İlçe merkezi ve köylerde Hıdırellez kutlamaları hemen hiç yapılmamaktadır. Ancak Ficenik Bayramı kutlamaları Acısu köyünde devam eden bir gelenektir. Her sene 23 Nisan'da Acısu köyünde kutlanan Ficenik bayramı eskiden diğer Aşiret köylerinde de kutlanmasına karşın günümüzde kutlanmamaktadır.

3.11. Dua ve Beddua ile İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Garibanın bedduasının tutacağına inanılır. (Zile, Emirören, Evrenköy)

Annenin bedduasının süt hakkı olduğu için tutmayacağına ama babanın bedduasının tutacağına inanılır. (Zile, Emirören, Küçüközlü, Yalnızköy, Evrenköy)

Birine çok fazla beddua ediliyor ve bu kişi buna karşılık verip beddua etmiyorsa bedduanın sahibine geri döneceğine inanılır. (Yalnızköy)

Cuma akşamları yapılan dua kabul edilir. (Zile)

Çocukların duasının daha çok kabul edildiği inancı vardır. (Zile)

Arife günü, bayram sabahı ve kandillerde yapılan dualar kabul olur. (Zile)

Beddua eden kişiye “Elini başına çal!” denildiğinde bedduanın ona döneceğine inanılır. (Zile)

3.11.1. Değerlendirme

Dua ve bedduayla ilgili inanışlar insanların belleklerinde yer etmiş bilgiler arasındadır. Garibanın, mazlumun, haklı kişinin bedduasının tutacağıyla ilgili inanış varlığını sürdürmektedir. Bununla birlikte annenin değil babanın bedduasının tutacağıyla ilgili inanış da halk arasında yaygındır. Zile’ye has beddualardan bazıları şu şekildedir:

“Gözünün ışığı söğünmesin ilâha.

Allah dilin çekilsin emi.

Karavabanın dibini ye.

Teneşürlere döşenesin.

Allah seni gat derdine uğratsın.

Gılvannların bağlansın.

Südüğün kulağından gelsin.

Soyhası çıhasıca.

Yağlı kurşunlar önünde tilfe tilfe gidesin.” (Meral ve Meral, 1983: 122-123)

3.12. Çeşitli Sosyal Hadiseler ve Günlük Davranışlarla İlgili Halk İnanışları ve Uygulamalar

Çeltek köyünde bulunan şifalı su çeşmesi kubbeli bir yapıyla kapatılmıştır. İslatılan bez parçaları dilek tutularak kubbenin tavanına atılır. Atılan bezler tavana yapışırsa dileğin kabul olacağına inanılır. (Çeltek)

Acısu köyünde düğünler de dâhil olmak üzere davul zurna çalınmaz. Düğünlerde sadece saz çalınır. (Acısu)

Aşırı gülen insanın başına kötü bir şey geleceğine inanılır. (Çeltek)

Aniden felç geçiren, ağzı eğilen kişilere cin çarptığına inanılır. (Emirören, Küçüközlü)

Ateşin üzerine su dökmek uğursuz sayılır. Ateşe su dökeni cin çarpacağına inanılır. (Emirören)

Eşiğin üzerine basmak, üzerinde durmak, eşiğe oturmak günah sayılır. Özellikle gece eşiğin üzerine basılmaz. Eşiğin üzerinde meleklerin olduğuna inanılır. (Küçüközlü, Yalnızköy, Çayır)

Eşiğin üzerine basmak, üzerinde durmak günah sayılır. Eşiğin bir tarafında medet var, bir tarafında mürvet var, denilir. (Emirören, Saraç, Acısu)

Yeni pişmiş ekmeğin aynı gün ısıtılıp yenmesi uğursuzluk sayılır. (Emirören)

Kanasıya su içmek günah sayılır. (Güblüce)

Aşure yerken kaşığa gelen ilk fasulye bereket getireceği inancıyla cüzdana konulur. (Zile)

Örümcekli Baba ticaret evliyası olarak bilinir. Ev, araba gibi satılacak bir malın üzerine Örümcekli Baba'nın kabrinden alınan toprak serpilir. Böylece o malın hemen satılacağına inanılır. (Zile)

Askere giden gence yufka ekmeği arasında dürüm yapılarak un helvası ikram edilir. Askere giden gencin bu dürümden bıraktığı lokma saklanır ve böylece o gencin askerden sağ selamet döneceğine inanılır. (Zile)

Köme olarak bilinen yöresel cevizli sucuğun kar yağmadan yenmesiyle yiyeenin kulağına kurt düşeceğine inanılır. (Zile)

Su, herhangi bir nedenden dolayı yere dökülürse eve yağ geleceği inancı vardır. (Zile)

Her sınık/kırk gönülde bir iyilik meleği vardır. (Zile)

Bulaşık suyunu ayak değen yere veya tuvalete dökmek günah sayılır. (Çayır)

Dilek tutulduktan sonra evliyanın duvarına bastırılan taş yapışıp kalırsa dileğin kabul olacağına inanılır. Bu uygulamaya “taş tutturma” adı verilir. (Çayır)

Dilek için ziyaret yerlerinde bulunan ağaçlara çaput bağlanır. (Çayır)

Eğer ayakkabılar arka arkaya gelirse o eve yine misafir geleceği inancı vardır. (Zile)

Askere giden veya yola çıkan kişi tez gelsin diye arkasından su dökülür. (Zile, Çayır)

Uyuyan insanın göğsünün üstüne oturarak onu nefessiz bırakan, uyanmasını ve konuşmasını engelleyen yaratığa “garagura” adı verilir. (Çayır)

Çay içerken bardağından çayın çöpü çıkan kişiye misafir geleceğine inanılır. (Küçüközlü)

Eşiğe basan kişinin iftiraya uğrayacağına inanılır. (Zile)

Bir kişiye fırıncının küreği değerse o kişinin boyu uzamaz. (Zile)

3.12.1. Değerlendirme

Geneli soyut durumlarla ilgili halk inanışları kapsamına giren bu inanış ve uygulamaların birçoğu bilgi düzeyinde varlığını sürdürmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ZİLE'DE TÜRBELER, ZİYARET YERLERİ VE

BUNLAR ETRAFINDA GELİŞEN

TÜRK HALK İNANIŞLARI VE UYGULAMALAR

4.1. Zile İlçe Merkezinde Bulunan Türbeler ve Ziyaret Yerleri

4.1.1. Abdurrahman Çelebi

Abdurrahman Çelebi'nin kabri Zile ilçe merkezi Ali Kadı Mahallesi'ndeki Beyazıt-1 Bestâmi Camii içinde bulunan türbededir. Abdurrahman Çelebi'nin Beyazıt-1 Bestâmi'nin torunu olduğu bilinmektedir. Abdurrahman Çelebi için şöyle bir menkıbe anlatılmaktadır:

Abdurrahman Çelebi çok dindar biriymiş. Bir gün abdest alırken suyun içinde Karadeniz'de fırtınaya tutulmuş ve batmak üzere olan bir gemi görmüş. Geminin içindeki mürettebat da çok güç durumdaymış. Abdurrahman Çelebi ilahi kudret ile bir anda kendini Karadeniz'de fırtınadan batmak üzere olan geminin yanında bulmuş. Derhal denize dalmış ve gemiyi batmaktan kurtarmış. Bu sırada teknenin içindeki balıklar da kıyafetinin eteğine dolmuş. Daha sonra hızla camiye yetişen Abdurrahman Çelebi namaza durduğu vakit elbisesinin eteğinden balıklar dökülmüş. Bunu gören cemaat şaşırınca o da olan biteni anlatmış. Bu olaydan sonra halk Abdurrahman Çelebi'nin ermiş bir zat olduğunu anlamış. (Yardımcı, 1998: 15)

Abdurrahman Çelebi'nin de kabrinin bulunduğu Beyazıt-1 Bestâmi Camii içerisindeki türbe halk tarafından genellikle perşembe akşamları ziyaret edilmektedir. Her türlü sıkıntıların geçmesi, dileklerinin kabulü için dua edilmektedir.

4.1.2. Ağ Baba

Ağ Baba ziyaret yeri Hüseyin Gazi tepesinin eteğinde bulunmaktadır. Ziyaret yerinde herhangi bir türbe veya mezar bulunmamaktadır. Halk tarafından burada Allah dostu bir zatın yaşadığı söylenmektedir.

Ziyaret yerinin bulunduğu mevkide çıkan suyun sarılık hastalığına iyi geldiğine inanılmaktadır. Sarılık hastalığına yakalanan kişiler Ağ Baba'daki sarılık suyunun içine getirdiği yumurtayı bırakır. Bu sudan bir miktar içer ve bu suyla yıkanır. Eğer hastalık geçmezse aynı işlem üç perşembe tekrarlanır. (Ulu, 2004: 229)

4.1.3. Ahi Evran (Ahu Baba)

Ahi Evran Veli türbesi Zile ilçe merkezi Yeni Hamam Mahallesi Fenercioğlu Sokağı'nda bulunmaktadır. Binaların arasında, dar bir alanda kalan türbenin önünde yüksekçe bir duvar, duvarda kabri gören, parmaklıklılı ufak bir pencere bulunmaktadır.

Mehmet Emin Ulu, Zile'de bulunan kabrin âhilik teşkilatının Anadolu'daki kurucusu olan ve esnafların pîri kabul edilen Ahi Evran'a ait olduğunu belirtmektedir. (2004: 229) Ancak TDV İslam Ansiklopedisi'nde Ahi Evran'ın Asya içlerinden Anadolu'ya geldiği, Denizli, Konya ve Kayseri'de ikamet ettikten sonra Kırşehir'e yerleştiği ve ölümüne kadar Kırşehir'de kaldığı belirtilmektedir. (Şahin, 1988: 529-530)

Ahi Evran türbesi halk tarafından çeşitli dilekler için ziyaret edilmektedir. Bunun yanında özellikle ölümcül hastalara türbede bulunan ve Ahi Evran'ın asası olduğu söylenen âsa suya batırıldıktan sonra, âsanın ucundan damlayan su içirilir. Eğer hasta bu sudan içince uyanırsa hastalıktan kurtulacağına, eğer tepki vermezse ölümünün yaklaştığına inanılır. (Ulu, 2004: 230)

4.1.4. Arap Dede

Zile'de Arap Dede olarak bilinen beş farklı yatır bulunmaktadır. Bunlardan üçü ilçe merkezinde, diğer ikisi ise Aluçözü ve Yeniköy köylerinde bulunmaktadır.

Zile ilçe merkezinde bulunan Arap Dede kabirlerinden biri Şeyh Ali Mahallesi, Üçköylü Sokak'taki eski bir evin zemin katında bulunmaktadır. Diğer Arap Dede türbesi Elbaşoğlu Camisi'nin avlusunda, duvar dibinde bulunur. Bir diğeri ise

Alacamescit Bala Mahallesi, Atalar Caddesi üzerindeki etrafı tel örgüyle çevrilmiş bir arsada bulunmaktadır.

Şeyh Ali ve Alacamescit Bala Mahallesi'ndeki Arap Dede hakkında halk arasındaki yaygın inanış Arap Dede'nin Moğol İstilasından sonra Anadolu'ya yerleşmiş Arap asıllı bir velî olduğudur. Arap Dede demircilikle uğraşmış. Hatta Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında insanların rüyasına girerek “Kılıçları yaptım, savaşa gidiyoruz” dediği anlatılmaktadır. Yine Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Alacamescit Bala Mahallesi'ndeki Arap Dede kabrini ziyaret edenler kabrin ortasında büyük bir çukur gördüklerini söylemişlerdir. (Ulu, 2004: 232–234)

Elbaşıoğlu Camii bahçesinde bulunan kabirdeki Arap Dede'nin de Arap İslam Ordusu'nun İstanbul'u fethetmek için yolda şehit olan bir asker olabileceği rivayet edilmektedir. Yürüme çağına gelip yürüyemeyen çocuklar yedi perşembe bu kabre getirilir ve türbenin etrafında döndürülür. (Ulu, 2004: 233)

4.1.5. Ayak Basan

Zile ilçe merkezi Boğaz denilen mevkide bulunan ziyaret yerinde belirgin bir mezar bulunmamaktadır. Yürüme yaşına gelip de yürüyemeyen çocuklar Ayak Basan'a götürülmektedir.

4.1.6. Ayan Dede

Ayan Dede türbesi Alacamescit Mahallesi Alacamescit Camisi'nin yanında bulunmaktadır. Bir evin yanında bulunan türbe oda şeklinde etrafı duvarla çevrelenmiştir. Türbe üzerindeki tabelada yazan bilgiye göre hayatın içinde gece ve gündüz, zaman ve mekânın ötesinde en umulmadık olaylar ona gösterildiği “ayan olduğu” için Ayan ismini aldığı rivayet edilmektedir. Yine tabelada halk tarafından üç veya yedi perşembe Allah rızası için ziyaret edildiği belirtilmektedir.

4.1.7. Bekimiş Dede

Bekimiş Dede ya da Bekimiş Taşı olarak bilinen ziyaret yeri Behçelievler Mahallesi'nde bulunmaktadır. Zile eski Devlet Hastanesi bahçesindeki Muharrem Efendi Türbesi'nin karşısındaki bir evin bahçe duvarında bulunan taş, Bekimiş Taşı olarak bilinmektedir. Derleme çalışmalarımız sırasında görüşme yaptığımız Zile

Belediyesi Kültür Müdürü Necmettin Eryılmaz Bekimiş Taşı hakkında şu bilgileri aktarmıştır:

M  1500’l  yıllarda Zile, eski adıyla Zela bir tapınak ülkesidir. Anaitis dininin tapınağı bulunan Zela, bu dinin hac merkezidir. Her yıl kasım ayının ilk haftasında bu dinin mensupları Zela’daki Anait Tapınağı’na hacı olmak için gelir. Hacı olan kişiler evlenmeye hak kazanırlar. Tapınağı ziyarete gelen bu insanlar tapınakta bulunan Bekimiş Taş’ın üzerine  ırıl plak oturan Kutsal Bakire tarafından kutsanır.

Önceden bir din olduğı düşünülen Anaitis inanışı Hristiyanlık döneminde Hristiyanlığın bir mezhebi olarak varlığını devam ettirir. Zela’nın Müslümanların egemenliğı altına girmesiyle birlikte bu inanın izleri kültürel bir kimliğı bürünerek günümüze kadar gelir. Günümüzde bu taş hâlâ kutsal kabul edilir. Beli ağıryan insanlar Bekimiş Taşı’na sırtını sürerek dua eder. (Zile)

Pontus İmparatorluğı döneminde Anaitis Tapınağı’nın bir kalıntısı olan Bekimiş Taşı’nın üzerindeki boşluğı doldurulan su, üzerinden bir gece geçtikten sonra hastalara içirilir ve böylece hastaların şıfa bulacağına inanılmıştır. Bu inanış devletten devlete, milletten millete devam ederek yakın tarihimize kadar kendini korumuştur. Yakın geçmişte bir şeyden korkan kişiye, yöre ağızında “yürek kalkması” ismiyle tabir edilen korku ve ürperti duyan hastalara bu taşın içindeki su i irilmekte ve hastanın şıfa bulacağına inanılmakta imiş. (Zile)

4.1.8. Beyazıd-ı Bestam 

Beyazıd-ı Bestâmi Camisi Ali Kadı Mahallesi’nde bulunmaktadır. Halk arasında Beyazıbesten Camisi de denilmektedir. Eretnalılar döneminde yapılan Cami’nin 1236 ve 1305 tarihli iki adet kitabesi bulunmaktadır. “ ok eski devirlerde Zile Anaitis mezhebinin merkezi durumunda olduğundan, bu mezhebin inanışı gereğı halk zevk ve eğılenceye fazla d şt ğı için Ahmet Yesevî bu yöreye içinde Beyazıt-ı Bestâmi’nin de bulunduğı dört şeyh gönderir.” (Yardımcı, 1998: 13)

Cami’nin içerisinde bir türbe bulunmaktadır. Türbenin içerisinde şeyh Ethem  elebi, şeyh Ethem  elebi’nin eşi  mm g ls m, şeyh Ethem  elebi’nin kızı Fatıma, şeyh Musa, şeyh Aliyy l Mücerred, şeyh Muhiddin Halil, M sevvid Abdullah Efendi’nin sandukaları bulunmaktadır. Türbenin duvarları K be motifi ve çeşitli motiflerle süslenmiştir.

Türbe halk tarafından özellikle perşembe akşamları çeşitli dilekler için ziyaret edilir. Baş ve göz ağrısı için de ziyaret edilmektedir.

4.1.9. Cafer Çelebi

Ulu Cami karşısındaki bir evin bahçesinde bulunan türbede iki kabir bulunmaktadır. Halk arasında Ömer Dede olarak bilinen Cafer Çelebi, âlim, cömert, iyiliksever ve mütevazı bir velî olarak bilinmektedir. Türbeyi ziyaret edenler dualar ederek niyazda bulunur. (Ulu, 2004: 240–241)

4.1.10. Davunlu Dede

Derlemeler sonucu elde ettiğimiz inanmaları yazdığımız birinci ve ikinci bölümde davun ağacından bahsetmiştik. Göz değmesini engellemek için davun ağacından yapılan nazarlıklar Zile’de çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Davun ağacı yeni doğan çocuğun ve lohusa kadının başına asıldığı gibi nazardan korunmak için arabalarda, evlerde bulundurulur. İnsanlar davun ağacından yapılan nazarlıkları üzerinde taşır.

Davunlu Dede olarak bilinen İmam Melikiddin’in kabri de bir davun ağacının altında bulunmaktadır. Bu yüzden halk arasında Davunlu Dede olarak bilinmektedir. Türbe olarak düzenlenen bu kabir Zile merkezi, Zincirlikuyu Mahallesi, Şeyhoğlu Sokak’tadır. Kabir mermer taşıyla yapılmış ve etrafı tel örgülerle çevrilmiştir. Mezar taşında “Davunlu Dede Danişmend Hükümdarı Melik Ahmet Gazi’nin Şeyhülislamı Olan İmam Melikiddin Türbesi 1332” yazmaktadır.

Zile halkı tarafından en çok bilinen ve ziyaret edilen türbelerden biridir. Halk, her türlü dileği, hastalığı, sıkıntısı için bu türbeyi ziyaret eder, türbede dua eder ve mum yakar. Türbe bazı dileklerin kabulü için üç ya da yedi perşembe ziyaret edilmektedir.

4.1.11. Dur Melik Gazi

Zile ilçe merkezinde, Dutlupınar Mahallesi’nde olduğuna inanılmaktadır. Halk arasında anlatılan hikâyeye göre Melik Gazi yaptığı savaşılarından birinde düşmanın peşinden Zile’ye kadar gelmiştir. Bugünkü Dutlupınar Mahallesi mevkiine geldiğinde gaipten “Dur Melik Gazi!” diye bir ses duyar. Bu sestten sonra birdenbire kaybolur ve

sırrolur. (Ulu, 2004: 249) Bugün Dutlupınar Mahallesi'nde Melik Gazi'nin ortadan kaybolduğuna inanılan yerde Durmelik Sokağı bulunmaktadır.

4.1.12. Helvalı Dede

Helvalı Dede Türbesi Dutlupınar Mahallesi'nde bulunmaktadır. “Türbede iki kabir vardır. Bu kabirlerin iki kardeşe ait olduğu tahmin edilmektedir. Mezar taşlarından birinde Abdullah Bin Mir Arslan yazılı olup, Hicri 730 tarihi nakşedilmiştir. Bu tarihe bakıldığında hazretin 13. yüzyılda buralara geldiğini söylemek mümkündür. Yöre halkı tarafından hemen her perşembe ziyaret edilmektedir.” (Ulu, 2004: 253)

4.1.13. Huy Kesen Evliya

Huysuz çocukların gömleği Zile Ulu Camii arkasında bulunan Huy Kesen Evliya türbesine bırakılır daha sonra çocuğa tekrar giydirilir. Bu işleme “huy kesme” denir. Huysuz çocukların bu uygulamadan sonra uslanacağına inanılır. (Zile)

“Eskiden, türbenin üzerinde eski yazı ile yazılı taş kılıcı, taş atı ve taş beşikleri vardı. Şimdi bunlar asrî mezarlığa götürülmüştür.” (Ulu, 2004: 254)

4.1.14. Hüseyin Gazi

Hüseyin Gazi Türbesi yine Hüseyin Gazi adıyla bilinen, ilçenin güneybatısındaki tepenin üzerinde bulunmaktadır. Türbe özellikle çocuğu olmayanlar tarafından ziyaret edilmektedir.

Çocuğu olmayan kadınlar Hüseyin Gazi Tepesi'ne çıkar. Burada bulunan Hüseyin Gazi Türbesi'nin yan tarafındaki tarladan mercimek büyüklüğündeki taşlardan yedi tane toplar. Bu taşlardan bir tanesini yutar. Çocuğu olunca kalan altı taşı geri getirir ve tarlaya serper. (Zile)

Bu uygulamayla ilgili şu şekilde bir efsane anlatılmaktadır:

Bir zamanlar Hüseyin Gazi Tepesi'nin altındaki bir köyde Güllü adında bir kız yaşıyormuş. Güllü'nün babası vefat edince annesi başka biriyle evlenmiş. Evlendiği kişi kötü kalpli biriymiş. Ardından Güllü komşu köye gelin gitmiş. Bir süre sonra Güllü'nün bebeği olmuş ama kocası verem hastalığına yakalanıp ölmüş. Üvey babası Güllü'nün eve geri dönmesini istemese de Güllü mecburen annesi ve üvey babasının

evine dönmüş. Kısa bir süre sonra Güllü'nün çocuğu ağır bir hastalığa yakalanmış. Üvey babası Güllü'ye sabahlara kadar kıvranan çocuğu hastaneye götürecek parası olmadığını ama Hüseyin Gazi Tepesi'nde bir tarlası olduğunu, Güllü'nün o tarlaya mercimek ekip kazandığı parayla çocuğu doktora götürebileceğini söylemiş. Güllü çok zor şartlar altında tarlayı ekmiş. İki ay sonra mercimekler yolunacak hale gelmiş. Tam mercimekleri yolarken yüreğinde bir sızı hisseden Güllü salıncaktaki bebeğine koşmuş ve bebeğin öldüğünü görünce feryat figan ağlamış. Bu sırada “Mercimeğin taş ola, mercimeğin taş ola!” diye bir ses duyulmuş. Bu sestten sonra tarladaki mercimekler taşa dönüşmüş. Tarla yeşil mercimek büyüklüğündeki taşlarla kaplanmış. Hüseyin Gazi'nin yanında bulunan iki mezarın Güllü ve onun çocuğuna ait olduğuna inanılır. (Zile)

4.1.15. İbrahim Sâni

Türbe, Alacamescit Bala Mahallesi, Atalar caddesinde bulunmaktadır. “Mezarının bulunduğu yerde demir bir âsa ile yeşil bir pabucu vardır. Bu türbeyi daha ziyade ölümcül hastalar ziyâret etmektedir. Hasta olanlar buraya evlerinden su getirmektedirler. Getirilen suyun içine, hazretin âsa ile pabucu batırılmakta; ondan sonra da hastaya su içirilmektedir. Şayet hasta iyileşecekse çok kısa bir süre sonra belirtisi görülmektedir.” (Ulu, 2004: 257)

4.1.16. İsmail Dede

İsmail Dede Türbesi Zile ilçe merkezi İstasyon Mahallesi'nde bulunmaktadır. İstasyon mahallesi mezarlığının karşısında, çayın kenarında yer almaktadır. Dört tarafı yeşil duvarlarla çevrili küçük bir oda şeklindedir. Türbenin yakınlarında 1997 yılında kullanıma açılmış İsmail Dede Cemevi bulunmaktadır.

İsmail Dede'nin büyük bir Allah dostu olduğuna dair anlatılan menkıbeler mevcuttur. Zile ilçe merkezinin biraz dışında yer almasına rağmen en çok ziyaret edilen yatırılarından biridir. Hemen her türlü dilek için ziyaret edilmektedir. Hasta olan kişilerin gömlekleri bir gece türbede bırakılır, daha sonra hasta olan kişiye giydirilir. Böylece kişinin hastalıktan kurtulacağına inanılır. (Zile)

Zile İstasyon Mahallesi'nde bulunan İsmail Dede Türbesi'ne hamile iken gidilirse doğacak çocuğun İsmail Dede gibi sakin ve iyi huylu olacağına inanılır.

Ancak hamile kadının ziyarette elini vücuduna değdirmemesi gerekir. Eğer elini vücuduna değdirirse çocuğun vücudunun aynı yerinde iz kalacağına inanılır. (Zile)

4.1.17. Koca Kayzer

“Yöre halkı tarafından "Koca Kayzer Mezarı" diye adlandırılan Kaya Mezarı, Zile Kalesi'nin kuzeyindeki sarp kayalıkta yer almaktadır. Tokat ve çevresinde yaygın olan Roma dönemi kaya mezarlarındandır. Kayaların yüzü düzeltilerek yapılan kaya mezarının kuzeyindeki giriş kapısı önünde geniş bir sahanlık bulunmaktadır. Sahanlık üzerinde, giriş kapısının sol tarafında 30 cm çapında bir kan çukuru yer almaktadır. Yaklaşık 80 cm boyutlarındaki kapıyla girilen dikdörtgen formlu mezar odasının üzeri, beşik tonoz şeklinde oyulmuştur.” (www.kulturportali.gov.tr)

Koca Kayzer adındaki kaya mezarı hakkında halk arasında şu hikâye anlatılmaktadır:

Mezarın olduğu bölgede çok eskiden güzel bir kız yaşıyormuş. Bu kız dokumacılık yapıyormuş. Günün birinde Zile'yi eşkıyalar basmış. Kız bu eşkıyaların birinden kaçarken soluğu kesilmiş ve Allah'a kendisini kurtarması için yalvarmış. O an yarılan taşların içinde küçük bir oda açılmış. Kız buraya sığınarak eşkıyalardan kurtulmuş. Daha sonra tezgâhını da getirerek ömrünün sonuna kadar burada yaşamış. Ölünce de aynı yere defnedilmiş. (Zile)

Kemal Türker, Koca Kayzer hakkında şu bilgileri aktarmıştır:

Zile Kalesi'nin surlarından aşağıda, Kuzey tarafın yalçın kayalıkları üzerinde bulunmaktadır. Tahminen yerden yüksekliği 10 metreyi bulan ve sarp kayalıklar üzerine oyulmuş muntazam bir odacıktan ibarettir. “Koca Kayser” adı ile anılan bu odanın Pontus Mezarı olduğu söylenmektedir. Sarp kayalıklar arasındaki bu odaya giden herhangi bir yol yoktur. Halk arasında anlatılan rivayete göre; Roma Kralı Sezar'a Zile Ovası'nda yenilen Pontus hükümdarı Pharnace, savaşa gitmeden önce genç ve çok güzel olan karısına bu odayı yaptırıp yerleştirmiş, fakat Pontus Kralı savaşta yenilince genç ve güzel kadın kendini kayalardan aşağı atarak intihar etmiş, böylece Sezar'ın eline esir düşmek istememiştir. (1984: 25)

Aktarılan bilgilere göre Pontus döneminden kaldığı anlaşılan Kaya Mezarı, Zile halkı tarafından bir kültür mirası olarak sahiplenilmiştir. Sahada dinlediğimiz ve Koca Kayzer'le ilgili bir inanışa göre de siğilleri yok etmek için Zile Kalesi'nde bulunan Koca Kayser'in mezarına gidilerek orada mum yakılır, dualar edilir. Mezarın yakınında bulunan incir ağacının bir yaprağı düşmeyecek şekilde hafifçe kırılır. Ağacın yaprağı çürüdükçe siğillerin de iyileşeceğine inanılır. (Zile)

4.1.18. Küçük Çeltek

Yazıcı Mahallesi, Küçük Çeltek Sokak'ta bulunmaktadır. Çeltek köyünde bulunan ve Çeltek Baba adıyla bilinen Şeyh Mahmut'un kardeşi olduğu rivayet edilmektedir.

4.1.19. Muharrem Dede

Halk arasında Muallim Dede Türbesi olarak da bilinmektedir. Eskiden Zile Devlet Hastanesi'nin bahçesinin bulunduğu alandır. Zile halkı tarafından en çok bilinen ve ziyaret edilen, hakkında en çok bilgi sahibi olunan yatırlardandır. Türbenin bulunduğu alan görevliler tarafından güzel bir şekilde düzenlenmiştir. Türbede yan yana iki kabir bulunmaktadır. Bu kabirlerde Muharrem Efendi ve Muharrem Efendi'nin babası Mehmet Ârif Efendi yatmaktadır. Mezarların yanında bir sütun taş mevcuttur. Taşın yanında, türbenin köşesinde halk tarafından yakılmış mumların islerini ve kalıntılarını görmek mümkündür.

Muallim Dede, “Sivas'ta bulunan Şeyh Şemsettin Sivasî'nin kardeşi Muharrem Efendi'dir. İslâm'ın büyük âlimlerinden Mehmet Ârif Efendi'nin oğludur. Milâdî 1505-1591 yılları arasında yaşamıştır.” (Yardımcı, 1998: 17) “Halk arasında ünü kadar ilim adamları çevresinde de tanınan bir müellif, muhaddis, müfessir, ârif ve kâmil bir zattır.” (Ulu, 2004: 268)

Muallim Dede Türbesi'yle ilgili tespit edilen inanmalar şu şekildedir:

Zile eski Devlet Hastanesi bahçesinde bulunan Muharrem Efendi Türbesi'nin karşısında dikili bir sütun taş mevcuttur. Çocuğu olmayan kadınlar, perşembe akşamları hem türbeyi ziyaret eder hem de dikili taşı kucaklayarak çocuğunun olması için dilekte bulunur. (Zile)

Muharrem Efendi'nin kabri üzerinde bulunan küçük taşlardan biri alınıp dilek tutularak mezar taşına sürülür. Taş, yapışırsa dileğin kabul olacağına, yapışmazsa kabul olmayacağına inanılır. (Zile)

Yedi perşembe Muallim Dede'nin kabrini ziyaret edenin dileği kabul olur. (Zile)

Muharrem Efendi birçok eser vermiş bir ilim adamıdır. Muallim Dede olarak tanınmaktadır. Okula yeni başlayan çocuklar ve aileleri tarafından ziyaret edilen türbede zihin açıklığı için dua edilir. (Zile)

Bunların dışında evlenemeyen kızlar, hastalar, vb. Muharrem Efendi'nin kabrini ziyaret etmekte, mum yakmakta, adak adamakta ve dua etmektedir. (Yardımcı, 1998: 18)

4.1.20. Musa Fakih

Halk arasında Beyazıbesten olarak da bilinen Beyazıt-ı Bestâmî Camisi'nin içindeki türbede yatmaktadır. 11. yüzyılda Zile'ye yerleşen Musa Fakih, şimdiki türbenin yakınına bir medrese, bir han, bir zaviye ve Beyazıt-ı Bestami Camisi'ni yaptırmıştır.

“Kendisine ilminin büyüklüğü ve dine hizmetinden dolayı, dinin yardımcısı anlamına geldiği bilinen "Nasuriddin"; Fıkıh ilmindeki derinliğinden dolayı da "Fakih" unvanı verilmiştir. 1207 yılında vefat eden Musa Fakih, bugünkü kabrine defnedilmiştir.” (Ulu, 2004: 269)

Türbe perşembe akşamları halk tarafından ziyaret edilmektedir. Türbede bulunan suyun göz hastalıklarına iyi geldiğine inanılır ve ağrıyan göze bu sudan damlatılır. (Zile)

Başı ağrıyan kişiler başlarını türbenin yanında bulunan küçük deliğe sokarlar. Bedeni titreyene kadar beklerler ve böylece baş ağrısının geçeceğine inanılır. (Zile)

4.1.21. Mustafa Kuddusi

Türbe, Kislik Mahallesi'nde bulunmaktadır. Türbenin etrafı kerpiç duvarlarla çevrilmiştir ve bakımsız bir durumdadır. Türbede Mustafa Kuddusi Efendi'nin yanı sıra başka kabirler de mevcuttur. Türbe duvarındaki pencerenin içinde bulunan erimiş mumlardan halk tarafından dilekler için ziyaret edildiği anlaşılmaktadır.

4.1.22. Ömer Dede

Minareikebir Mahallesi'nde bulunan Çıkrıkçı Camisi'nin arkasında bulunan türbedir. Türbeyi birçok dileklerin yerine gelmesi için ziyaret ederler.

4.1.23. Örümcekli Dede

Örümcekli Dede Türbesi Adnan Menderes Caddesi üzerinde, Zile Kalesi’ne çıkan yokuşun yan tarafında bir evin bahçesinde bulunmaktadır. “Halk arasında İstanbul’un fethine giden bir İslâm savaşçısı olduğu söylenmektedir. Yolculuk sırasında Zile’de darı bekaya intikal etmiş, defnedilmiştir.” (Ulu, 2004: 270)

“Halk arasında, türbe kenarlarında bulunan örümcek ağları, bazı hastaların ceplerine konarak iyi olacağı düşüncesi vardır. Özellikle akıl hastaları, cin çarpması, korku hastalarına bu metot zaman zaman uygulanmaktadır.” (Ulu, 2004: 271)

Örümcekli baba ticaret evliyası olarak bilinir. Ev, araba gibi satılacak bir malın üzerine Örümcekli Baba’nın kabrinden alınan toprak serpilir. Böylece o malın hemen satılacağına inanılır. (Zile)

4.1.24. Pirler

Pirler adıyla bilinen türbe Alacamescitbala Mahallesi, Davunlu Dede Sokak’ta bulunmaktadır. Davunlu Dede Türbesi’nin karşısında küçük bir evin içinde yer alan türbede yedi tane sanduka bulunmaktadır. Bu sandukalarda kimlerin yattığı hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Türbe yakınında görüşme yaptığımız kişiler türbe hakkında bilgi sahibi olmadıklarını, halkın genellikle perşembe akşamları türbeye gelerek dua ettiklerini belirtmişlerdir.

4.1.25. Sabır Dede

Sabır Dede Türbesi Sakinler Mahallesi, Eda Sokak’ta bulunan Boyacı Hasan Ağa Camisi’nin girişinde bulunmaktadır. Halk tarafından her türlü dilekler için ziyaret edilmektedir.

4.1.26. Sarıtaşlı Evliyası

Zile Asrî Mezarlığı içerisinde bulunmaktadır. Türbenin yanında sarı renkte bir taş bulunmaktadır. Çocuğu olmayan kadınlar bu türbeyi ziyaret eder ve sarı renkli taşı kucaklayarak çocuklarının olması için dilek tutarlar. (Zile)

4.1.27. Süt Ali Baba

Zile ilçe merkezinde sütü olmayan kadınlar Orta Mahalle’de bulunan Süt Baba Ocağı’na gider. Ocakzâdeden alınan ekmek yenir ve orada bulunan cöfer toprağından bir parça alınır. Bu ekmekten yiyen kadının sütünün bollaşacağına inanılır. (Zile)

Türbe, bir evin bahçesinde bulunmaktadır. Günümüzde türbenin bulunduğu evde ocakzâdelerden kimse yaşamamaktadır. Bu yüzden süt ekmeği uygulaması tarihe karışmıştır.

4.1.28. Şeyh Ethem Çelebi

Şeyh Ethem Çelebi’nin kabri Alikadı Mahallesi’ndeki Beyazıt-ı Bestâmî Camisi içinde bulunan türbededir. “Yıllarca Beyazıt-ı Bestâmî Câmisi’nde insanlara yaptığı sohbetlerle İslâm dinini ve ahlâkını öğretmiş, sayısız talebeler yetiştirmiştir.” (Ulu, 2004: 274) Halkın türbeyi ziyaret etmelerinin nedenleri yukarıda detaylı şekilde verilmiştir.

4.1.29. Turabi Baba

Turabi Baba Türbesi Minareisağır Mahallesi’ndeki 75. Yıl Aile Sağlığı Merkezi’nin arkasındaki bir çıkmaz sokakta bulunmaktadır. Evlerin arasında, etrafı tellerle çevrili bir alanda bulunmaktadır. Türbenin içinde Turabi Baba’nın kabri ve kabrin yanında bir ağaç mevcuttur. Türbenin ayak ucunda mum yakmak için bir yer yapılmış ve şamdanlar koyulmuştur.

“Bu mübarek zatın taşları parmaklarıyla deecek kadar kuvvetli olduğu rivayet edilmektedir. Zile’yi ecinnilerden koruyup kolladığı, geceleri sürekli gezdiği konusunda söylentiler vardır. Pek çok dilek için yöre halkı tarafından ziyâret edilmektedir.” (Ulu, 2004: 278)

4.1.30. Yuh Baba

Yuh Baba adıyla anılan mevki Zile ilçe merkezinde, Haznedar sokağında bulunmaktadır. Burada bir yatır ya da ziyaret yeri bulunmamaktadır. Yuh Baba ile ilgili menkıbeye ölüm sonrası halk inanışları bölümünde yer verilmiştir.

4.2.Zile Köylerinde Bulunan Türbeler ve Ziyaret Yerleri

4.2.1. Abdal Musa Sultan

Emirören köyünde bulunmaktadır. Abdal Musa'nın yattığı kabul edilen türbe köy mezarlığında bulunmaktadır. Genişçe bir avlusu, kurban kesmek için ayrılmış alanlar, misafirhane ve cemevi olarak kullanılan bir bölüm bulunmaktadır. Vakıf tarafından güzel bir şekilde düzenlenmiştir ve en çok yaz aylarında hem Zile'den hem de Zile dışından ziyaretçiler gelmektedir. Her yıl yaz aylarında Abdal Musa'yı Anma Töreni yapılmaktadır.

Abdal Musa Orhan Gazi döneminde savaşa katılmış, yeniçerilere yoldaşlık etmiş, Hacı Bektaş-ı Veli'ye bağlı, Anadolu'nun en çok tanınan erenlerinden biridir. (unyezile.com)

“Abdal Musa'nın biri Bursa, diğeri Antalya'nın Elmalı İlçesi'ne bağlı Tekke Köyü'nde olmak üzere iki mezarı vardır. Bursa'dakinin mezar değil makam olduğu söylenir. Bektaşîler, genellikle Tekke Köyü'nü benimsemişlerdir.” (Eyüboğlu, 1991: 36) Anadolu'nun çeşitli yerlerinde olduğu gibi Zile Emirören köyünde de Abdal Musa'nın makamı mevcuttur.

Çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar, hastalar, ruhî bunalımda olanlar tarafından sıkça ziyaret edilmektedir.

4.2.2. Abidin Dede

Türbe Çakırcalı köyünde bulunmaktadır. Aslen Malatyalı olan Abidin Dede diyar diyar dolaşmış ve en son Çakırcalı köyüne gelerek burada vefat etmiştir. Özellikle ruhî bunalımda olan hastalar tarafından ziyaret edilmektedir. (Ulu, 2004: 228)

4.2.3. Acısu Evliyâları

Acısu köyü, Zile'de bilinen adıyla Aşiret ya da Sıraç köyüdür. Sıraç Alevileri Beydilli Türkmen aşiretine mensup bir topluluktur ve Amasya, Zile, Çekerek köylerinde yaşamaktadırlar. Acısu köyü Sıraçların bir kolu olan Anşabacılar için büyük öneme sahiptir zirâ tarikatın kurucuları olan Veli Dede ve Anşa Bacı'nın kabirleri bu köyde bulunmaktadır ve Acısu köyü Anşabacıların merkezi

konumundadır. Çalışmamızın “Zile’nin Sosyo-Kültürel Yapısı” başlıklı bölümünde Sıraçlara ait bazı bilgiler verilmiştir.

Acısu köyünde ziyaret edilen toplam dokuz tane ziyaret yeri bulunmaktadır. Bunlar; Veli Baba ve Anşa Bacı’nın kabri başta olmak üzere Kıtım Ana, Kara Dede, Nişan Evliya, Küçük Evliya, Kızgın Evliya, Narlı Evliya, Bakacak’tır.

Veli Baba ve Anşa Bacı’nın mezarları köyün içinde bulunan yeni mezarlıktaki türbenin içerisinde. Bu türbe dışında yer alan ziyaret yerleri hakkında Ali Selçuk şu bilgileri vermiştir:

Diğer ziyaret yerleri köyün çevresindeki dağların zirvesinde ve dağ ile aynı adla anılmaktadır. Köylülerin anlattıklarına göre, Veli baba-Anşa bacı haricindeki evliya ziyaretleri köyün kuruluşuyla birlikte başlamıştır. Anlatılanlara göre evliya ziyaret yerlerinin çoğunluğunun tespitini köyün kurucusu ve Veli babanın dedesi olan Kurt Hasan lakaplı şahıs yapmıştır. Bunun yanı sıra, Veli baba ve Anşa bacı Nişan evliyanın yerini tespit etmiştir. Tüm bu ziyarete konu olan evliyanın yerlerinin aranışı ya da mekânsal olarak yerlerinin tespiti çabaları değerler sistemine orijin kaynakları belirleme girişiminin sembolik bir göstergesidir. Orijin kaynaklarının tespitinin ardından evliya mezarlarının ziyarete konu oluşu ise yeni kurulan toplumsal hayatı bu merkezi değerler sistemi ile ilişkilendirme ve buna göre sosyal hayatı organize etme girişiminin sembolik olarak ziyaret ritüelinde somutlaştığının habercisidir. Veli baba-Anşa bacı evliyalarının ziyarete konu olmaları, onların ölümüyle birlikte başlamıştır. Onları ayrıcalıklı kılan ise orijin değerler sistemi ile yani atalar ile bağlantıyı kurmalarıdır. Veli baba-Anşa bacı haricindeki diğer evliya ziyaret yerleri taş yığımından mezar şekline getirilmiş, çevresi taşla çevrilmiş durumdadır. (2010: 141)

Acısu köyünde bulunan ziyaret yerlerinin halk tarafından hangi zamanlarda ve daha çok hangi nedenlerden dolayı ziyaret edildiğiyle ilgili Ali Selçuk’un verdiği bilgiler şöyledir:

Acısu Sıraçlarının evliya ziyaretlerine gidilme zamanları farklılık arz etmektedir. Veli baba-Anşa bacının ziyaretine her Perşembe ikindi üzeri kadınlar topluca giderler. Burada bir kült değişikliğiyle karşı karşıyayız. Önceden köyün kadın ve erkekleri topluca giderken günümüzde erkekler bireysel olarak ziyaret etmektedirler. Köylüler bu ziyareti Cuma akşamı ziyareti olarak adlandırmaktadırlar. Ayrıca söz konusu ziyarete adağın yerine getirilmesi için gidilmektedir. Diğer evliya ziyaretlerine gidilme nedenleri farklılık arz eder. Öyle ki köylülere göre çocuğu olmayan kadınlar, hastalar, geçim sıkıntısı çekenler, işsizler vs. evliyalara niyaz edip, ibadet ederlerse, o kendisinden istenilen her şeyi yerine getirir. Önemli bir husus da Kara dede ve Bakacak evliyasına mayıs haziran aylarında yapılan toplu ziyaretlerdir. Ancak ziyaretin nedeni ne olursa olsun, orada kanlı kurban ritüeli yapılması şarttır. Söz konusu ziyaret nedenlerinin temelini adak oluşturmaktadır. Onlara göre evliyadan her türlü dilek adak karşılığında yapılır. Burada kurbanlık hayvan koç veya cebraildir; bunların dışında herhangi bir hayvan veya nesneden adakta bulunulamaz. Aynı zamanda adanan adakların evliyanın mezarı başında kesilmesi gerekmektedir. Ancak, Veli baba-Anşa bacı ziyaretinde adak tekkenin giriş kapısında kesilir. Bazı evliyaların güçlerinin belirli alanlara tahsis edildiği de görülmektedir. Öyle ki, Kıtım ana yürümeyen çocukların yürümesini; Kara dede ve Bakacak evliyası, yağmur yağmasını sağlamaktadır. Ayrıca köylüler arasında, evliyaların köyü koruduğu inancı mevcuttur. Evliyaya karşı yapılan saygısızlık en büyük günahlardan

sayılmaktadır. Ayrıca, mezarlarının bulunduğu dağların sahipleri de bu evliyalardır. Evliyanın dağla ilişkilendirilmesi, dahası bulundukları yerlerin ve özellikle de bu dağların sahipleri olarak görülmeleri geleneksel Türk dinindeki atalar kültü ve yer-su inançlarını çağrıştırmaktadır. (2010: 141–142)

4.2.4. Ali Hoca

Ali Hoca türbesi kendi adının verildiği Ali Hoca köyündedir. Türbe her türlü dilek, ruhî bunalımlar, çeşitli hastalıklar için ziyaret edilmektedir.

4.2.5. Arap Dede (Aluçözü)

Aluçözü köyünde bulunan türbe genellikle çocuğu olmayan kadınlar tarafından olmak üzere her türlü dilek için ziyaret edilir.

4.2.6. Arap Dede (Yeniköy)

Yeniköy köyünde türbe genellikle çocuğu olmayan kadınlar tarafından olmak üzere her türlü dilek için ziyaret edilir.

4.2.7. Ardıçlı Dede

Ardıçlı Dede ziyaret yeri Yeni Dağıcı köyünde bulunmaktadır. Ziyaret yeri köydeki bir tepede ardıç ağaçlarıyla kaplı bir alandır. Köy halkı tarafından özellikle yağmur duası için buraya gelmektedir.

4.2.8. Arslan Dede

“Zile İlçesi'nin Kuzey sırtlarındaki Saraç Köyü'nde bulunmaktadır. Bu türbenin bulunduğu yerde yedi kabir vardır. Arslan Dede'nin büyük mücahitlerden biri olduğu; bir savaşta, dizlerinden aşağısını kaybetmesine rağmen savaşa devam ettiği, pek çok kâfiri tepelediği, dört metre boyunda olağanüstü bir şahsiyet olduğu konusunda rivayetler vardır.” (Ulu, 2004: 235)

Türbe çocuğu olmayan kadınlar, çeşitli dilekleri bulunanlar ve yağmur duası için özellikle yaz aylarında sıkça ziyaret edilmektedir.

4.2.9. Ay Kadın

Ay Kadın ziyaret yeri Kızılca köyünde bulunmaktadır. Ziyaret yerinde bir kabir bulunmamakta, sadece şifalı olduğu kabul edilen kaynak suyunun bulunduğu yuvarlak bir havuz yer almaktadır.

Ay Kadın ziyaret yerindeki şifalı suyun baş, diş, mide ve karın ağrısına iyi geldiğine inanılmaktadır. Bu ağrılardan muzdarip olanlar şifalı sudan içerler. Bunun yanı sıra köylüler düğün öncesi gelin ve damadı bu suya getirerek yıkamaktadır.

4.2.10. Balıklı

Korucak köyünde bulunan ziyaret yeri hakkında şöyle bir hikâye rivayet edilmektedir:

Eskiden türbenin yanında bulunan küçük bir havuzun içinde balıklar yaşamaktaymış. Seferberlik yıllarında buraya gelen bir tabur askerin komutanı bu balıkların tutulmasını ve yenmesini emretmiş. Çevresindekiler bunun günah olduğunu, bu balıkların kutsal olduğunu anlatmış ama komutan bunlara inanmadığını söylemiş. Akşam balıkları evine götüren komutanın bir çocuğu yüksekten düşüp ölmüş, diğeri de ortadan kaybolmuş. Komutanın eşi de balıkları pişirdiği esnada düşüp ölmüş. Tavadaki balıklar ortadan kaybolmuş. Bu olanlardan sonra komutan yaptığı hatayı anlamış. Komutanı bir daha gören olmamış. (Ulu, 2004: 237)

4.2.11. Bircivan

“Emir Dolu Köyü'ndedir. Kim olduğu, nereden geldiği, nasıl bir hayat sürdüğü konusunda elimizde bir bilgi yoktur. Yöre halkı, hemen her türlü hastalıktan şifa bulmak için Bircivan'ı ziyaret etmekte, adaklar adamakta, kurbanlar kesmektedir.” (Ulu, 2004: 239)

4.2.12. Boldacı Tekkesi

Boldacı köyünde bulunmaktadır. Köy camisinin yanında bulunan türbede yedi tane sanduka bulunmaktadır. Köy halkı tarafından “yedi mezar” ya da “yedi yatır” olarak da söylenmektedir. Bu yedi yatır hakkında şöyle bir menkıbe anlatılmaktadır:

“Köyü basan eşkıyalar köylünün yiyecek, hayvan, para gibi kıymetli eşyalarını yağmalarlar. Eşkıyalar köyden giderken şimdiki türbenin bulunduğu taraftan havada

uçarak gelen kazma, kürek, keser gibi letler ekyaya saldırır. Ekyalar ganimetleri bırakarak kaçarlar. Yardıma gelen ve görülmeyen bu kazma ve küreklerin türbedeki ermiler olduğuna inanılır.” (Yardımcı, 1998: 21)

Türbe her türlü konuda ziyaret edilmektedir. Özellikle yürüme çağına gelip yürüyemeyen çocuklar türbenin etrafında yedi defa döndürülür ve böylece yürüyeceğine inanılır.

4.2.13. Cici Anne

Cici Anne Türbesi Küçüközlü köyünde bulunmaktadır. Köy merkezinin dışında ormanlık bir alanda bulunan türbe ve türbenin etrafı köy derneği tarafından düzenlenmiştir. Köylü tarafından “Cici Evliya” ya da “Cici Baba” olarak da bilinmektedir. Mezar taında da “Cici Evliyamız” yazmaktadır.

Dr. Ömer Yüce, Cici Anne Evliyası hakkında yaptığı araştırmalar neticesinde u kanılara varmıştır:

Milattan sonra 5. yüzyılda Constantin, Bizans İmparatorluğu’nun mezhebini Ortodoks olarak ilan etmiş ve bunu bütün Anadolu’ya yaymak istemiştir. O dönemde bugünkü Küçüközlü köyünde bulunan, Kayseri Psikopozluğuna bağlı kilisenin görevlisi Aziz Cicelio ve ei Azize Ally Magie İstanbul’un dayattığı yeni mezhebi kabul etmedikleri için ölüm cezasına çarptırılmıştır. Aziz Cicelio, bugün Cici Anne Türbesi’nin bulunduğu yerde çarmıha gerilerek öldürülmüş ve cesedi ibret olsun diye günlerce orada bırakılmıştır. Aziz Cicelio’nun ei Azize Ally Magie ise ruhuna eytan girdiği gerekçesiyle yakılarak ldrlmtir. Daha sonra Azize Ally Magie’nin külleri ve Aziz Cicelio’nun külleri bugünkü Cici Anne Türbesi’nin bulunduğu yere gmlmtir. (unyezile.com)

Hristiyanlar tarafından kutsal kabul edilen bu mezar bölgenin İslamlamasından sonra da İslamî bir kimlik kazanmıştır. Aradan yüzlerce yıl geçmesine, farklı dinlere mensup insanların bu bölgede yaşamasına rağmen bir kültür aktarımı olarak bu türbe hâlâ birçok kişi tarafından ziyaret edilip dua edilmektedir.

4.2.14. Cotu

Emirdolu köyünde bulunan türbe yöre halkı tarafından çeşitli istekler için ziyaret edilip, adak adanmakta ve kurban kesilmektedir.

4.2.15. Çağlayan Evliya

Karakuzu köyünde bulunmaktadır. Köyde çağlayan olarak adlandırılan şelalenin yakınındaki mağarada bulunmaktadır. Ziyarete gelenler dilek tutarak mağaraya para atar. Yine dilek tutan insanlar mağaranın duvarına ıslattığı bez parçasını atar. Islatılan bez parçası mağaranın duvarına yapışırsa dileğin kabul olacağına inanılır. Şelaleden akan suyu içen lohusa kadınların sütünün bollaşacağına inanılır.

4.2.16. Çal Dede

“Alıçözü Köyü'nde bir tepenin üzerinde, etrafı ardıçlarla çevrili, güzel bir alandadır. En fazla çocuğu olmayan kadınlar tarafından ziyâret edilmektedir. Ziyâretçi kadınlar, buradaki ardıçların küçük kozalaklarını, çiğnemedi yutarlar. Bu şekilde bedenlerine yeni zindelik geleceğini ve çocuklarının olacağına inanan pek çok ziyâretçi vardır.” (Ulu, 2004: 243)

4.2.17. Çamlı Dede

“Yine Alıçözü Köyü'nde bulunan bir başka ziyâret yerinin de Çamlık Dede olduğunu söylemek mümkündür. Mezarının yeri tam olarak belli olmamakla birlikte Çamlık mevkiinde olduğunda şüphe yok gibidir. Çal Dede gibi Orta Asya'dan geldiği söylenmektedir. Doğum, ölüm, hastalık, bereket, yağmur, zenginlik ve sıkıntıdan kurtulmak için yöre halkı tarafından ziyâret edilmektedir.” (Ulu, 2004: 243)

4.2.18. Çatal Armut

Emirdolu köyünde bulunan türbenin başında büyük bir armut ağacı bulunmaktadır. Ziyaret yerinin adı bu ağaçtan dolayı Çatal Armut'tur. Bu armutun şifalı olduğuna ve hastalıklara iyi geldiğine inanılır.

4.2.19. Çeltek Baba

“Ruhî bunalıma düşenlerin, akıl hastalarının götürüldüğü ve felç geçirenlerin ziyaret yeridir. 13. yüzyılda Ahmet Yesevî ocağından gelip buraları kendisine yurt tutan Şeyh Mahmut Emirci Doğan buraya yerleşip Çeltek Baba adı ile yörede ün salmış, tekke ve zaviye kurmuştur. Köyün adı da bu zattan gelmektedir.” (Yardımcı, 1998: 8)

Çeltek köyünün mezarlığında bulunan Şeyh Mahmut (Çeltek Baba) Türbesi son dönemde çok güzel, kubbeli bir şekilde yaptırılmıştır. Türbenin önünde büyük bir ağaç bulunmaktadır. Ağaca bağlanmış çaputlardan dilek ağacı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Türbenin hemen karşısına kurban kesim yerleri ve misafirlerin oturup yemek yiyebilecekleri masalar ve oturaklar yapılmıştır.

Türbeden köye doğru giden yolda Çeltek Baba şifalı suyu bulunmaktadır. Bu suyun özellikle psikolojik rahatsızlıklara, felçli hastalara olmak üzere birçok rahatsızlığa iyi geldiğine inanılmaktadır. Suyun aktığı çeşme yine kubbeli bir yapıyla kapatılmıştır. Ziyaretçiler bu suya batırdıkları bezleri dilek tutup kubbeli yapının tavanına atarlar. Atılan bez tavana yapışırsa dileklerin kabul olacağına inanılır. Ağır hasta, felçli olan kişinin atleti Çeltek köyünde bulunan şifalı suyun üstüne serilir. Atlet suyun dibine çökerse hastanın öleceğine, suyun üstünde kalırsa iyileşeceğine inanılır.

Köy camisinin önündeki rampadan yukarıya doğru çıkıldığında zamanında Çeltek Baba'nın evi olduğu düşünülen Çilehane bulunmaktadır. Akıl hastaları, psikolojik sorunları olanlar Çilehane'nin içinde bulunan sütuna kollarından bağlanır. Bir gece ailesi ile birlikte burada yatar. Kollarındaki bağlar kendiliğinden çözülen hastaların iyileşeceğine inanılır. Köy muhtarından edindiğimiz bilgilere göre hastalar sütuna bağlanmaz sadece sütunun bulunduğu Çilehane'de bir gece kalırmış.

Çeltek Baba Türbesi sadece Tokat ve Zile'den değil yurdun birçok yerinden özellikle yaz aylarında ziyaretçi akınına uğramaktadır. Ölümcül hastalığa yakalananlar, felçli hastalar, kötürümler, akıl hastaları Çeltek Baba'yı ziyaret eder ve köyde günlerce kalır. Zile'de çokça söylenen kalıplaşmış bir söz şöyledir: "Anadan eğri olana Çeltek Baba ne yapsın?"

4.2.20. Çırçır

Sofular köyünde bulunmaktadır. Köydeki iki kavak ağacının bulunduğu yer türbe olarak kabul edilen bir ziyaret yeridir. Köy halkı tarafından birçok dileklerinin yerine gelmesi için ziyaret edilir.

4.2.21. Çiğ Köy Baba

Palanlı köyünde bulunan türbeyi çiğ insanların ziyaret ettiğinde olgunlaşacağına inanılır.

4.2.22. Çimeçoluk

“Yalınyazı Kasabası'nda bulunmaktadır. Bir adına da Kamber Dede denmektedir. Hakkında pek fazla bilgi yoktur. Üçyüzelli dört yüzyıllık söğüt ağaçlarının bulunduğu, kasabanın merkezinde bulunan bir tekkedir. Konuşamayan, yürüyemeyen, sütü olmayan kadınların, huysuz çocukların sıkıntılarını gidermek için halk tarafından sık sık ziyâret edilir.” (Ulu, 2004: 246)

4.2.23. Deveci Baba

“Güzelbeyli Kasabası'nda bulunan Deveci Evliyâ'nın kabri, yöre halkı tarafından gönül sultanlarından biri olduğu için; bir dileklerin yerine gelmesi amacıyla ziyâret edilmektedir.” (Ulu, 2004: 248)

4.2.24. Dikmen Evliyası

Yaylayolu köyünde bulunan türbe köy halkı tarafından hemen her türlü dilekler ve yağmur duası için ziyaret edilir.

4.2.25. Dursun Baba

Horasan erenlerinden biri olduğu, İslamı yaymak için büyük mücadeleler verdiği rivayet edilen Dursun Baba'nın türbesi Alayurt köyünde bulunmaktadır. Köy halkı tarafından her türlü dilekler için ziyaret edilir.

4.2.26. Ellez Dede

Ayvalı köyünün çıkışında yer alan türbe her türlü dilekler ve hastalıklara şifa için yöre halkı tarafından ziyaret edilmektedir.

4.2.27. Emir Dede

Bulunduğu köy olan Emirören köyünün ismini bu zattan aldığı düşünülmektedir. Yöre halkı tarafından ziyaret edilen türbede adaklar adanıp kurbanlar kesilir.

4.2.28. Evliya

Kervensaray köyünün çıkışında bulunan türbe hakkında bilgi bulunmamaktadır. Türbe köy halkı tarafından ziyaret edilip dualar edilmektedir.

4.2.29. Göze

İğdir köyünde bulunan bir ziyaret yeridir. Ziyaret yerinin bulunduğu mekânda çam ağaçları ve şifalı kabul edilen bir kaynak suyu bulunmaktadır.

4.2.30. Gürz Baba

Zile ilçesinin Şeyhköy köyünde bulunan türbe köy halkı için çeşitli dileklerin kabulü için ziyaret edilmektedir.

4.2.31. Hamur Kesen

“Eski adı ‘Çokça Abdal’ olan Akgüller köyü, adını rivayete göre; Hacı Bektaş-ı Veli'nin müritlerinden olan Kaygusuz Abdal'dan almıştır. Kaygusuz Abdal'ın mezarının köy yakınlarında olduğu söylenmektedir.” (zilehabercom.blogspot.com.tr) Daha çok psikolojik bunalımları olanların ve baş ağrısından muzdarip olanların ziyaret ettiği Hamur Kesen ziyaret yeri de bu köyde bulunmaktadır.

4.2.32. Hıdır Dede

Zile ilçe merkezine 5 km mesafedeki Kurşunlu köyünde bulunan Hıdır Dede ziyaret yerinde köy halkı Hıdırellez şenlikleri yapmaktadır.

4.2.33. Hoca Beden (Çakırcalı)

Çakırcalı köyünde bulunan Hoca Beden Türbesi özellikle çocuğu olmayan kadınlar tarafından ziyaret edilmektedir. Çocuğu olmayan kadınlar türbenin olduğu yerde bulunan pelit ağacına çaput bağlayıp dua eder ve adak adar.

4.2.34. Hoca Beden (Güzelbeyli)

Güzelbeyli'de bulunan türbe ve türbedeki şifalı su hakkında Mehmet Emin Uluşunları kaydetmiştir:

Güzelbeyli Kasabası'ndadır. Türbenin üstü kapatılmıştır. Türbeden içeri girildiğinde bir merdivenle kabrin altına iniliyor. Altta fazla derin olmayan bir

kuyu var. Halk bu kuyunun suyunu içerek şifa bulduğunu düşünüyor. Halk arasında Hoca Evliyâ olarak tanınmaktadır. Bu türbe, genellikle çocuğu olmayan tarafından ziyaret edilir. Bunun yanında yöre halkı, burayı bahar mevsiminde sıkça ziyaret ederse, yağmurun bol yağacağına; hasat mevsiminin bereketli olacağına inanmaktadır. Yine buraya gelen hamile kadınların çocuklarının ve Hoca Evliyâ'yı ziyaret eden çocukların zekâlarının açılacağı konusunda yaygın bir inanç vardır. Türbenin bulunduğu yerde Hoca Beden'in kabrinin hemen yanında, başı ağrıyan hastaların başlarını soktukları bir delik vardır. (2004: 253)

4.2.35. Hu Dede

Karakuzu köyünde bulunmaktadır. Hu Dede'nin türbesinde bulunan sancığı yağmur duasına çıkıldığında suyun içerisine bırakılır. Eğer sancak kendiliğinden açılırsa yağmur yağacağına inanılır.

4.2.36. Kaba Ardic

Yücepınar köyünde, birçok ardic ağacının bulunduğu bir ziyaret yeridir. Yöre halkı başta yağmur duası olmak üzere birçok dilek için ziyarette bulunur.

4.2.37. Kaba Pelit

Güzelbeyli'de bulunan türbeye yürüme çağına gelip de yürüyemeyen çocuklar götürülerek dua edilir.

4.2.38. Kabak Dede

Taşkıran köyünde bulunan türbeyi yöre halkı daha çok yağmur duası için ziyaret etmektedir.

4.2.39. Kamer Kaya

Turgutalp köyünde bulunan ziyaret yeri daha çok çocuğu olmayan kadınlar tarafından ziyaret edilmektedir. “Hayvanları kaybolan köylüler, kaybolan hayvanlarına ait bir eşyayı bir gün bu türbenin yanında bırakmakta, daha sonra alıp ahıra götürmektedirler. Bu suretle hayvanların er geç bulunacağına inananların sayısı az değildir.” (Ulu, 2004: 260)

4.2.40. Kara Ağaç Baba

Güngörmez köyündeki kara bir ağacın altı kutsal bir ziyaret yeri olarak kabul edilir. Köy halkı tarafından ziyaret edilen mekânda dualar edilir.

4.2.41. Kara Şeyh

Türbe Karaşeyh köyünde bulunmaktadır. Asıl adı Yakup olan evliya zamanla lakabıyla anılmış ve bulunduğu köye de ismini vermiştir.

“Eskiden yemin edenlerin doğru söyleyip söylemedikleri bu türbeye getirilerek anlaşılırmış. Yemin edenler, türbenin başına getirilip; ‘Yalan yere yemin ettiyse, Karaşeyh seni kessin!’ diye bağırılırmış. Eğer gerçekten adam yalan yere yemin etmişse, dili lâl olurmuş.” (Ulu, 2004: 261)

Karaşeyh’in kabrinin baş ve ayak ucunda sütun taşlar bulunmaktadır. Kabrin başındaki sütuna sarılıp iki elini kavuşturan kişinin dileklerinin kabul olacağına inanılır. (Zile)

4.2.42. Kaygusuz Abdal

“Eski adı ‘Çokça Abdal’ olan Akgüller köyü adını rivayete göre; Hacı Bektaşî Veli’nin müritlerinden olan Kaygusuz Abdal’dan almıştır. Kaygusuz Abdal’ın mezarının köy yakınlarında olduğu söylenmektedir.” (unyezile.com)

4.2.43. Kırklar (Kırlar)

Kırlar köyü camisinin yakınında bulunan ziyaret yeridir. Köy, ismini bu ziyaret yerinden alarak Kırklar köyü olarak bilinirken isim zamanla Kırklar halini almıştır.

4.2.44. Kırklar (Kuru Pınar)

Kurupınar köyündeki çok eski kavak ağaçlarının bulunduğu yer Kırklar ziyaret yeri olarak bilinir ve köy halkı tarafından ziyaret edilir.

4.2.45. Kırklar (Savcı)

Savcı köyünde bulunan Kırklar ziyaret yerinde kırk evliyanın yattığına inanılır. Yöre halkı tarafından kutsal kabul edilen alan özellikle yağmur duası için ziyaret edilir.

4.2.46. Kırklar (Yeşilce)

Yeşilce köyünde bulunan Kırklar ziyaret yerinde kırk evliyanın yattığına inanılır. Yöre halkı tarafından kutsal kabul edilen alan birçok dilek için ziyaret edilir.

4.2.47. Kızlar Pınarı

Osmanpınarı köyünde kutsal kabul edilen bir ziyaret yeridir. “Özellikle ayın on dördünde kırk peri kızının burayı ziyâret ettiğine dair inanç vardır.” (Ulu, 2004: 263)

4.2.48. Kova Baba

Yeniköy köyünde bulunan Kova Baba Türbesi hakkında Mehmet Emin Ulu şu bilgileri aktarmaktadır:

Yeni Köy'de bulunan bu türbede bir kabir vardır. Zamanında Yeni Köy'de büyük bir su kıtlığı varmış. Köydeki bir kuyudan başka yerde, su bulunmazmış. Kuyunun başına orta yaşlı bir adam gelip durmuş. Su almaya kim gelirse gelsin; kuyudan suyu büyük bir coşku içinde çeker, herkesin gönlünü alırmış. O kuyunun başında olduğu müddetçe kuyuda asla su bitmezmiş. Bu kuyunun başında geçirdiği yılların hürmetine erenlerden bir eren olmuş. Adı da "Kova Baba" olarak kalmıştır. (2004: 263–264)

4.2.49. Kulak Kuyusu

Savcı köyündeki kutsal kabul edilen ziyaret yerinde bulunan suyun kulağa damlatıldığında ağrıların geçeceğine inanılır.

4.2.50. Küçük Çelttek (Büyükkarayün)

Büyükkarayün köyünde bulunan türbe yöre halkı tarafından ziyaret edilir ve yanında yer alan mesire alanında piknik yapılır.

4.2.51. Küçük Çelttek (Yalınyazı)

Yalınyazı'da bulunan türbe yöre halkı tarafından her türlü istekler için ziyaret edilip dua edilmektedir.

4.2.52. Mahmut Dede

Güzelbeyli'de bulunan türbe yöre halkı tarafından ziyaret edilir ve türbeyi ziyaret eden çocukların toprak yemekten vazgeçtikleri söylenir. (Ulu, 2004: 265)

4.2.53. Melik Gazi

Güzelbeyli'de bulunan diğer bir türbe de Melik Gazi Türbesi'dir. Her türlü duaların kabulü için ziyaret edilmektedir.

4.2.54. Murat Baba

Palanlı köyünde bulunan Murat Baba Türbesi'ni ziyaret edenler muratlarına kavuşacaklarına inanırlar. Özellikle çocuğu olmayan kadınlar tarafından ziyaret edilir. Ziyaret sonrası erkek çocuğu olanlar çocuğun adını Murat koyar.

4.2.55. Nusreddin Baba

Yeşilce köyünde bulunan türbe yöre halkı tarafından birçok istekler için ziyaret edilerek dua edilir.

4.2.56. Pervane Baba

Yıldıztepe'de bulunan türbe daha çok geçmeyen bir korkuya yakalananlar tarafından ziyaret edilir. "Türbeden alınan taş, evde suyun içine konur. Yedi gün, günde üç defa bu sudan hastaya içirilir. Bu sayede hastanın, korku illetinden kurtulacağına dair yörede inanç vardır." (Ulu, 2004: 271)

4.2.57. Sıtma Pınarı

Yapalak köyünde bulunan ziyaret yeri birçok dilek için ziyaret edilerek dualar edilir. Sıtmapınarı'nın bulunduğu yerdeki ağaçların kutsal olduğuna inanılır. Dileklerin gerçekleşmesi için ağaçlara yumurta, iplik, çaput, nal gibi nesneler bağlanır.

4.2.58. Şeyh Ahmet

Şeyh Ahmet Türbesi Kepez köyünün yakınında bulunmaktadır. Türbenin bulunduğu tepe çam ağaçlarıyla kaplıdır. Türbenin de bulunduğu Şeyh Ahmet çamlığı Zileliler tarafından yaz aylarında piknik için sıkça gidilen bir mesire alanıdır. Zile'de ve köylerde görüşme yaptığımız kaynak kişiler özellikle Şeyh Ahmet'ten bahsetmiştir. Kaynak kişilerin Şeyh Ahmet Türbesi ile ilgili vurguladıkları nokta türbeden bir çöp dahi olsa getirilmemesi gerektiğidir. Türbeden kozalak, ağaç dalı gibi herhangi bir şeyi eve getiren kişinin kâbuslar gördüğü ve türbeden aldığı şeyi geri götürüp bırakmazsa başına kötü işler geleceği anlatılmaktadır.

Şeyh Ahmet hakkında anlatılan menkıbe şöyledir:

Bir vakitler şimdi Şeyh Ahmet Türbesi'nin bulunduğu tepede Ahmet isminde bir zat yaşarmış. Bu zat ağaçtan yaptığı kaşık, kepçe, oklava gibi ürünleri ve çarşıdan

alınması gereken ihtiyaçların bulunduğu listeyi bir öküzün boynuna asar, öküzü Zile'ye yollarmış. Öküz, Zile'ye gelir ve dükkânların önünde dururmuş. Öküzün dükkânın önüne geldiğini gören esnaf Ahmet'in öküzü olduğunu anlar ve listedeki ihtiyaçlardan dükkânda bulunanları verir, karşılığında Ahmet'in yaptığı ürünlerden almış. Böylece gerekli dükkânları dolaşan öküz, ihtiyaç listesini tamamlar ve köye geri dönermiş. Günümüzde etrafına aval aval bakanlara "Ahmet'in öküzü gibi ne bakıyorsun?" denilmektedir. (Zile)

Şeyh Ahmet Türbesi hem dilekler için ziyaret edilip adaklar adanmakta hem de mesire alanı olarak kullanılmaktadır.

4.2.59. Şeyh Bayram

Şeyh Bayram Türbesi Çiftlik köyünde bulunmaktadır. Köyün kuruluş döneminde Şeyh Bayram tarafından açıldığı düşünülen kuyudaki suyun şifalı olduğuna ve kulak ağrılarına iyi geldiğine inanılmaktadır.

4.2.60. Şeyh Nusreddin

Türbenin bulunduğu köy yine türbenin adını almış olan Şeyh Nusrettin köyüdür. Şeyh Nusrettin'in Hoca Ahmet Yesevî'nin öğrencisi olduğu ve 13 – 14. yy'da Anadolu'nun İslamlaşması adına Zile'ye gelerek bugün türbesinin bulunduğu bölgeye yerleştiği bilinmektedir.

Köyde içinde türbenin de yer aldığı bir cami bulunmaktadır. Caminin etrafında mezarlar mevcuttur. Bu mezarlardan bazıları Şeyh Nusrettin'in soyundan gelen tekkeşinlerin mezarlarıdır. Türbeye büyük, yeşil bir kapıdan girilmektedir. Türbede Şeyh Nusrettin Hazretlerinin, Şeyh Nusrettin'in eşinin ve kayınbiraderi Abdulcabbar'ın sandukaları bulunmaktadır. Türbe dışındaki mezarlardan biri de Şeyh Nusrettin'in babası Hamza Bey'e aittir.

Şeyh Nusrettin Türbesi ve Tekkesi Zile halkı tarafından en çok bilinen ve ziyaret edilen türbelerden biridir. Özellikle yaz aylarında köye çok sayıda ziyaretçi gelmektedir. Şeyh Nusrettin gibi âlim bir kişi Zileliler tarafından onur kaynağı olarak kabul edilmekte, Şeyh Nusrettin'e büyük saygı ve sevgi duyulmaktadır. Türbeye genellikle yürüyemeyen çocuklar getirilir. Önceleri humma hastalığına yakalanan hastaların türbedeki dut ağacının içinden akan suyla yıkandığında iyileşeceğine

inanılmış. Bunlar dışında Zile ve Zile dışından birçok ziyaretçi her türlü dilekleri için Şeyh Nusrettin Türbesi'ne gelmektedir.

Derleme çalışmaları sırasında görüşme yaptığımız kaynak kişi Ahmet Divriklioğlu Şeyh Nusreddin Tekkesi Hakkında şöyle bir bilgi aktarmıştır:

Kırk sayısı Müslümanlıkta olduğu gibi Hristiyanlıkta da kutsaldır. Hristiyanlığın ilk yıllarında gerçekleşen Kırklar olayı da Hristiyanlar için önemli bir menkıbedir. Hristiyanlığın ilk dönemlerinde bugünkü Sivas ili civarında adı Gök Gürültüsü olan bir lejyon tümeni bulunmaktaymış. Batı Roma İmparatoru kız kardeşini Doğu Roma İmparator'uyla evlendirmiş ve ondan Pagan olan halkını Hristiyanlaştırmasını istemiş. Başta bu teklifi kabul eden Doğu Roma imparatoru daha sonra Batı Roma'yla anlaşmazlığa düşmüş ve Doğu Roma imparatorunun kız kardeşi olan karısını boşamış. Bu olaydan sonra halkını Hristiyanlaştırma politikasından da vaz geçmiş. Hristiyan olan insanların da tekrar eski dinlerine dönmesini emretmiş. Halkın çoğunluğu baskılar neticesinde eski dinlerine geri dönmeye başlamış. Sivas'taki lejyon tümeni ise bu kararı duymuş ama "Biz Hristiyanlıktan vaz geçmeyiz." diyerek imparatorun emrine karşı çıkmış. İmparatorun emrine itaat etmeyen askerlere işkence ederek onları dinlerinden dönmeye ikna etmeye çalışılmış. Kırk asker kış mevsiminde çıplak soyularak buz tutmuş bir gölün üzerine bırakılmış. Kaçmamaları için de gölün etrafını silahlı askerler çevirmiş. Gölün yanına ateşler yakılmış, yemekler yapılmış. Hristiyanlıktan dönmeleri şartıyla donmaktan kurtulacakları söylenmiş. Askerlerin aileleri de dönmeleri için yalvarıyormuş. Ailesinin yalvarmasına dayanamayan genç bir asker kenara koşmuş ve eski dinine döndüğünü bildirmiş. Bu manzarayı gören gölün kenarında, askerler kaçmasın diye bekleyen askerlerden biri soyunmuş ve kaçan genç askerin yerine buz tutmuş gölün üstüne çıkmış. İnanç dolu bu asker sayesinde kırk sayısı tekrar tamamlanmış. En sonunda bu kırk asker sabaha karşı donarak ölmüş. Askerlerden ikisinin vasiyeti üzerine bu kırk askerin cesetleri yakılmış ve bu küller Zela yakınlarında bulunan Sarin köyüne gömülmüş. Charles Texier isimli Fransız gezgin 1800'lü yıllarda bu hikâyeyi araştırmak için Zile'ye gelmiş. Şeyh Nusreddin Tekkesi'nin bulunduğu bölgeye giden Texier o bölgedeki araştırmaları sırasında Kırklar adıyla anılan bir yer olduğunu öğrenmiş. Tekkenin yakınında olan bu bölgede araştırma yaptığı sırada türbenin duvarında, üzerinde "inanmışlar" yazılı, Roma döneminden kalma kırık bir taş görmüş. Taşın orijinalinin "kırk inanmışlar" olduğunu düşünen seyyah aradığı yeri

bulduğunu anlamış. Türbeyi ziyaret eden Müslümanların da mezardan cöher adındaki topraktan aldığı, bu toprağı hastalıklarına şifa bulmak için suya karıştırıp içtiklerini görmüş. Bu olaya Küçük Asya isimli eserinde yer veren Texier çağlar öncesinde farklı milletlerin farklı dine mensup insanların inanışlarının günümüze kadar nasıl ulaştığını heyecanla anlatmıştır.

Görülmektedir ki halk inanışlarının kaynakları çok çeşitli mitlere, menkıbelere, dinlere ve insanlara dayanmaktadır. Bugün Müslümanların kutsal kabul ettiği, büyük bir İslam âliminin kabrinin bulunduğu alanda çağlar öncesinde de Hristiyanlığın ulu şahsiyetlerinin mezarı bulunmakta imiş. O bölgenin “Kırklar” adıyla bilinmesi ve cöher toprağının şifa dağıttığına inanılması da binlerce yıl öncesinden kalan kültür miraslarıdır.

4.2.61. Şıh Ali Baba

Akçakeçili köyünde bulunan ziyaret yeri köy halkı tarafından özellikle yağmur duasına çıkıldığında ziyaret edilir.

4.2.62. Şıheylik Baba

Şıheylik Türbesi Yeşilce köyünde bulunmaktadır. Köyün eski adı bu evliyaya istinaden Şıheylik’tir. Türbede medfun bulunan evliyanın adı Şeyh Mehmet’tir. “Şeyh Mehmet Efendi, Anadolu'nun manevî mimarları olan Horasanlı yedi kardeşin en büyüğüdür. Bu gelip yerleştiği ve çevrede binlerce insanın gönlünü fethettiği söylenmektedir.” (Ulu, 2004: 277)

Türbede Şeyh Mehmet Efendi’ye ait olduğu düşünülen bir sancak bulunmaktadır. Türbenin duvarları renkli motifler ve resimlerle işlenmiştir. Bu işlemleri, “Zile Tekke Köyü’ndeki Şeyh Nusrettin Türbesi’nin iç süslemelerini, Zile Musa Fakih Türbesi’nin ve Merzifon’daki Kara Mustafa Paşa Câmii şadırvanının süslemelerini Zileli Hattat Emin yapmıştır.” (unyezile.com)

4.2.63. Tıvga Ocağı

“Elarap Köyü’nde, Hacı Ağa isimli bir zatın evinde bulunmaktadır. Kim olduğu ve nereden geldiği bilinmemekle beraber, Horasan Erenleri'nden biri olduğu söylenmektedir. Özellikle çocuğu olmayan kadınların yanı sıra; doğumdan sonra sık sık çocuklarını kaybeden kadınlar ziyâret etmektedir.” (Ulu, 2004: 277)

4.2.64. Üreyfe Ocağı

Kireçli köyünde bulunan bir ziyaret yeridir. Bu ziyaret yerinden alınan toprağın üreyfe hastalığına yakalanan çocuklara iyi geldiğine inanılır. Üreyfe çocukların vücudunda çıkan kızamık veya isilik benzeri bir cilt hastalığıdır. Ziyaret yerinden alınan toprakla yapılan çamur, hasta çocuğun vücuduna üç gün sürülür ve böylece çocuğun iyileşeceğine inanılır. (Zile)

4.2.65. Yağıbasan Türbesi

Maşat köyündeki caminin yanında yer alan türbedeki suyun korkuya kapılan kişilerin korkularını yenmelerine yardımcı olduğuna inanılır.

4.2.66. Yağmur Dede

Türbe Karabalçık köyünde, caminin yanında bulunmaktadır ve köy halkı yağmur duasına çıkarken bu türbeyi ziyaret etmektedir.

4.2.67. Yediler

Kozdere köyünde bulunmaktadır. “Kurtuluş savaşında asiler tarafından şehit edilen “yedi subay”ın mezarı buradadır. Yeri tam olarak bilinmemekle birlikte halkımız tarafından olay unutulmamış, kutsanarak ziyaret yerleri arasında yer almıştır.” (www.kozderekeyu.org)

Kozdere köyünün üst kısmında Abhazsa adındaki ziyaret yerinde de adaklar adanır, kurban kesilir ve bu alan mesire yeri olarak kullanılmaktadır. Bunun dışında çeşitli dilekler için ziyaret edilen Erkonan Baba, huysuz çocukların önündeki ağaca bağlandığı Göyneksiz Dede, Bağardı ve Karaöz adlarında ziyaret yerleri Kozdere köyündedir.

Köy girişinde bulunan Karaöz ziyaret yerindeki çeşmenin içine akşamdan üç adet bıçak bırakılır. Sabahleyin bakıldığında üç bıçaktan hangisi paslanmışsa o bıçak hangi ziyaret yerine temsilen bırakılmışsa o ziyaret yerine kurban adak edilir (www.kozderekeyu.org).

4.2.68. Zeyve Tekkesi

Alibağ köyünde bulunan Zeyve Tekkesi halk tarafından kaybolan eşyaları bulmak için ziyaret edilmektedir. (Ulu, 2004: 279)

4.3.Yatırlar Destanı

Yukarıdaki bölümlerde gördüğümüz gibi Zile ilçesi türbeler ve ziyaret yerleri açısından oldukça zengin bir şehirdir. Seyit Derviş, Yatırlar Destanı olarak bilinen şiirinde Zile’de bulunan birçok yatırı saymış ve bu zenginliği edebî bir dille anlatmıştır. Zile’deki türbe ve ziyaret yerleri için yazılmış Seyit Derviş’in Yatırlar Destanı şiiri şu şekildedir:

Niçin beğenmezsin şehr-i Zile'yi

Şeyh Ethem Çelebi bunda yatmaz mı?

Velilerin hocasının ulusu

Koca Kayser Sultan bunda yatmaz mı?

Geçindi dünyâda üryân ile âc

Bir âhada göstermedi ihtiyâc

Derdliler derdine eyleyen ilâc

Şeyh Kulı Baba bunda yatmaz mı?

Dünyâya bakuben alırdı ibret

Halktan kaçuben eylerdi halvet

Ederdi dünyâda aza kanaat

Coşkun Dede Sultan bunda yatmaz mı?

Riyazetle geçirirdi eyyâmı
Gice kâim gündüz sâim müdâmi
Evliyâlar pirinin imâmı
İmam Mâlikü'd-din bunda yatmaz mı?

Anda tekmi idi ilm ile irfân
Hüdâ kıldı ana lütfundan ihsân
Derdliler derdine iderdi dermân
Şeyh Helvalı Dede bunda yatmaz mı?

Asilzâde ocakzâde kadîmi
Halvetîler tarikatde hâdimi
Hızır ile İlyas idi nedîmi
Piri Dede Sultan bunda yatmaz mı?

Zâhir ilmin bâtın ilmin cem' iden
Mürşid-i kâmil eteğin tutan
Kutbü'l-aktâb ile kalkub oturan
Şeyh Muharrem Veli bunda yatmaz mı?

Nefs ile şeytânı eyleyen zebûn
Olmuşdı hazretde kâmil fûnûn?
Sahrâ-yı Hıdırlık'da olmuşdur medfûn
Ahmed Dede Sultan bunda yatmaz mı?

Evliyâlar zümresinin ulusu
Kırklar ile yedilerin re'isi
Dede Gargın Sultanın halîfesi
Şeyh İsmâil Dede bunda yatmaz mı?

Hakk için terk iden elinde vârı
Terk ider bu yolda nâmus ı ârı
Evliyâlar zümresinin ihtiyârı
Şeyh Piri Ahmed? Dede bunda yatmaz mı?

Gâib erenlerin eşi yoldaşı
Dâima kırkların can arkadaşı
Şeyh Sivâsî Efendi'nin kardaşı
Şeyh Feyzullah Efendi bunda yatmaz mı?

Şeyh Murtazâ Efendi'nin eteğin tutan
Şu yalan dünyâyı terk idüb atan
Pîrlerin erlerin himmetin tutan
Şeyh Kazancı Dede bunda yatmaz mı?

Mürşid-i kâmil den dersini alan
İlm-i ledünnîden hakikat bulan
.....
Şeyh İslâm Efendi bunda yatmaz mı?

Yalan dünyâdan hiç bahs itmeyen
Bakûben ziynete raġbet itmiyen
Ölünceye kadar meşâyih yolını terk itmiyen
Şeyh Seyyîd Alî Efendi bunda yatmaz mı?

Pâdişah zâde idi hem Horasanî,
Hüdâ ihsan etmiş irfânı,
Evliyâlar zümresinin sultânı,
Şeyh Nusreddin sultan bunda yatmaz mı?

Rûz u şeb ederdi Hakka niyâzı,
Yanında bir idi daġ ile yazı,
Velîler zümresinde hem dahi gâzi,
Hüseyin Gâzi sultan bunda yatmaz mı?

Yoġidi ana asrında akran,
Anı aziz kıldı ol gani Yezdan,
Nefs-i emmâreye basan pehlivan,
Ahî Baba sultan bunda yatmaz mı?

Seyyah idi şark ile maġrîbi,
Elinden gitmez idi Hakk'ın kitâbı,
Evliyâlar zümresinin mahbûbu,
Şeyh Ahmet Dede sultan bunda yatmaz mı?

Misli gelmemiştir anın asrında,
Gece gündüz Hakk'ın zikri dilinde,
Şehrin bekçisi üst yanında,
Arslan Dede sultan bunda yatmaz mı?

Dîn-i islâm için gazâ edenler,
Rûz u şeb durmayup cevân edenler,
Kâfir elinde hep helâk olanlar,
Şehîd-i şühedâ bunda yatmaz mı?

Seyyid Derviş bütün kendin bilmişler,
Her birisi birlikte gelmişler
Mezaristanında medfûn olmuşlar.
Derviş-i dervişân bunda yatmaz mı? (Atalar, 1996)

Zileli halk ozanı Sezai'nin Zile'de bulunan evliyâlarla ilgili şiiri de şu şekildedir:

Ricam senden böyle Rabbi'l-âlemîn
Sen de bize himmet eyle bir (oğlul)?
Muhammed Mustafa ashâb-ı güzîn
O da bize himmet itsün bir (oğlul)?

Yatarlar evliyâ cümle Zile'de
Himmetlerin iste ziyâret kıl da
Tekke yolundaki İsmail Dede de

Çal üstünde kabri etrâfı yazı

Nezr ider götürür ana da kazı

Zile kıblesinde Hüseyin Gâzi

Ziyâret eyleyüb bul sen de safâ

Sarılık olanlar bulurlar şifâ

Çal'ın eteğinde ol Ahi Baba

Sivâsî Efendi kardaşı Muharrem

Ana ihsan itmiş Hudâ çok kerem

Çevirme'de yatan Veli Muharrem

Helvayı yapdurup ana varmalı

Küd olan çocuklar kıra binmeli

Câmi arkasında Dede Helvalı

Mezerlik'de medfun o Küçük Çeltek

Korkan olur ise suyun içecek

Sultan Yenmişî unutmam gerçek

O Câmi-i Kebir yanında peder

(Cevherin)? almağa herkes gider

Hâfız Ömer hânesinde ol Sultan Ca'fer

Yitüğü olana idermiş beyan
Cevherin alub da ziyâretin kılan
A'la Mescid'de Şeyh Dede İyan

Çilehânesinde yeller çok eser
Çocuk olmıyanı ip ile asar
Kal'a eteğinde Şeyh Hoca Kayser

Şefâ'atı umar cümle müslimîn
Ma'sûmân şehîd Hasen Hüseyin
Tekkedeki yatan Şeyh Nasrû'd-dîn
Dede önünde medfun olan şehidin
Karşusunda anın İmam Malikü'd-dîn
Hacı Hasan Câmi'inde Dede Hançerin

Bilmen mi Zile'nin bekçisi olan
Maksûdına irür ziyâret kılan
Sarac yakınında Şeyh Dede Arslan

Yağmur kılllet ola kurbanla gide
Aç kalmayub doyar hep cümlesi de
Kepez başındaki Şeyh Ahmed Dede

Zile'den giderken gelür soluna

Ziyâret it var Sarac'ın yoluna

Saru Dede Sultan anda buluna

Kabul it ricâmı (çok)? oldu söz

Dergâha tutmuşum ben de siyah göz

Abdal yanındaki Baba Kaygusuz

Sıdkla kulak vir dinle kelâmı

Cümlesinin biz de olduk gulâmı

Şeyh Edhem Çelebi nesli Bistâmi

Uyuz gider rûy-ı cevherin sürüncek

Açukda yaykanur bilün görüncek

Konak yolundaki Baba Örümcek

Derde düşüb derde devâ istiyen

Orpağı ocağı bilmez misin sen

Kireçli'de yatan Şeyh Hamur Kesen

Murâda irgürüb cümle-i Rahman

Ruhları için oku Sezâi Kur'an

Ol Ahi Evran (Atalar, 1996)

4.4.Değerlendirme

İslamiyet öncesi Türk inanç sisteminin önemli bir ögesi olan atalar kültü ve bu kültürle yakından ilişkili olan mezar kültü Türklerin Müslüman olmasıyla birlikte İslamî bir kimliğe bürünerek varlığını devam ettirmiştir. Kendilerine evliya, dede, baba, abdal vb. isimler verilen ve yaşadıkları dönemde halk tarafından büyük bir saygı gören bu kişiler aynı saygı ve sevgiyi bu dünyadan göçtükten sonra da görmüşlerdir. Halk, bu zâtların mezarlarını kaybolmayacak bir biçimde özenle inşa etmiş ve her türlü zorlukta, her türlü dileklerinde buraları ziyaret etmeyi bir gelenek haline getirmiştir.

Atalar kültü, ölen büyüklerin ve özellikle de babaların ruhlarının geride kalan aile üyelerine iyilik ve kötülüklerinin dokunabileceği inancıyla bu ruhları tazim ve onlara kurban sunma olarak açıklanabilir. (Güngör, 2002, C.3: 264)

“Evliyalar velayet derecesine ulaşmış kişilerdir. Kimi zaman tayy-ı mekân (bir anda uzak mesafelere gitme), tayy-ı zaman (bir anda birkaç yerde bulunma), su üstünde yürüme, kalp okuma vd. gibi üstün özelliklere sahiptir. İslam inancına göre buna ‘keramet sahibi olma hali’ adı verilir.” (Artun, 2013: 363)

Eski Türk inanç sisteminde toplumun manevî önderi konumunda olan ve topluma yol gösteren kişiler bulunmaktaydı. Bu kişiler aynı zamanda hastalıkların sağaltımında da önemli fonksiyonu olan, dinî törenleri yöneten, doğaüstü güçleri bulunan Şaman, Kam, Baksı’lardır. Bu kişilerin diğer bir özelliği de saz çalıp şiir söylemeleridir. İslamî dönemde de saydığımız bu fonksiyonları yerine getiren, tasavvuf ehli birçok isim saymak mümkündür. Hoca Ahmet Yesevî’den başlayarak binlerce Allah dostu, Türklerin İslamlaşması için çaba göstermiş ve hem Orta Asya’nın hem de Anadolu’nun birçok yerine yayılmışlardır. İşte bu manevî önderlerin kabirlerine Anadolu’nun her köşesinde rastlamak mümkündür. Halkın büyük teveccühünü gören bu mekânlar çevresinde oluşmuş hem İslam dininden hem de Türklerin eski inanç sisteminden izler taşıyan birçok inanış ve uygulama görmek mümkündür.

İslamî açıdan yanlış olduğu konusunda görüşlerin de bulunduğu yatırlardan medet umarak dilek tutma, yatıra kurban adama, türbenin etrafındaki ağaçlara çaput bağlama, türbede bulunan topraktan şifa bekleme, türbede mum yakma gibi inanış ve uygulamalar eski Türk inancındaki Atalar Kültü kaynaklıdır ancak halkın belli bir kesimi arasında İslam dininin bir parçası imiş gibi kabul görmektedir.

İnsanlar, türbelere giderek hastalıklardan kurtulma, iş bulma, kısmet açma vb. konularda evliyadan yardım ister. Bu isteğin kabul olması için ziyaret eden kişinin bunu inanarak yapması şarttır. Ziyaret sırasında ağaca çaput bağlama, orada bulunan sudan içme gibi pratiklerle birlikte atalar kültürü su kültürü, tepe kültürü ve taş kültürü birleşir. (Eröz,1992:103)

Anadolu'nun her köşesinde yer alan yatır ve türbeleri Zile'de de görmek mümkündür. Zile ilçesi, türbe ve ziyaret yeri bakımından oldukça zengin bir bölgedir. Gerek Zile ilçe merkezinde gerek Zile'nin köylerinde birçok türbe ve ziyaret yeri bulunmaktadır. Çalışmamızda toplam sayısı 106 olan türbe ve ziyaret yerine yer verilmiş, bunlar etrafında gelişen inanış ve uygulamalardan bahsedilmiştir.

Zile'de yer alan türbe ve ziyaret yerleri genellikle kadınlar tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaretler perşembe akşamları ve cuma günleri yoğun olarak yapılmaktadır.

Araştırmalar sırasında türbelerde yapılan gözlemlere dayanarak mum yakma pratiğinin çok yaygın olduğu söylenebilir. Türbelerin yanında görülen mum kalıntıları ve mum yakılması için özel olarak yapılan kısımlar bu pratiğin ne kadar yaygın olduğunun göstergeleridir.

Türbeye adak adama uygulaması da günümüzde varlığını sürdürmektedir. Eski Türk inancındaki “kanlı kurban” geleneğinin devamı olarak düşünebileceğimiz bu uygulama özellikle türbe ziyareti sırasında tutulan bir dileğin gerçekleşmesi neticesindeki minnetin göstergesidir. “Aş dökme eski inanç sistemindeki kansız kurban, saçı türüdür.” (Kalafat, 2012: 292) Zile'de türbelerde ve ziyaret yerlerinde lokma dağıtma uygulaması da eski Türk inancında yer alan kansız kurbanın devamı niteliğinde düşünülebilir.

Türbenin yakınındaki ağaçlara çaput bağlama da varlığını devam ettiren uygulamalar arasındadır. Dileğinin gerçekleşmesini isteyen kişi kutsiyet atfettiği bu ağaçlara çaput bağlar ve bu uygulamadan medet umar.

Belirli hastalıklara iyi geldiğine inanılan ziyaret yerleri de Zile'de çok yaygındır ve çalışmamızda bu yerlere ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Kültürel değişimin etkisiyle hastalıklar için öncelikle modern tıbbî yöntemlere başvurulmaktadır ancak modern tıpta çare bulamayan kişiler şifa bulmak ümidiyle yukarıda bahsedilen bu ziyaret yerlerine müracaat etmektedir. “Çeltek Baba” adıyla

bilinen Şeyh Mahmut Emirci Doğan türbesi felç hastalığı ve akıl hastalıklarının tedavisi için hem Tokat ilinden hem de diğer illerden çok sayıda ziyaretçinin geldiği bir mekândır.

“Eski Türk inanç sisteminde mevsimlik merasimleri, bereket ayinleri, yağmur duası türünden toplu törenleri Şaman-Kam yönetiyordu. Günümüzde birçok yerde bu tür dinî toplantılar hoca veya imamın yönetiminde olmaktadır. Aynı zamanda merasim mevkii için ulu tepeler ve ulu kişilerin kabir taşları seçilmektedir.” (Kalafat, 2012: 287)

Zile’de hemen her köyde türbe veya bir mezarın bulunmadığı ziyaret yeri görmek mümkündür. Köylerde bulunan bu ziyaret yerlerinin önemli fonksiyonlarından biri de yağmur duası için ziyaret edilmeleridir. Günümüzde yağmur duasına çıkan köylü bu kutsal mekânlarda bir araya gelir.

Bazı ziyaret yerlerinde herhangi bir mezar yeri bulunmamaktadır. Bu yerler genellikle yükseklerde, bir dağın ya da tepenin başında bulunmaktadır. Bu durum da akla eski Türk inancında yer alan “Dağ Kültü”nü getirmektedir.

Türklerin Anadolu’yu yurt edinmesinden önce bu topraklarda yaşayan halklar da kendi ulularına duydukları saygının bir göstergesi olarak bu uluların mezarlarını yapmışlardır. Bu mezarlar zamanla İslamî bir kimliğe bürünmüş, Türk halkı bu mezarları kendi uluları olarak görmüş ve bu topraklar üzerinde yaşayan din değişse de inanışlar kültürel farklılıklara uğrayarak devam etmiştir. Zile’de bu durumun örnekleri görülebilir. Cici Anne ve Koca Kayzer, Hristiyan Roma’dan kalan ve zamanla halk arasında Müslüman bir Allah dostunun kabri olarak kabul gören ziyaret yerleridir.

Çalışmamız sonucunda Zile ilçesinde tespit edilen türbe ve ziyaret yerlerinin ziyaret nedenlerine göre dağılımı şu şekildedir:

Ölümcül bir hastalıktan kurtulmak için ziyaret edilenler: Ahi Evran, İbrahim Sani.

Yürüyemeyen çocukların yürümesi için ziyaret edilenler: Şeyh Nusrettin, Çimecoluk, Kaba Pelit, Arap Dede (Elbaşoğlu Camii), Ayak Basan, Kıtlım Ana, Boldacı Tekkesi.

Huysuz çocuklar için ziyaret edilenler: Huy Kesen Evliya, Çimecoluk.

Çocuğu olmayan kadınlar tarafından ziyaret edilenler: Hüseyin Gazi, Muharrem Efendi, Sarıtaşlı Evliyası, Abdal Musa Sultan, Arslan Dede, Murat Baba, Arap Dede (Aluçözü-Yeniköy), Çal Dede, Hoca Beden, Kamer Kaya, Tığga Ocağı.

Sütü olmayan lohusa kadınlar tarafından ziyaret edilenler: Süt Ali Baba, Çağlayan Evliya.

Psikolojik rahatsızlıklar ve ruhî bunalımlar için ziyaret edilenler: Hamur Kesen, Çeltek Baba, Abdal Musa, Abidin Dede, Ali Hoca.

Çeşitli hastalıklar için ziyaret edilenler: Hoca Beden (Baş ağrısı), Bircivan, Çatal Armut, Kulak Kuyusu (Kulak ağrıları), Ağ Baba (Sarılık), Bekimiş Dede (Korku ve bel ağrısı), Beyazıd-i Bestami (Baş ve göz ağrısı), İsmail Dede, Pervane Baba (Korku), Koca Kayzer (Siğil), Ay Kadın (Ağrılar), Yağıbasan (Korku).

Yağmur duası için ziyaret edilenler: Kara Dede, Bakacak, Ardıçlı Dede, Arslan Dede, Dikmen Evliyası, Hu Dede, Kaba Ardıç, Kabak Dede, Kırklar (Savcı köyü), Şih Ali Baba, Yağmur Dede.

Kaybolan eşyalar için ziyaret edilen: Zeyve

Yukarıda adı geçen türbe ve ziyaret yerleri dışında kalanlar ise her türlü dileklerin kabulü için ziyaret edilmektedir.

SONUÇ

Kültürel değişim bağlamında Türk halk inanışlarının Zile ilçesindeki durumunun incelendiği bu çalışmanın sonunda birçok halk inanışının dünü ve bugünü hakkında bilgilere ulaşılmıştır. Derleme çalışmaları ile ulaşılan Zile ilçesindeki halk inanışları ve uygulamaları kayıt altına alınarak bazı değerlendirmelerde bulunulmuş ve çalışmanın sonunda bazı neticelere varılmıştır.

Tokat ilinin Zile ilçesi tarihi çok eskilere dayanan, üzerinde birçok medeniyetin yaşadığı, farklı kültürlerin izlerinin hâlâ görülebileceği, Anadolu'nun önemli şehirlerinden biridir. Farklı kültürlerin izleri özellikle mimarî eserlerde ve arkeolojik kazı alanlarında bariz şekilde görülebilmektedir. Bunların dışında kültürel birikimin belki de en eski izleri halk biliminin inceleme alanına giren halk inanışları mevzuunda kendini göstermektedir. Roma döneminden kalma bir inanışın günümüzde Zile halkı arasında bilinmesi ve yaşatılması kültürel birikimi gösteren şaşırtıcı bir örnektir. Halkın ismini bile bilmediği Anaitis tarikatından kalan bir ritüeli bugün kendi kültürüne uyarlaması ve bu ritüel sonucunda yarar sağlayacağına inanması inançlıların ne kadar güçlü olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Tarihi süreçte farklı kültürlerin yaşamış olduğu ilçede günümüzde de farklı sosyal grupların yaşadığı bilinmektedir. Zile şehir merkezinde yaşayanlar “Zileli” olarak tabir edilir ve Zilelilerin kendine has yaşam tarzı bu bölgeyi tanıyan kişiler tarafından bilinmektedir. Aynı zamanda Zile köyleri de farklı sosyo-kültürel yapıya sahip gruplardan oluşmaktadır. Bu gruplar arasında yaşayan halk inanışları da bu çalışma açısından önem arz etmektedir. Özellikle Türk kültür kodlarının birçoğunu değiştirmeden günümüze kadar taşıyabilmiş Sıraç Alevilerinin yaşadığı köylerde yapılan derleme çalışmaları halk inanışlarının eski Türk inançlarıyla olan bağı gün yüzüne çıkarması açısından önemlidir.

Edinilen bilgiler neticesinde Zile'nin türbe ve ziyaret yerleri açısından çok zengin olduğu söylenebilir. Çalışma sonucunda Zile ilçe merkezinde 30, köylerde 68

olmak üzere toplam 98 ziyaret yeri tespit edilmiştir. Acısu köyünde bulunan ve toplam sayısı 9 olan ziyaret yeri Acısu Evliyaları başlığı altında incelenmiştir. Eğer Acısu’da bulunan bu 9 ziyaret yerini de ayrı olarak eklersek toplam ziyaret yeri sayısı 106 olmaktadır.

Yapılan derleme çalışmaları sonucunda tespit edilen halk inanışlarının toplam sayısı 641 olup konularına göre dağılımı şu şekildedir: Doğum öncesi ile ilgili 55, doğum sırasıyla ilgili 13, doğum sonrası ve çocukla ilgili 78, tuzlama ile ilgili 5, Albasması ile ilgili 12, ad vermeyle ilgili 12, dış hediğiyle ilgili 8, kırkı çıkma ve kırklamayla ilgili 29, sünnetle ilgili 3, evlilik öncesiyle ilgili 13, düğün günüyle ilgili 19, evlilik sonrası ile ilgili 7, ölüm öncesiyle ilgili 13, ölüm esnasıyla ilgili 8, ölüm sonrasıyla ilgili 85, astronomi ve doğa olaylarıyla ilgili 28, bitkilerle ilgili 11, hayvanlarla ilgili 35, büyü ve fallı ilgili 15, nazarla ilgili 28, insan vücuduyla ilgili 20, halk hekimliğiyle ilgili 41, giyim kuşam ve eşyalarla ilgili 18, rüyayla ilgili 26, belirli gün ve vakitlerle ilgili 14, Hıdırellez ile ilgili 12, Ficenk Bayramı ile ilgili 2, dua ve beddua ile ilgili 7, çeşitli sosyal hadiselerle ilgili 24 halk inanış ve uygulaması tespit edilmiş ve kayıt altına alınmıştır.

Tespit edilen halk inanışlarının ve uygulamaların büyük bir kısmı yaşça büyük kişiler tarafından bilinmekte ve uygulanmaktadır. Genç nesiller arasında bilinen inanış ve uygulamalar daha kısıtlıdır. Yine şehirlerde bilgi düzeyinde kalan inanış ve uygulamaların köylerin bir bölümünde hâlâ devam ettirildiği gözlemlenmiştir. Ancak kültürel değişim ilçe merkezini olduğu kadar köyleri de etkilemeye başlamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri de kitle iletişim araçlarının etkileridir. Küreselleşme her yerde olduğu gibi derleme çalışmasının yürütüldüğü bölgelerde de kültür açısından olumsuz etkilerini göstermiştir. Ayrıca eğitim ve sağlık olanaklarının artması ile birlikte halk inanış ve uygulamalarına ihtiyaç giderek azalmaktadır. Halk inanışlarının kadınlar arasında daha yaygın biçimde yaşadığı da gözlemlerimiz arasındadır.

Halk inanışları ve uygulamalarının yoğun bir biçimde kümелendiği evrelerin başında insan hayatını derinden etkileyen ve değiştiren geçiş dönemleri gelmektedir. Çalışma sonucunda elde edilen veriler de bunu doğrulamaktadır. Doğum, sünnet, evlilik ve ölümle ilgili inanışlar uzun yıllar boyunca halk arasında yaşamıştır. Günümüzde de geçiş dönemleri ile ilgili birçok inanışın halk arasında mevcut olduğu görülmüştür. Kültürel değişimin etkisiyle birlikte bu inanışların bir bölümü unutulsa da geçerliliğini koruyan inanışlar da azımsanmayacak ölçüdedir. Doğumla ilgili

inancılar bilgi düzeyinde çok fazla değişikliğe uğramamıştır. Ancak uygulamaya dönük inançların birçoğu modern tıbbın gelişmesiyle birlikte eskisi kadar varlık gösterememektedir. Örneğin geçmişte çocuk sahibi olamayan anne babalarda kusur sadece kadına yüklenir ve geleneksel tedavi yöntemleri de kadına yönelik olurdu. Günümüzde ise çocuk sahibi olamayan ailelerde kadın veya erkekte bir hastalık olabileceği düşünülür, bu sebeple öncelikle uzman doktorlara başvurulur. Özellikle tüp bebek yöntemi ile birçok aile çocuk sahibi olabilmektedir.

Günümüzde doğum sonrası ile ilgili inançların da büyük bir kısmı bilinmektedir. Uygulamaya dönük inançlar da yaşamaya devam etmektedir. Ad verme, kırkı çıkma, diş hediği ile ilgili inanış ve uygulamalar pek fazla değişiklik göstermeden devam etmektedir. Tabii ki kültürel değişimin etkisiyle değişikliğe uğramış veya kaybolmuş inançlar da mevcuttur. Albasması inanışı Türk insanının kolektif bilinçaltına o kadar işlemiştir ki bu tür şeylere inanmayan bir kadın bile geleneksel olarak yastığının altına makas koyabilmekte, kırmızı bir toka takabilmektedir. Kendi istemese bile çevresindeki insanlar tarafından bu tarz uygulamalara maruz kalmaktadır.

Evlilikle ilgili inançlar da geçmişten günümüze devam etmekte olan inanış ve uygulamalar arasındadır. Kız isteme, dünürçülük, nişan, kına gecesi uygulamaları çeşitli değişikliklere uğrasa da varlığını devam ettirmektedir. Eşlerin tanışma usullerinde kültürel değişimin etkisini net bir biçimde görmek mümkündür. İlçe merkezindekilerden ziyade köy düğünlerinde eski inanış ve uygulamaların devam ettirildiği görülmektedir.

Zile’de sünnetle ilgili çok fazla inanış tespit edilememiştir. Görüşme yapılan kişiler sünnet düğününün son yıllarda ortaya çıktığını, geçmişte çocukların mahalleye gelen sünnetçiler tarafından sünnet edildiğini aktarmıştır. Sünnetten sonra da genellikle herhangi bir kutlama olmadığı belirtilmiştir. Sünnet, aileler tarafından önemsenen bir hadise olsa da sünnet düğününün eskiden çok yaygın olmayan bir gelenek olduğu söylenebilir.

Ölüm ve ötesiyle ilgili inanış ve uygulamalar halk arasında çok ciddi bir şekilde devam ettirilmektedir. İnanç ve uygulamaların birçoğu unutulsa da birçoğu da dinî bir kimlik kazandığı için önemsenmekte, bir gereklilik olarak görülmektedir. Ölüm ve ötesiyle ilgili en farklı diyebileceğimiz inanış ve uygulamalar Zile’de 18 köyleri

bulunan Sıraç Alevisi olarak da bilinen Beğdilli Aşiret'ne mensup Türkler arasında görülmektedir. Bu köylerden bazılarında kültürel değişimin ve hâkim kültürün etkisiyle cenaze merasimleri değişmiştir. Ancak genel gözlemler ve görüşülen kaynak kişilerden edinilen bilgiler doğrultusunda Acısu ve Üçkaya köyünde cenaze merasimlerinde Sıraç inancının gerekliliklerinin tam anlamıyla yerine getirildiği söylenebilir. Diğer Sıraç köylerinde de bazı inanış ve uygulamalar gerçekleştirilmektedir, bazıları ise unutulmuştur.

Geçiş dönemleri ile ilgili halk inanışları ve uygulamaları dışında kalan halk inanışları ve uygulamaları arasında halk hekimliği ile ilgili inanış ve uygulamalar dikkat çekmektedir. Yapılan araştırma ve gözlemler sonucunda özellikle cilt rahatsızlıklarına yönelik halk hekimliği uygulamaları günümüzde devam etmektedir. Ocak geleneği de günümüzde devam eden bir gelenektir. Belli sülalelerden kişilerin çeşitli uygulamalarla bazı hastalıkları iyileştirebildiği inanışı halk arasında yaygındır. Yine şifalı kabul edilen sularla ilgili inanışlar da günümüzde alternatif tıbbî yöntemler olarak varlığını sürdürmektedir. Tabii ki kültürel değişimin etkileri sonucu hastalıklarla ilgili öncelikle hastanelere müracaat edilmektedir ama bunun yanında halk hekimliği de tamamen unutulmamıştır.

Halk inanışlarının bir bölümü insanları olumlu yönde etkilerken bazıları ise insanlara maddî ve manevî zararlar verebilmektedir. Gece tırnak kesmenin günah sayılması, kesilen saçların sokağa atılmaması, eşikte oturmanın günah olması gibi bazı inanışlar insanları kötü durumlardan koruması yönüyle zararsız sayılabilecek inanış ve uygulamalardır. Ancak bu inanış ve uygulamaların yanında İslam diniyle çelişen, insanları kötü yönde etkileyen büyü ve fallı ilgili inanışlar da günümüzde halk arasında bilinmektedir. Ancak kültürel değişimle birlikte insanların bu tip yollara müracaat etme sıklığının azaldığı gözlemlenmiştir.

Çalışmayı özetlemek gerekirse, Zile ilçe merkezi ve köylerinde yapılan derlemeler neticesinde birçok halk inanışı ve uygulama tespit edilmiştir. Kaynak kişilerden edinilen bilgiler yazıya geçirilmiş ve yazıya geçirilen inanış ve uygulamalar kültürel değişim bağlamında değerlendirilerek tahlil edilmiştir. Zile'de bilinen ve yaşayan halk inanışlarının hangi kaynaklara dayandığı, bu inanışların dün ve bugünü incelenmeye çalışılmıştır. Yapılan gözlemler ve derlemeler sonucunda Zile yöresinde farklı sosyo-kültürel yapılara sahip gruplar arasında bilinen birçok inanış aslında Zile'nin büyük kısmında da bilinmektedir. Sıraç köyünde tespit edilen bir inanış ve

uygulamanın aynı şekliyle tamamı Sünnî olan bir köyde de yaşadığı görülmüştür. Bu da ortak geçmişin, kültürün, değerlerin nadide bir örneğidir. Farklı olarak görülen unsurlar aslında bir mozağin parçalarından ibarettir. Farklılık olarak görülen unsurlar bu ülkenin kültürel zenginliğini yansıtmaktadır. Bu zenginlik kültürün her alanında olduğu gibi halk inanışlarında da görülebilir.

Yapılan bu çalışmanın eksik kalmış yönleri elbette ki olacaktır ve bu, insan ürünü her çalışma için geçerlidir. Yine de yapılan çalışmanın, Zile hakkında yapılan diğer birçok çalışmayla birlikte Zile kültürüne katkı sağlaması temenni edilmektedir. Ayrıca çalışmamızın Zile halk inanışlarına yönelik yapılacak çalışmalara da ışık tutması temenniler arasındadır.

KAYNAKÇA

1. Yazılı Kaynaklar

Akkurt, A. (2014). *Zile İlçesinin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Artun, E. (2013). *Türk Halkbilimi*. Adana: Karahan Kitabevi.

Atalar, M. (1986). Zile'nin Tarihçesi (ss. 286–290). Sunulan Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi, Samsun.

_____(1996). Zileli Halk Şairlerimiz. *Kubbealtı Akademi Mecmûası*, S 4, ss.9-16.

Boratav, P. N. (1984). *100 soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Çoruhlu, Y. (2002). *Türk Mitolojisinin Anahatları* (1. basım). Cağaloğlu, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Dundes, A. (1998). Halk Kimdir? Metin Ekici (Çev.) *Milli Folklor*, S 37, ss. 139-157.

Erdil, K. (1991). *Yaşayan Hurafeler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Eröz, M. (1992), *Eski Türk Dini ve Alevilik Bektaşilik*. İstanbul: TDAV

Eyuboğlu, İ. Z. (1998). *Anadolu inançları: Anadolu Üçlemesi-1*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm.

_____(1991). *Abdal Musa*. İstanbul: Geçit Kitabevi.

Gömeç, S. (2003). Eski Türk İnancı Üzerine Bir Özet. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 21, S 33, s. 1.

Güngör, H. (2002), Eski Türklerde Din ve Düşünce, *Türkler*, C. 3, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

_____(2010). Şamanizm. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 38, ss. 325-328, İstanbul.

Güvenç, B. (1979). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Harner, M. J. (2006). *Şaman'ın Yolu*. (M. Bolak, Çev.). İstanbul: MİA Basım Yayım.
- İnan, A. (1987). *Makaleler ve İncelemeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- _____(2015). *Tarihte ve Bugün Şamanizm: Materyaller ve Araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kalafat, Y. (2006). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri* (C. 5). Ankara: Ebabil.
- _____(2012). *Anadolu Kültür Coğrafyasında Erenler*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kartal, E. (2010). Dil, Kültür ve Eğitim İlişkisi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, C. 5, S 3, ss. 447-454.
- Kırtepe, S. (2014). Sosyo-Kültürel Değişme ve Kitle İletişim Araçları. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 2, S 2, ss. 237-256.
- Meral, S. ve Meral, Y. (1983). *Her Yönüyle Zile*. Zile [Tokat]: Sanem Matbaacılık.
- Özbakır, A. (2010). *Zile'de Şehirselleşme* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul.
- Özçağlar, A. (1996). Zile'nin Kuruluşu, Gelişmesi ve Bugünkü Fonksiyonel Özellikleri. *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu - Coğrafya Araştırmaları*, S 4, ss. 145-162.
- Selçuk, A. (2010). Horasanda Eren Anadolu'da Evliya: Acısu Sıraç Köyü Örneğinde Kahraman Atalar Kültü. *Millî Folklor*, S 87, ss. 136-147.
- Şahin, İ. (1988). Âhi Evran. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 1, ss. 529-530). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şahin, M. (2017). *Kültürel Değişim Bağlamında Alevi Toplumunda Türk Halk İnançları (Küçükçekmece İlçesi Örneği)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Şener, C. (1996). *Şamanizm*. İstanbul: BDS Yayınları.

Şişman, B. (1994). *Samsun Yöresinde Yaşayan Halk İnançları Üzerine Bir İnceleme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

_____(2000). Anadolu’da Yaşayan Halk İnançlarının Menşei Üzerine Bir Araştırma. *Türk Kültürü*, C. 6, S 448, ss. 104-108.

Tanyu, H. (1976). Dini folklor veya dini-manevi halk inançlarının çeşit ve mahiyeti üzerine bir araştırma. *AÜİF Dergisi*, ss. 123–142.

Ulu, M. E. (2004). *Alperenler Cenneti Tokat*. İstanbul: Acar Matbaacılık.

Yardımcı, M. (1998). Zile’de Yatırlar ve Ziyaret Yerleri İle İlgili İnanışlar - Uygulamalar - Menkıbeler. Sunulan Uluslararası Türk Dünyası ve Evliyalari Kongresi, Ankara.

_____(1999). Türk Halkbilimi Ve Edebiyat Araştırmaları, Ankara: Ürün Yayınları.

Yel, A. M. (1998). Hurâfe. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 18, ss. 381–382).

Yılmaz, O. (2009). *Sıraçlar (Anşabacılı ve Hubyarlar): Beydili Alevi Türkmenleri* (1. baskı). Zile [Tokat]: Veni Vidi Vici Yayınevi.

_____(t.y.). Hoca Ahmet Yesevi’yi Pir Kabul Eden Tek Anadolu Alevi Kolu: Zile Sıraç (Beydili) Türkmenleri.

2. Elektronik Kaynaklar

<http://www.tokatkulturturizm.gov.tr/TR,141157/zile.html>, Erişim: 20 Kasım 2017

<http://zileweb.com/dokumanoku.asp?id=20>, Erişim: 30 Ekim 2017

<http://zilehabercom.blogspot.com.tr/2011/12/zile-bayr-koyu.html>, Erişim: 14 Kasım 2017

https://tr.wikipedia.org/wiki/Emirören,_Zile, Erişim: 9 Aralık 2017

https://tr.wikipedia.org/wiki/Küplüce,_Zile, Erişim: 9 Aralık 2017

<http://zilehabercom.blogspot.com.tr/2011/09/zile-sarac-koyu.html>, Erişim: 9 Aralık 2017

<http://sosyolojisi.com/kulturel-surecler/3054.html>, Erişim: 20 Ocak 2018

<http://www.kozderekeyu.org/ziyaret-yerleri.html>, Erişim: 25 Ocak 2018

<http://unyezile.com/eyluk.htm>, Erişim: 10 Ocak 2018

<http://unyezile.com/cici.htm>, Erişim: 11 Ocak 2018

<http://unyezile.com/zilefoto8.htm>, Erişim: 15 Ocak 2018

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a98692d7af365.39467885, Erişim: 27 Ocak 2018

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a986934b7ac34.40042060, Erişim: 27 Ocak 2018

<http://lugatim.com/s/halk>, Erişim: 27 Ocak 2018

<http://lugatim.com/s/inanç>, Erişim: 27 Ocak 2018

<http://lugatim.com/s/din>, Erişim: 27 Ocak 2018

<http://lugatim.com/s/hurafe>, Erişim: 27 Ocak 2018

<http://lugatim.com/s/bidat>, Erişim: 27 Ocak 2018

3. Sözlü Kaynaklar (Kaynak Kişiler)

Abdulkadir BOZOK, 52, İlkokul, Çiftçi, Çeltek

Ahmet DİVRİKLİOĞLU, 68, Lise, Şair, Zile

Ali CEBECİ, Üniversite, Öğretmen, Zile

Ali DİNLER, 61, İlkokul, Çiftçi, Yalnızköy

Aliye ATASOY, 54, Okuryazar, Ev Hanımı, Zile

Arife AKDOĞAN, 49, İlkokul, Ev Hanımı, Evrenköy

Aysel GÜNDÜZ, 47, İlkokul, Ev Hanımı, Zile

Bekir AKDOĞAN, 27, Üniversite, Öğretmen, Evrenköy

Bekir AKDOĞAN, 85, Okuryazar, Çiftçi, Evrenköy

Bekir ÖZKÖSE, 52, Ortaokul, Muhtar, Çeltek
Cafer ŞENCAN, 84, Lise, Emekli Öğretmen, Küçüközlü
Cennet AKGÜL, 68, İlkokul, Ev Hanımı, Çayır
Cuma UÇAN, 80, Okuryazar, Çiftçi, Yalnızköy
Dursun KAMURHAN, 41, İlkokul, Çiftçi, Evrenköy
Emin ŞENCAN, 40, Lise, Muhtar, Küçüközlü
Emine KANTEKİN, 70, Ev Hanımı, Güblüce
Ercan AKGÜL, 32, Üniversite, Öğretmen, Çayır
Fadik UÇAN, 75, İlkokul, Ev Hanımı, Çayır
Fadime ŞENCAN, 77, Okuryazar değil, Ev Hanımı, Küçüközlü
Fuat ÜÇKÖYLÜOĞLU, 52, Ortaokul, Çiftçi, Çeltek
Gülhanım GÜNDÜZ, 26, Lise, Güvenlikçi, Zile
Gülbüz ÇIKRIKÇIOĞLU, 48, Üniversite, Öğretmen, Zile
Halil BAŞ, 58, Lise, Memur, Saraç
Hasan ERKMEN, 44, İlkokul, Serbest Meslek, Acısu
Hasan KARAKURT, 49, Üniversite, Öğretmen, Acısu
Hasan KARTAL, 65, İlkokul, Çiftçi, Emirören
Hasan TOKUŞLU, 70, İlkokul, Çiftçi, Çayır
Hatice KANTEKİN, Okuryazar, 63, Ev Hanımı, Güblüce
Hüseyin TARKIN, 68, İlkokul, Çiftçi, Emirören
Kadir AKGÜL, 62, İlkokul, Muhtar, Çayır
Kazım ATASOY, 35, Lise, Memur, Zile
Mehmet AKGÜL, 75, İlkokul, Çiftçi, Çayır
Memet DİNLER, 58, İlkokul, Muhtar, Yalnızköy
Muharrem KANTEKİN, Okuryazar, 70, Çiftçi, Güblüce
Mustafa AKGÜL, 85, Okuryazar, Çiftçi, Çayır

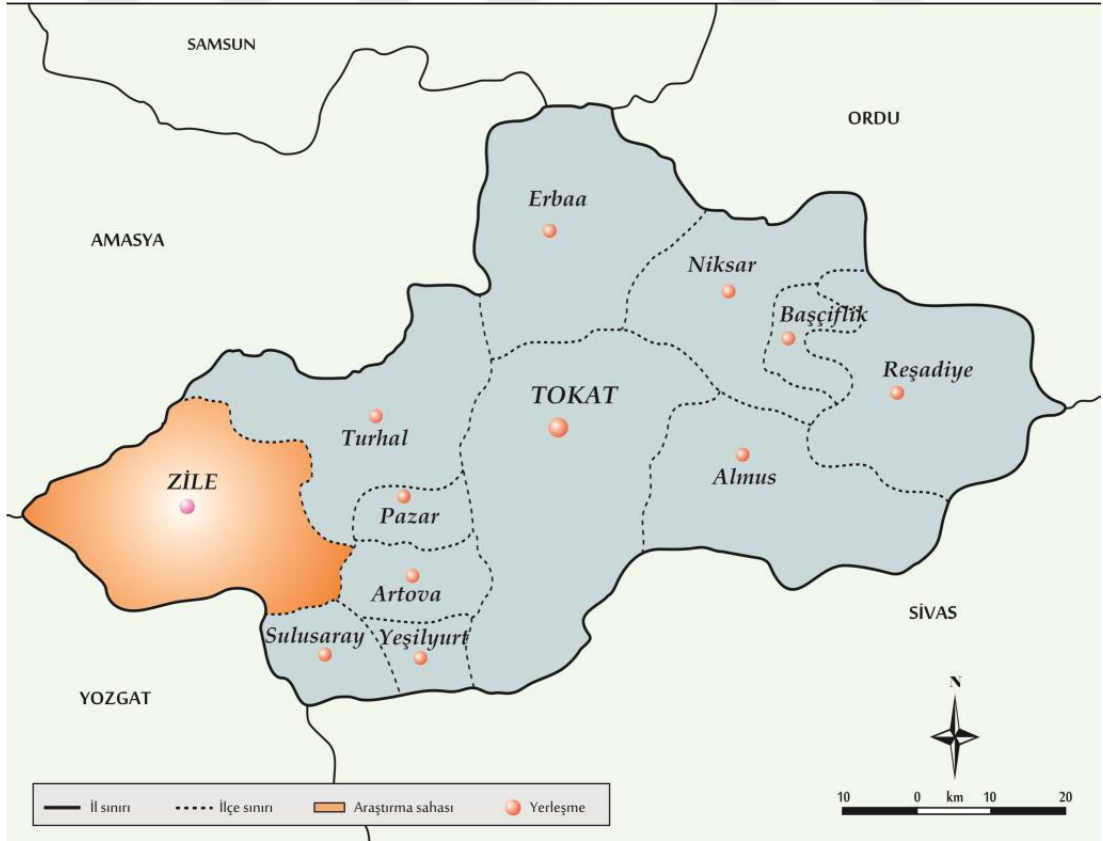
Mustafa BELKAYA, 49, Ortaokul, Çiftçi, Çeltek
Naciye EYİN, 70, İlkokul, Ev Hanımı, Zile
Nafia KOÇAK, 59, Lise, Emekli Öğretmen, Zile
Necmettin ERYILMAZ, 52, Üniversite, Zile Belediyesi Kültür Müdürü, Zile
Nergiz ERKMEN, 39, İlkokul, Ev Hanımı, Acısu
Nuri AKTÜRK, 58, İlkokul, İnşaat Ustası, Saraç
Osman GÜNDÜZ, 32, Lise, Güvenlikçi, Zile
Osman UYAR, 28, Üniversite, Öğretmen, Zile
Ömer İNAN, 63, İlkokul, Türbe Görevlisi, Çeltek
Ömer TEKBAŞ, 94, Okuryazar değil, Çiftçi, Evrenköy
Ruhiye GÜNDÜZ, 68, İlkokul, Ev Hanımı, Zile
Salim BOZKURT, 67, Ortaokul, Emekli, Zile
Satılmış ŞENGİL, 68, İlkokul, Abdal Musa Vakfı Başkanı, Emirören
Seçkin AKYUNAK, 61, Lise, Emekli, Zile
Seyfettin OLGUN, 58, İlkokul, Çiftçi, Çeltek
Sultan SOYDANER, 74, Okuryazar değil, Ev Hanımı, Evrenköy
Şükriye ÖZKAVAK, 73, Okuryazar, Ev Hanımı, Zile
Yaşar TEZOL, 63, Lise, Emekli, Yeşilce
Yeter AKGÜL, 57, Okuryazar değil, Ev Hanımı, Çayır
Zübeyde ATASOY, 35, Ortaokul, Ev Hanımı, Zile

EKLER

1. HARİTALAR

Harita 1: Türkiye haritasında Tokat ilinin konumu

Harita 2: Tokat il haritasında Zile ilçesinin konumu

Harita 3: Zile ilçesinin köyleri

Harita 4: Zile ilçe merkezinin uydu fotoğrafı

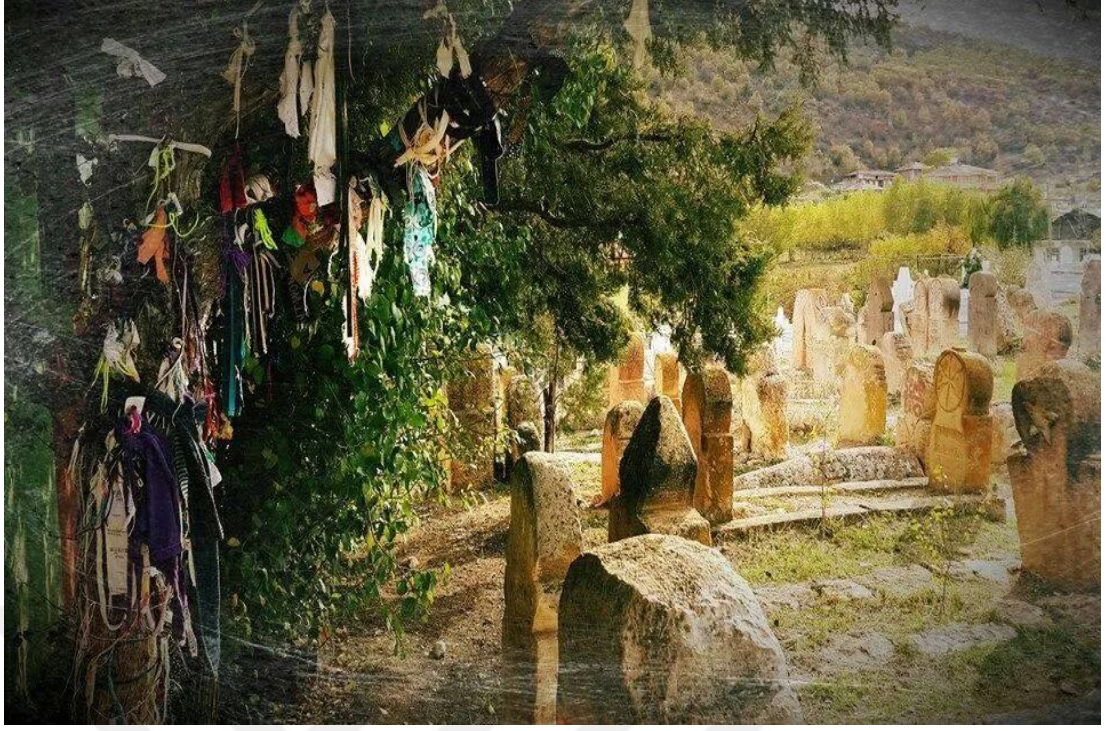
2. FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1: Zile Kalesi (Sefa Genç)

Fotoğraf 2: Zile Kalesi ve Çevresi

Fotoğraf 3: Acısu köyünde bir dilek ağacı ve mezar taşları

Fotoğraf 4: Acısu köyünde bulunan Veli Baba Türbesi'nin içindeki cöfer toprağı (Necmettin Eryılmaz arşivi)

Fotoğraf 5: Acısu köyünde bulunan Sıraç Alevilerine ait mezar taşları

Fotoğraf 6: Acısu köyü Veli Baba Türbesi bahçesindeki mezarlık

Fotoğraf 7: Zile ilçe merkezindeki Musalla’da kılınan bir cenaze namazının yıllar öncesine ait fotoğrafı (Necmettin Eryılmaz arşivi)

Fotoğraf 8: Çayır köyündeki Sıraç Alevilerinin cenazeyi sardıkları “cecim” kaynak kişiler tarafından tanıtılıyor.

Fotoğraf 9: Emirören köyünde derleme çalışması

Fotoğraf 10: Küçüközlü köyünde derleme çalışması yaparken ziyaret edilen Cici Evliya kabri

Fotoğraf 11: Güblüce köyünde bulunan Arap Dede ziyaret yeri ve kutsal kabul edilen dilek ağacı

Fotoğraf 12: Çeltekk köyünde akıl hastalarının iyileşmesi için bir gece boyunca bağli kaldıkları sütun taş

**Fotoğraf 13: Çayır köyünde Halk Ozanı
Kul Yusuf'un kabri**

**Fotoğraf 14: Küçüközlü köyünde yürüyemeyen çocukların üzerine
oturtulduğu eğer şeklindeki taş**

Fotoğraf 15: Nazardan korunmak için geyik boynuzu asılmış bir Zile evi

Fotoğraf 16: Zile ilçe merkezinde bulunan Davunlu Dede Türbesi

Fotoğraf 17: Zile ilçe merkezinde bulunan Örümcekli Dede Türbesi

Fotoğraf 18: Zile ilçe merkezinde bulunan Muharrem Efendi Türbesi ve dilekler için etrafında mum yakılıp, üzerine taş yapıştırılan sütun taş

Fotoğraf 19: İsmail Dede Türbesi'ni öperek niyaz eden yaşlı bir kadın

Fotoğraf 20: Dileklerin kabulü için ziyaretçiler tarafından ıslatılmış bezlerin tavana atıldığı Çeltek Baba Türbesi şifalı suyunun bulunduğu kubbeli yapı

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet Emin Sezmiş 12.04.1990 tarihinde İstanbul Şişli’de doğdu. İlköğretimi İstanbul’da tamamladı. 2008 yılında Turhal Şeker Anadolu Öğretmen Lisesinden mezun oldu ve Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölümüne devam etti. Üniversiteden 2013 yılında mezun oldu. Aynı yıl Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak Zile Anadolu İmam Hatip Lisesine atandı. 2014 yılında Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde Yüksek Lisans programına başladı. 2016 yılında tayin olduğu Zile Lokman Hekim MTAL’de Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak çalışmaya devam etmektedir.

İletişim Bilgileri:

E mail: m.eminsezmis@gmail.com

Telefon: 0541 367 74 62

